

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarvog for Skive og Omegn

38. Bind - 1946

SKIVEBOGEN 1946

SKIVEBOGEN

HISTORISK AARBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

38. BIND — 1946

SKIVE

I KOMMISSION HOS JUNGS EFTF.

1946

Udgivet af:

Historisk Samfund for Skive og Omegn

Redaktionsudvalg:

Dr. phil. *Gudmund Schütte*, Eskjær (Redaktør).

Lærer *Niels P. Bjerregaard*, Skive (Formand).

Otto L. Sørensen (Kasserer)

Skive Folkeblads Bogtrykkeri

1946

Det jyske Røre.

Af Dr. phil. Gudmund Schütte.

Det var Skov-Lovringen *Blicher*, der drog Jysken frem av Skammekrogen og satte den literært i Højsædet gennem sin udødelige „Æ Bindstouw“ og gennem sin jyske Nationalsang „Jyden, han er stærk og sej“.

Men det er Himmerboen *Joh. V. Jensen*, der har præget Forestillingen om „det jyske Røre“, dengang han i 1898 udgav sine „Himmerlandshistorier“, — særlig kendt er jo den rørende Fortælling om den „jenle Ko“. Selv kalder han Røret på gængs tysk-dansk literær Jargon for „den jyske Bevægelse“, men denne uheldige Form bør undgås, da Tingen som nævnt kan siges på godt Dansk. En Forløber havde *Joh. V. jo* i sin Fader, Distriktsdyrlæge *H. Jensen*, hvis „Himmerlandske Dialektfortællinger“ Lærer Vestergaard-Nielsen har udgivet 1940 gennem Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning.

Den egentlige Banebryder for jysk Måltreksning er dog Fjandboen *Jepppe Aakjær*. Dels med skønne Dialektdigte i „Rugens Sange“, med Dialektskuespil som „Livet paa Hegnsgaard“ og Prosastykker som „Gammel Jehannes hans Biwelskistaarri“ og „Po fir glowend Pæl“, dels med alle de Folkemålsord, han smugler ind i sine Arbejder på Skriftsproget.

Jeg har taget mig for at efterspore i Mindeudgaven „Samlede Digte“, *hvor* tidlig det jyske bryder frem. I de

fire første Digte 1885—87 er intet særlig jysk. I „Mejerisangen“ fra 1888 slipper der et enkelt Ord ind: „Jorden drejed rundt, ... og den har tront“ dvs. „travlt“, men det kan regnes for en enestaaende Forsnakkelse. Ellers føjer Aakjær sig stadigvæk fromt efter det Skriftsprog, der i Skolen har lagt sig som et kvælende Åg over Folkemålets frie Rørelser.

Endelig kommer i August 1896 et Børnerim, „Svennemands Venner“, hvor Adressen til det barnlige Publikum har givet ham Mod til at være sig selv:

„Hønen vralter ind i Bøvlen“.

„Vædderen, den tykke Bels, vil stange“.

„Føllet pytter ad det hele“.

„Lotte går ved Lirken“.

Fra nu av vover Målordene sig hyppigere frem.

„Nu væves Eng og Mark med Kavling“. „Student-Maj“ 1897.

„Kjællingen bliver saa but“, ∅: „studs“. „Mejeristvise“ 1897.

„Ræven skræber paa Heden“. „Sagn“ 1897.

„Krigerens pløkrede Støvler“. „Da de dømte Zola“ 1898.

„Koen dryner“. „Vaar-Rim“ 1898.

„Toflen trommer“, dvs. „Bekkasinen“.

Og i Digtet „Kjesten“ 1899 drister Aakjær sig første Gang til at lade en ufriseret Målform blive stående:

„Frans han hwøwtede“.

Samme År kommer hele tre Måldigte dumpende lige efter hinanden; forrest et, der har vundet Ry som klassisk:

„Kom, mi bette Kipkal!“ 13. August.

„Mads Tammeses Maren“. 15. August.

„Den Gaang, a war gywt med Laws“. 17. August.

Disse tre Augustdigte virker som et Digebrud. Hvad

(„Lirken“ = tysk „Lieschen“ er et Kælenavn for „Småpige“).

mon Aakjær har oplevet i de 4 Augustdage, som har gjort hans fjandske Sprogselvfølelse helt ustyrlig, helt fändenivoldsk, så den ikke mere lod sig bremse? Det er næppe tilfældigt, at det ligger så tæt op ad det banebrydende År 1898, da Himmerboen Joh. V. Jensen hejser det jyske Røres Banner.

„Natmandsvisen“ 1899 lader igen et ufriseret Målord smutte ind i Skriftsprogs-Omgivelser:

„Snart et Væsen red Owselsang“.

I det meget kendte Digt om „den tungt henflydende Karup Aa“ 1901 finder vi en hel Række Jyskheder:

„Maanen skjarer i Pytter smaa“.

„Vandet kringler Næsset“.

„Den Mand ... gaar til Knagen“ (Håndtaget på Leen).

„Rapt hans Stryge (Hvæsseinstrument) gaar“.

„Der duger Heden saa bredt et Bord“.

Hær mener jeg, vi kan stoppe med at følge det jyskes Væxt; den gradvise Frigørelse for Skriftsprogets Spændetrøje træder tilstrækkelig tydelig frem.

Og det er forresten også netop Karup-Digtet, der har inspireret Ærbødigst til en herlig Festhilsen:

Naar Jeppe Aakjær fylder tres,
saa skjarer Maanen veltilfreds.

— — —

Tak, Jeppe Aakjær Sivensak!
Vi hwister dig en særlig Tak,
fordi du duget har vort Bord
med mærkelige Udsagnsord,
som dels sprang frem fra Bondens Sjæl,
og som du dels har lavet selv.

Det er så sandt, så sandt! Nu har vi 117 Gange i Træk ladet Månen skinne, lyse, stråle. Det er så banalt, så vi snart får Kvalme av det. Vi trænger til Avvexling, til Fornyelse. Hærefter vil vi lade Månen skjare, indtil også det er blevet banalt, og en anden sproglig Rodvælter kommer og lærer os et nyt, frisk Folkemålsord.

Fortræffelig er også den aakjærse Inspiration, som Ærbødigst får, når han siger, at „Pigen rimmer i sin Seng“.

Nå, Spøg til Side! Vi vilde ikke for meget godt ha undværet den aakjærse Sprogindsats, særlig i sådanne Perler som Gammel Jehannes' Fortælling „Faa'r og Søn“ (om Abraham og Isak).

Hvad Aakjær er for Fjandbomål, er *Thit Jensen* for Himmerbomål. I Fortalen til „Af Blod er du kommet“ siger hun til Hjemstavnen Himmersyssel:

Du har hørt mine Ord
af ældgammel Dansk
leve og tale
paa Bondens Tunge.

Fra denne Bog og fra „Valdemar Atterdag“ har jeg udskrevet en 2—3000 Sedler til den danske Ordbog. Fru Thits Frodighed er næsten til at falde i Svime over. Det er et helt himmerlandsk-norsk-svensk Målstræv, hun præsterer. Jævnfør min Artikel i „Danskeren“ 31. 10. 1940. Et av hendes Yndlingsudtryk, som hun sagtens har fra Himmerlandsk, er „at kvitterle“. Ægte himmerlandsk er „Skelned“ = „Forskel“, svensk *skilnad*; endvidere „at mangle“ = „rulle Tøj“, sv. *mangla*. Fra Svensk tager hun „Madsal“ istedenfor vort flove vælsk-tyske „Spisestue“; „Kong Valdemars Blik gaar fra Skabned til Skabned“ = „Skikkelse“. „Slægtninger“ kaldes „Kinsfolk“. Det grimme tyske Ord „Beskedenhed“, der minder uhyggelig om „Beskidthed“, avløses med et smukt gammeldansk og nu-svensk Ord: „Margrethe kan ikke se op for Blygd“. — Istedenfor „Have“ bruges „Trægaard“ = sv. *trädgård*; istedenfor „skæbnesvanger“ sv. *ödesdiger*. For „prægtig“ bruges det svensk-norske Ord „gild“. Nærmest norsk er vistnok Ordet „an[d]pusten“ = „forpustet“; jeg har forresten også truffet det hos Blicher.

At en så voldsom Sprogstræben må falde Sprogtræ-

gerne for Brystet, er en Selvfølge. Emil Frederiksen skriver i „Gads danske Magasin“ 1943, 654: „saa møder man i „Drotten“ et Sprog med saa plumpt Indslag af svenske Gloser, at vort Modersmaals højbaarne Jomfru efter Thit Jensens Behandling har svulne Læber, et blaat Øje, Buler i Panden og er ophovnet og gul og blaa. For den umiddelbare Betragtning er hendes sproglige Galskab værre end hendes Forvrængning af det historiske Stof“.

Hær seer vi Virkningen av den retfærdige Gengældelse. I Århundreder har enhver frit kunnet indslæbe Vognlæs av Tysk og Vælsk i vort Modersmål; ikke en Kat gøede dærav. Men når Thit Jensen åbner et Bombardement med Jysk, Svensk og Norsk, får Piben en anden Lyd, så hyles der op om Plumphed, om Vold mod Sproget. Løn som forskyldt! Nu vender vi Bøtten. Op med det Nordiske! Og Sprogtrægernes Jamren er os kun en Ørenlyst.

Som Matabele (Stub Jørgensen) siger i et Århusblad:

Thit Jensen har sit eget Sprog,
det siger Gudmund Schütte.
At prøve paa at bremse hende,
det kan ikke nytte.
Slaar hun Talentet løs, saa gaar
det over alle Grænser;
saa er det helt utroligt, hvor
hun rent ud sagt thitjenser!

For nu at komme tilbage til Salling Syssel, vil jeg nævne, at *Oscar Bang* har udgivet en „Morsingboernes Sangbog“, 1937, 2. Udg. 1939, hvori 16 Kvad på Folkemålet til Pris for Morsø, Limfjordens Perle; dæri er Digte av ham selv, av *A. C. Skyum*, *K. S. Kristensen*, *Frode Dal*, *Stefan Dinesen*, *S. P. Christensen*, *M. P. Ejerslev*, *J. H. Heidemann*, *Grethe* og „en gammel tændløs Mossembo Kwonn“. Æ Sallingboer er jo lidt bagud med den digteriske Hjemstavnsforherligelse (vi har måttet la Fjandboen Aakjær om at prise Sallings „fede Stude og rige Brude“):

dog er Landsdelen bleven prist i et Folkemålsdigt av *Jens Løvig*, se vor Årbog 1937, og i et Rigsmålsdigt av *Madsen Larsen Jensen* i „Skive Avis“ 25. 9. 1937. Desuden har *Kren Svejgaard* skrevet et Digt om den vide Udsigt fra „Jeghøj“, Sallings højeste Punkt, som ligger på hans Mark ved Danneshave i Otting. Men lad os ikke glemme *Furboerne*. Også de er kommen med, omend først i den elvte Time. Da Bidraget er så kort, — det blev læst på Hjemstavnsudstillingen 1945 av Peter Thorsen, — skal det hær hidsættes i sin Helhed.

Skjønt, Fur, do er en bette Plet
 (som Flu-skidt po æ Danmarkskort),
 så mo a sej, a kinner ett
 en Ejn som din, så skjøn, så rig
 — fræ Stoer-Knud te Færkervig —.
 I Kjønsborgpiger, I Ansheedkåel,
 I goer hver Då i Paradis!
 Så læng en Kok ino ka gål
 å skrieg en Furbogris,
 så ska vi aller i wo Tåel
 forglæmm wo Hjemøs Pris.
 Vi, som rejst ud te fremmed Stejjer,
 — æ Sprog bløw fremmed som wo Klæjjer,
 dengång vi røjst fræ jer. —
 Vi hår en Plegt imod wo Ø.
 Å ska mell fremmed Folk vi bow,
 — i London eller Holstebrow —,
 jen Teng, de mo I vedd å trow:
 vi ska som Furboer dø!

En værdifuld Folkelivskildring på Sallingbomål er skreven av *Torolf Kristensen*, „Fræ mi bet'te Ti' å ong· Daw, Minder og Oplevelser fra Sydvestsalling“; udgiven av Institut for jysk Sprog- og Kulturforskning 1939.

I Forbigående maa jeg nævne, at Fru *Kamma Muller* til Astrup har fremdraget et ypperligt sallingsk Ord, „at himmelkigge“, dvs. se på en Ting, som man holder op mod Lyset. Jeg har fåfængt søgt det i den danske Ordbog og

hos Feilberg. Selv har jeg vistnok brugt det på Prent, men mindes ikke, hvor. Det kan imidlertid sees av en Seddel, som jeg har indsendt til den danske Ordbog.

Pastor *Kr. Glud*, Jebjerg, har fortalt mig en sallingsk „short story“, een av de herligste, jeg kender. Han havde talt i et Nabosogn og skildret Thors Kampe med Jætterne, livlig og malende som altid. Mens han om Kvælden agede hjem, sagde Kusken, alvorlig og interesseret: „Dæn Thor, de wa da en skjønne Minnesk“. — „Å ja, såmænd“. — „Men mon han nu åsse wa en gue Kristen?“

Til allersidst kommer jeg til et aktuelt Værk, den sallingske Digterske *Johanne Buchardts* nys udkomne Fortælling „Vejen mod Nord“.

Uden at ville give en literær Værdsættelse må jeg sige et Par Ord om Indholdet. Forf. fortjener en Hædersplads, fordi hun med sin Bog har evnet at indjage den tyske Voldsmagt en dødelig Skræk. Dens Mundkurv-Specialist skrev til de danske Censur-Lakajer: „Ich bitte Sie inständig, die Erscheinung des Buches um jeden Preis zu verhindern“. („Jeg beder Dem indstændig om for enhver Pris at forhindre Bogens Fremkomst“). Hvorfor? Fordi Bogens Kong Valdemar II, rådet av Tyskeren Albert av Orlamünde, anordner Reguleringen av den jyske Hærvej, hvorved en hel Landsbys Indbyggere brutalt jages fra Hus og Hjem. Sligt kunde friste til en Sammenligning med den tyske Værnemagts Krav til det okkuperede Danmark, og en sådan Sammenligning var utilstedelig. Alt-så: Mundkurven smækkes på. — Jeg forstår nok, at Forf. for at maskere sine Hentydninger til Nutiden har søgt Fortidsfigurer, som lod sig bruge. Men er denne Brug av Valdemar II ikke alligevel en lille Smule at gøre ham Uret? Vi er dog vante til at se med nogen Højagtelse på den Konge, der udstedte „Jyske Lov“, — Loven med Indledningsordene „Med Lov skal Land bygges“. Vi synger

med Helge Rode: „Danskens Lov i Strid og Fred være Ret og Billighed, som Kong Volmer vilde“.

Dette dog kun som A propos i Forbigående. Mit Hovedsigte er det sproglige. Jeg har av Bogen udskrevet 23 Ordsedler til den danske Ordbog.

„Forord børjer ingen Trætte“. Det må strax siges: at literært Målstræv som hos Thit Jensen er der aldeles ikke Tale om. Det fremgår allerede av mit Seddtal. En Bog av Thit Jensen på 300 Sider vilde snarere have givet 230 Sedler end 23. Hvem der læser Bogen uden sproglig Eftertanke, vil næppe i højere Grad stødes av sproglige Særheder.

Men alligevel har den sin stiltfærdige jyske Tone.

Et Hovedkendemærke dærfør er, at Forf. på godt Jysk altid — 10 Gange — skriver „ræd“, aldrig „angst“ eller „bange“. Hær støder hun an mod een av vort Modersmåls herskende Kneblingsregler av tysk Ophav. Ordet „ræd“ findes jo ikke i vort tyske Mønstersprog; dærfør er det strængt forbudt. Istedefor kan man bruge en god Tylft Synonymer, for Størstedelen tyske eller tyskformede: „angst, bange, bævende, feyg, forfærdet, forsagt, forskrækket, forskræmt, frygtagtig, frygtsom, hareagtig, kleinmodig, krysteragtig, kujonagtig, tinid, ængstelig“. — Alt dette efter frit Valg, bare inte „ræd“.

Udtrykkeligt Forbud udstedes gentagne Gange. Ord-forskeren Levin (død 1883) skriver: „Ordet er totalt forældet ... Almindeligt endnu hos Almuen, men brugt i en Kreds af Dannede vilde det lyde plat“. I den danske Ordbog hedder det: „nu især dial. eller specielt hos sprogrende forfattere“, hvad der stempler den fortsatte literære Brug som unaturlig, kunstlet. (Artiklens Forf. glemmer blot, at „ræd“ bruges gennemført av jyske Forfattere som Aakjær, hvem ingen vist kan paahæfte Smædeordet „Sprogrenser“). En Anmelder i „Politiken“ overfuser en Forfatter, der har gjort sig skyldig i en Over-

sættelse fra Svensk og dærved røbet „Sjuskeri, Uvidenhed og sproglig Afmagt“. Den første og største Synd er denne: „Det svenske *rädd* oversættes konsekvent ved *ræd* (bange)“. Og der tilføjes med bitter Hån, at dette „muligvis ikke vilde genere Sven Clausen“. Men det generer alle dannede Mennesker med tyskdansk Jargon på det pinligste. — Heldigvis har Johanne Buchardt dog brudt sig Pokker om sådanne Kritikeres fine Følelser.

På samme Vis følger hun gammel jysk Skik og skriver „æde“ — 11 Gange —, kun sjælden den fine vælsk-tyske Erstatning „spise“. Dærtil S. 26 Navneordet „Ædelse“.

Et andet hårdt forfulgt Ord står S. 12: „i Førstningen troede de, at han var død“. Jeg mindes fra min Barn-dom, hvordan min Lærerinde satte en ræddelig tyk Streg gennem „Pøbelordet“; det kunde og skulde kun hedde på sin Tyskdansk „i Begyndelsen“. Siden vovede jeg i en Snes Aar aldrig at bruge det forbudte Udtryk. Da jeg endelig genoptog det, blev det hårdnakket forfulgt av Sættere, Redaktører og Prof. theol. J. P. Bang.

3 Gange har jeg hos Forf. truffet „kanske“, der i „fint“ Dansk er udryddet til Fordel for det ikke-skandinaviske „måske“. Vi kender det bedst fra Solvejgs Sang hos Henrik Ibsen: „Kanske vil der gå både Vinter og Vår“. Vilde det monstro lyde fagrere med „måske“?

En tilforladelig jysk Tone anslås jævnlig ved Brug av „bette“ i Tiltaleformler.

Ægte jysk er endvidere denne Sætning S. 176: „I mange Stundsmaal har jeg ligget her“.

Andre Jyskheder: „Plovoksen drynede“ S. 10; „det er helt folksomt der“, S. 240; „Hun slubrede den varme, praasende Drik i sig“, S. 25; „Ulv bødlede med Muldfjælen“, S. 54; „et Lystighedskor, der smoldrede mod Taget“, S. 51; „Brandrøgen steg kvulmende“, S. 209; „jeg (blev) gjort til Ødegangsmand“, S. 167.

Der tales om „Salshuset“ = sallingisk „æ Sals“, S. 63,

og „Nødhuset“ = sallingsk „æ Nøs“, S. 25, 55. Disse Ord er desværre ved at gå av Brug i daglig Tale.

Ord, der hører til en mere højliterær Sfære forekommer sjældnere.

„Det var ikkun Unøje, der skreg ud af dem“, S. 91.

„Udvalgt til at skytte og skærme“, S. 125.

„En af Fødselsret kringsat Trappe“, S. 144.

„Ternen kom, ikke med overdreven Il“, S. 269. Kunde vi forresten ikke få det fagre Ord „Terne“ genindført istedenfor det modbydelige Ord, som Tjenestepigerne selv har valgt sig, „Husassistent“? Deres mandlige Fæller i Kelnerfaget har jo selv kåret det gode nordiske Ord „Tjerner“.

Alt ialt kan Johanne Buchardt tages som Exempel paa en Sprogkunst, der bryder sig fejl om Tugtemestrenes pedantiske Kneblingslove.

Hærmed slutter jeg min Oversigt. Det er kun en flygtig, fordringsløs Skitse. Skulde det være rigtigt, måtte jeg udvide Kredsen langt stærkere. Men jeg orker ikke mere end at overskue netop Salling Syssel med det aller nærmeste Grandelag. Hvad der ligger ud dærover, — Digtere som Himmerboen Hans Poulsen, Vendelboen Th. Olesen Løkken, Håanningen Johan Skjoldborg, den tilflyttede Håanning Jakob Knudsen, Hardsysselboerne Thøger Larsen og Pastor Noe Nygaard, Vejleboen Anton Bertsen, Sønderjyderne Pastor Karstensen, Carsten Thomsen, Nikolai Andersen og Martin Hansen, — det må andre om, det orker jeg inte. Jeg har kun villet give en Opstrammer.

Jeg vil slutte med at indskærpe: det jyske Røre ligger literatur- og sproghistorisk endnu hen for Lud og koldt Vand. Det savner endnu sin kaldede Historiker. Var det ikke noget for Professor *Skautrup*, Formand for det jyske historiske Selskab, Leder av jysk Sprog- og

Kulturinstitut, Leder av Sprogrøgtforeningens jyske Afdeling? Gid han måtte høre mit Praj; så var denne Artikel ikke skreven forgæves.

Eskjær, 9de Oktober 1945.

Gudmund Schütte.

Præstedynastiet Paaske i Vridsted-Fly 1618—1748.

Af Pastor J. P. Lundøe.

Hvornaar Vridsted og Fly Sogne er lagt sammen til et Pastorat, er ukendt. Det maa vel som andensteds være sket kort efter Reformationen, men Aar og Dato for Kongebrevet i saa Henseende er altsaa gaaet i den store Glemmebog.

Den første Præst efter Reformationen kaldes Hr. Ib 15... Nr. 2 var Peder Ibsen Ørregaard, der døde $\frac{1}{3}$ 1594 og formentlig var en Søn af Formanden. Nr. 3 hed Laurits Lauritsen, død $\frac{2}{11}$ 1602. Efter ham kom Anders Sørensen Cramer til $\frac{7}{8}$ 1618, der ogsaa døde i Embedet. Forinden var han pers. Kapellan i Rødding-Løvel-Pederstrup, men da han først blev ordineret $\frac{8}{9}$ 1602, kan dette kun have været en meget kort Tid.

Efter Cramer kommer vi saa til Paaskeslægten, hvoraf den første var:

I. Niels Christensen Paaske: $\frac{1}{11}$ 1618— $\frac{23}{8}$ 1659.

Hvorfra det højtidelige og ejendommelige Navn Paaske stammer, vides ikke, men da det er ret almindeligt med Familienavnet Juul, Juel og Juhl, er Kendingsnavnet Paaske eller Paascke vel paa Linje hermed. Den ene Højtid kan i den Henseende være lige saa god som den anden.

Han var født 1589 og 1. Gang gift med Ane Pedersdatter og 2. Gang $19/10$ 1645 med Maren Christensdatter Hegelund, D. af Borgmester Christen Sørensen Hegelund, Viborg.

I Ufredsaarene 1627—29 og 1643—45 „blev han to Gange plyndret af Fjenden, som endog vilde have taget hans Linned af Kroppen paa ham“. Det gik altsaa ogsaa haardt til dengang, naar Fjenden var i Landet. Han gik saa vidt i sin Hærgen og Plyndren, at han helst vilde ind til det bare Skind. Dette har Forf. Jeppe Aakjær benyttet i sin Roman „Jens Langkniv“, der omhandler en Skovgangsmand i Fjends Herred, der oplever vilde Æventyr, men ogsaa kæmper tappert mod de indtrængte fjendtlige Tropper. Da hans gamle Moder er bleven uskyldigt brændt som Hex, kommer Jens Langkniv i sine mørke Hævntanker paa den gale Side af Lov og Ret. Og da han bliver jaget af Øvrigheden, kommer han paa sin Flugt ogsaa til Præsten Niels Christensen Paaske, der har kendt hans Moder og bekender om hende, at hun er bleven uskyldig dømt. Præsten staar i Taknemligheds-gæld til ham, da han to Gange har frelst Præsten af Fjendehaand, og han tager ham til Alters, inden det dræbende Skud falder og Jens Langkniv styrter død om. Partiet i Bogen er meget smukt, om end næppe historisk, og slutter med, at Hr. Niels digter en gribende Bordsalme til Skovgangsmandens Jordefærd. Stykket viser, at Forfatteren ogsaa kunde „røre ved“ Vridsted Præsterne med kærlig og nænsom Haand.

Tredje Gang Hr. Niels var i Knibe, kunde Sagen ogsaa have faaet et alvorligt Udfald for ham, men denne Gang var det selve Øvrigheden, der frelste ham. Derom fortælles der i „Jydske Samlinger 3. Række, Bind V, Side 332—35“ saaledes: Den værste Hexejæger paa de Egne var Sogndegnen i Vroue og Resen, Mikkell Vistisen i Torp i Resen, hvor Degnen altsaa maa have boet dengang.

Han lod ingen Lejlighed gaa ubenyttet hen, naar der var Udsigt til at faa en Hex paa Baalet. Den Viden, han ved de ulykkelige Ofres „Bekendelser“ under Torturpinslerne kom i Besiddelse af, benyttede han saa til Pengeafpresning. Han fik ogsaa fat i Anders Munk og Hustru i Resen og fik dem til at „bekende“ en hel Del, mens de sad som Arrestanter i hans Hjem. De angav flere som Hexe og Troldkarle, og Sagen kom for Landstinget, men endte med, at Degnen tabte Spillet og borttrømte for aldrig mere at vise sig paa Egnen.

Men medens denne Sag stod paa, rettede han ogsaa svære Beskyldninger mod Præsten i Vridsted. Mandagen den 14. Juni 1619 kom Hr. Niels og hans Hustru Ane Pedersdatter kørende gennem Torp. De agtede sig til Høgild for at se til Præstens Farbroder, Laurits Nielsen, som laa syg. Denne var en af dem, som Anders Munk tilstod at have „forgjort“. Det skete paa den Tid, da Degnen havde Anders Munk og Gjertrud Scholder siddende i sit Hus, og han bad da Præsten komme indenfor og se til de to Misdædere. Præsten gik ogsaa derind og talte nogle Ord til dem, som især gik ud paa, at de skulde blive fast ved Sandheden og ikke lyve paa nogen. Og saa kørte han videre. Saaledes lyder hans egen og hans Køresvends Beretning. Men Degnen fremlagde et skriftligt Dokument, som gav en hel anden Fremstilling af det passerede. Ifølge denne skulde Præsten have spurgt de to Fanger, om ikke Oluf Pedersen og Lars Enevoldsen i Vridsted var Troldkarle og bl. a. have forgjort Præstens Gæslinger. Men Fangerne svarede, at de vidste ikke andet mod de to Dannemænd end al Ære og godt. Præsten skulde da have henvendt sig til Mikkell Vistisen og bedt ham sørge for, at Fangerne udlagde de to nævnte Mænd som Troldmænd, i saa Fald vilde Præsten give Degnen en Ko saa god som fem Daler. Og samtidig bearbejdede Præstekonen de to Misdædere, som hun lovede en Ost,

en Kage og nogen Boghvedegryn, hvis de vilde sige, som hendes Mand forlangte af dem. Omsider gik da Handelen ogsaa i Orden, og Fangerne lovede, hvad enten de blev i Torp eller kom til Hald, skulde de udlægge de to Mænd i Vridsted. Og det blev ydermere aftalt, at de skulde sige, at Oluf havde forgjort Hr. Anders med Ild (d. v. s. Anders Sørensen Cramer, Hr. Niels's Formand, død 1618, saa det skulde se ud, som om han var taget af Dage ved Trolddom) og Lars havde forgjort nogle Gæslinger for Hr. Niels.

Imidlertid viste det sig, at dette Dokument efter alle samstemmende Vidnesbyrd var falsk, og da det blev baa-ret i Retten og Mikkell Vistisen var indkaldt for at ved-staa det, saa mødte han ikke. Han var borttrømt. Men for dette falske Dokument og for sin Mened i Sagen blev han dømt til at straffes paa sine Fingre og iøvrigt staa til Rette efter Recessen. Og tre—fire Kvinder, som han allerede havde faaet anklaget for Trolddom i Henhold til de falske Udlæggelser, blev nu ogsaa frikendt.

Om Vridsted-Fly Sognekald kan vistnok siges, at det aldrig har hørt til de fede, saa „Præstesækken“ her har altid været slantet, hvis Præsten da ikke havde privat Formue, som f. Eks. J. J. Johansen (d. 1867) og Andr. Winding (d. 1908). Præsten kan, naar de store Bekostninger ved hans Uddannelse tages i Betragtning, næppe siges at have været paa Linje med sine Sognebørn, men disses usædvanlige Gavmildhed og Godhed imod deres Lærere og Præst har saa bødet en Del derpaa. I Niels Christensen Paaskes Tid var de vist alle lige fattige, baade Præst og Sognebørn. De mange ulykkelige Krige med Fjenderne i Landet flere Aar i Træk det 17. Aarh. igennem tærede haardt paa Reserverne og bragte mange til Betlerstaven. Mange Gaarde laa øde hen, idet „Tjennerne“, som Fæsterne kaldtes, forlod disse og søgte at ernære sig ved tilfældigt Arbejde eller sværmede om-

kring med Tiggerstaven i Haand. „Proprietærerne“, som Ejerne kaldtes, kunde ofte ikke faa Gaardene besat.

I en Indberetning til Biskoppen, som Hr. Niels afgav „med egen Haand“ 1647, og som kaldes „Fortegnelse over Rentepeng af Børnepeng eller andre hos Præsterne udi Fjends Herred Boendes“, hedder det: „At jeg Niels Christensen, Præst til Wridsted og Flye Sogner haver ingen Pending, enten Børnepending eller andre paa Rente, det bekender jeg her underskrevet o. s. fr.“.

I en anden Indberetning af ^{28%} s. A.: „Fortegnelse paa hvis (hvilke) Herregaarde der findes udi Sognene udi Fjends Herred, adelige Begravelser udi Kirkerne, item hvo til Kirkerne haver jus patronatus, d. v. s. Ejendoms- og Kaldsret“, skriver han: „Jeg Niels Christensen Paa-ske have to Sogner, nemlig Wridsted og Flye. I forn. Sogner er ingen Leen, ingen Herregaarde, ingen adelige Begravelser, ejheller Monument udi Kirkerne. Jus patronatus til forn. to Sogner er til Kongel. Mayestæt og ligger under Hald Slaadt (hvor Lensmanden, der tillige var Landsdommer, boede). Det bekender jeg med min egen haand skrevet og her underskrevet o. s. fr.“.

Alt synes at have været „slet og ret“ i Vridsted og Fly. Der var altsaa heller ingen Adelsfolk begravet i Vridsted Kirke; derimod ser det ud til, at Præsternes Kister blev hensat i Korskirkens søndre Arm, hvor de alle sammen „brændte til Smuld“, da Kirke og Præstegaard 26. Aug. 1776 gik op i Luer, „forarsaget af en skjødesløs Tjenesstepiges Uforsigtighed“, jfr. Jeppe Aakjærs malende Skildring i Skivebogen af 1924. Kirkens Ejer, Assessor Friis til Lundgaard, nægtede at genopføre Korsarmene, men lod „Begravelsen fylde med Jord samt Pladsen sløjfe og stenpikke“.

Ifølge en Indberetning over „Decimanter“, d. v. s. Tiendeydere af 1651, opgiver Hr. Niels Gaardenes Antal i det lille Vridsted Sogn til ialt „13 hiele Gaarde foruden

1 Buol og 1 Gadehuus med Affvel“. Hertil kommer saa naturligvis Præstegaarden, der var fri for alle tre Tien-der. Af disse Gaarde „laa 4 Gaarde til Hald Slaat, 1 Gaard til Capitel, d. v. s. Domkapitlet i Viborg, 7 Gaarde til Adelen, 1 Bundegaard og 1 Buol“. Gaardene var for- delt paa følgende Brugere:

Vridsted By — Hald Slaat:

1. { Niels Simonsen -- 1/2 Gaard.
 { Poffvel Simonsen — 1/2 Gaard.
 NB. De var formentlig Brødre.
2. { Oluff Erichsen — 1/2 Gaard.
 { Marte Olufsdatter — 1/2 Gaard.
 NB. Kunde godt være Fader og Datter.
3. { Anders Madtzen — 1/2 Gaard.
 { Gulvold Andersen — 1/2 Gaard.
 NB. Kunde godt være Fader og Søn.
4. Christen Lassen — 1 Gaard.
 Iffver Christensen — 1 Boel.
 NB. Gaardmanden og Boelsmanden kunde
 godt være Fader og Søn.

Item Thames Jacobsen: 1 Gadehus med Affvel.

Disse Ejendomme laa alle i Vridsted By, men det ses ikke tydeligt af Designationen, om Boelet og Gadehuset ogsaa hørte under Hald Slot, men det gjorde de vel sag- tens. De var næppe Selvejere, saaledes som Tilfældet var med Ejerne af Egebjerggaard. Her taler Sandsynligheden for, at hele Egebjerg oprindelig hørte sammen til en Ene- stegaard, der nu var opdelt i to Halvgaarde, fordelt paa tre Ejere.

Jegebjerg — En Bundegaard:

Selvejere { Visti Oluffsen --- 1/2 Gaard.
 { Anna Espersdatter } 1/2 Gaard.
 { Jens Mortensen }

Trevad — Adelen 7 Gaarde:

- Til Estvadgaard: 1. Christen Nielsen --- 1 Gaard.
 2. Niels Espersen — 1 Gaard.

- Til Ørsløffkloster: 1. Laurits Madtzen — 1 Gaard.
- Til Astrup: 1. { Poffvel Christensen — $\frac{1}{2}$ Gaard.
Jørgen Christensen — $\frac{1}{2}$ Gaard.
NB. Kunde godt være Brødre.
- Til Lundgaard: 1. Niels Christensen — 1 Gaard.
- Til Kappel i Norlem, } 1. Poffvel Jacobsen — 1 Gaard.
Skodborg Herred: }
- Til Bonderup: 1. Visti Pedersen — 1 Gaard.

Desuden nævnes i Vridsted By til Viborg Capitel: 1 Gaard, hvis Bruger var Hans Jørgensen, Tjener til Kioldgaard, en Hovedgaard i Nørre Herred i Salling. Den tilhørte i sin Tid Viborg Bispestol, men tilfaldt ved Reformationen Kronen.

I en lignende Indberetning af 1741 1657 over „heele, halfve og Fierdings Gaarde, som findes i Wridsted—Flye“, betegner Præsten de 4 Gaarde i Vridsted By, der laa til Hald Slot og altsaa hørte under Kronen, som 4 Fjerdinggaarde. Selvejergaarden i Egebjerg bliver ogsaa til en Fjerdinggaard, medens Gaarden under Viborg Domkapitel bliver degraderet helt ned til $\frac{1}{2}$ Fjerdinggaard. Mon Præsten slap godt fra denne Degradation? For Gaardene i Trevad, hvor han havde med Adelen at gøre, der 6 i Tal godt kunde blive ham ubehagelige, turde han ikke tage Ansvar for en Graduering nedad, men skriver saaledes: „Disse forneffnte Trevad Mænds Voninger ere gandske ringe, baade paa Affling og ejendom, saa jeg iche veed, hvad de kand settes for, beder derfor, at det maa søges af deres Jordebog (Matrikul). Boelet og Gadehuset er her ladet ude af Betragtning. „Tjennernes“ Navne er væsentlig de samme som i Indberetningen af 1651, og kun Laurits Madtzens Gaard i Trevad er gaaet over fra Ørsløvkloster til Strandet, men da disse to Godser ofte hørte sammen, kan Ejermanen godt have været den samme.

Vi ser, at de forskellige Adelsmænd, der ejede Bønder-

godset i Trevad, boede noget spredt og for et Pars Vedkommende langt af Led, hvilket vidner om, at de ofte „handlede“ med deres Bønder, ligesom det formentlig ogsaa kunde have Betydning for Hoveriarbejdet. Jo nærmere Hovedgaarden laa, desto mere kunde Proprietæren fristes til at forlange af Hoveritjeneste.

I Traps Danmark omtales, at der Syd for Vridsted By ved Vejen til Hagebro „paa Korshøj stod et Kors med en Pengeblok ved“, men der nævnes ikke noget om, til hvis Glæde de vejfarendes Penge, der blev lagt i Blokken, blev anvendt, om til Sct. Ebbes Kirke eller til Sognets Fattig- eller Hospitalslemmer o. l. Den var forsvunden 1743.

Endvidere at der „nord for Hagebro findes en Mængde firkantede Indhegninger med lave Jordvolde, der formentlig er Dyrkningsstykker fra Oldtiden“. Dem har jeg ogsaa i sin Tid taget i Øjesyn og undret mig over, hvad de muligen kunde have at betyde.

Anders Nielsen Paaske: 1 $\frac{1}{10}$ 1659— $\frac{7}{4}$ 1698.

Det var Sædvane paa de Tider, at saa godt som alle Præster blev i deres Embeder til deres Dødsdag. Blev de da saa affældige, at de ikke kunde betjene Embedet, fik de tilforordnet en Kapellan, der som Regel blev udnævnt cum spe successionis, d. v. s. med Haab om at blive Eftermand i Kaldet. Paa den Maade blev Hr. Anders sin Faders Kapellan pro persona $\frac{1}{8}$ 1657.

Han var født 1623, Student fra Viborg 1647 og gift med Sidsel Madsdatter $\frac{1}{12}$ 1659, der fødte ham en Søn og to Døtre.

Ogsaa han synes at have maattet slaas med Armod ligesom Faderen, men deri delte han Kaar med de øvrige Præster i Herredet. Han traadte jo ogsaa til, da Danmarks Skæbne under Svenskekrigen 1658—60 hang i en tynd Traad, og Landet var udsuget af grumme Fjender. Paa Frederik III.s Tid blev det, som Led i mangfoldige

Bestræbelser for at skaffe Staten Penge, forordnet, at Præsterne skulde „købe deres Præstegaarde“ for at komme i Embede, og i en Provstindberetning fra Provst Oluf Knudtzøn i Wroue af $18\frac{1}{10}$ 1674, der betitles „Fortegnelse paa Præstegaardenes Kiøb, hvor jus patronatus er, og hvilke Præster som med Rentepenge resterer“, oplyses, at kun Præsterne i Hejlskov og Dalsgaard har betalt deres Renter af denne tyngende „Indløsningssum“, hvorimod alle de andre staar i Restance dermed“, Hr. Anders i Vridsted for 2 Aar, 1673 og 74, Hr. Axel (Frandsen) i Højslev ligesaa for 1673 og 74. Det samme gælder Provsten selv, men Hr. Ole Brasen i Daugbjerg kan slaa dem alle, da han resterer for fem Aar, 1670—74.

Af en Indberetning, der er afgivet af „A. Paaske manu propria“ af $\frac{3}{12}$ 1663, ser vi, at der fremdeles i Vridsted Sogn regnes med 13 Gaardbrug, nemlig 6 hele Gaarde og 7 halve, saa det ser ud til, at Faderens Indstilling med at faa dem degraderet ikke er lykkedes. Desuden nævnes 1 Boel og 1 Mølle. Den sidste er noget helt nyt i Fortegnelserne og maa naturligvis være den gennem Tiderne saa kendte Trevad Mølle, der betød saa meget for Egnen og lige indtil vore Dage havde stor Søgning fra flere Sogne. Den opstemte Vandet fra det mellemste af de tre Vandløb, hvorefter Byen Trevad har Navn, og som forener sig i en fælles Strøm et Par Bøsseskud vesten for Møllen paa deres Vej ud imod Karup Aa.

Det undrer os, at Trevad Mølle ikke er nævnt i tidligere Fortegnelser, da den skal være af meget gammel Oprindelse. „Den tilhørte Landsdommer Jens Nielsen Løvenbalk, blev opbygget af Rigsraad Niels Clementsen og blev af Kristian II forlenet til Mogens Løvenbalk“. Saadan en søgt Vandmølle var paa de Tider et glimrende Aktiv. Nu er den nedlagt, og kun Avlsgaarden er tilbage. Denne er maaske nok sammenkøbt i senere Tider og for

en Menneskealder siden igen reduceret ved Udparcellering.

Nordøst for Trevad Mølle fandtes tidlig en hellig Kilde, hvor syge Folk i gamle Dage søgte Lægedom. Kildevældet var i min Tid næsten tilgroet, saa nu er der vistnok kun faa eller ingen, der ved, hvor „Sundhedsbrønden“ har været.

I 1683 hed Holmgaard midt mellem Vridsted By og Egebjerg Hollmen og Gyldenvadgaard i Trevad Gyldenager. Den sidstes Beliggenhed ved Vadestedet til Trandum var altsaa ikke dengang saa stærkt betonet som nu.

I A. Paaskes Tid blev Hr. Magister Peder Willadtzen kaldet af Præsten og confirmeret af Biskoppen til at være Degn i Vridsted, men han var naturligvis Degn for begge Sogne, Vridsted og Fly. Der tilføjes „haver ingen Degneværelse“, men dette er jo ikke det samme som, at Degnen ikke har boet i Vridsted og der haft Tag over Hovedet, saa Provst Barthling af Højslev har ikke Ret i, at Degnene „altid har boet i Fløy“. Ogsaa om Degnen Jens Pedersen Holm ved vi iflg. en Indberetning af 1736, at han først boede i Vridsted, men „nu i sin høje Alderdom har maat tilkiøbe sig et liidet, jordløst Plasz i Flye“, hvor Degnen saa for Fremtiden kom til at bo. Men for at vise, at han hørte Hovedsognet til, lod han sig begrave paa Vridsted Kirkegaard i April 1738; han havde da trende myndige Sønner og en Datter, der var over 30 Aar gammel; hans Enke Ane Marie Thøgersdatter døde i et Hus i Vridsted 1767, omtrent 90 Aar gammel. Degnens Løn opgives i 1735 til 6½ Tdr. Korn og 9 á 10 Rgd. i Offer. Efter Degnens Flytning til Fly blev Vridsted betjent af en Skolemester, jfr. ogsaa Jeppe Aakjær i Skivebogen 1912, pag. 20 f.

Lidt sydvest for Indgangen til Vaabenhuset findes paa Vridsted Kirkegaard en i Midten brudt, flad Granitsten med Bogstaverne O. S. P. og Aarstallet 1677. Det er

aabenbart en Ligsten over en ukendt, og Aarstallet siger, at det er fra Anders Nielsen Paaskes Tid. Det sidste Bogstav kunde jo nok sige Paaske, men Forbogstaverne passer ikke til, at den jordfæstede skulde være i Familie med Præsten eller hans Hustru. Præstefamilierne Paaske ligger sikkert jordfæstet i Vridsted Kirkes søndre Arm.

III. Sønnen Niels Andersen Paaske.

Kapellan $1\frac{1}{2}\%$ 1685— $2\frac{1}{2}\%$ 1690.

De to første Præster af Navnet Paaske, Fader og Søn, havde tilsammen en Præstetid paa 80 Aar, fordelt omtrent ligeligt imellem dem. Den sidste maatte dog holde Kapellan i 13 Aar. Først „oplod“ han Kaldet for sin Søn Niels $1\frac{1}{2}\%$ 1685, og da denne døde allerede efter knap fem Aars Forløb, for sin Svigersøn Jochum Sørensen Bregnholt $1\frac{1}{2}\%$ 1690, der saa ved Svigerfaderens Død blev dennes Efterfølger til sin Død $1\frac{6}{10}\%$ 1713. Det var jo en Trafik, mange Præster dengang brugte for at hjælpe Søn eller Svigersøn til Kald og Brød og sig selv til Alderdomsforsørgelse, saa man kan just ikke af Hr. Anders's 13 Aars lange Kapellanhold dømme noget sikkert om hans Helbredstilstand.

Sønnen, der var hans eneste, blev født $1\frac{1}{2}\%$ 1660, Student fra Viborg 1683, cand. $3\frac{0}{10}\%$ 1685 og ordineret $\frac{9}{10}\%$ 1686. Til Eksamen fik han Karakteren „illum“, scilicet accipimus, d. v. s., vi tager ham god. Det er ogsaa udlagt: illum profectum in rerum sacrarum et divinarum studio probavit, ut dignus judicavit sit, qui ad exercitia concionalia admittatur, d. v. s., har bedømt ham at være bevandret i Studiet af de hellige og guddommelige Ting, at han er anset for værdig til at udøve Præstegerning. Skønt der dengang til Embedseksamen ogsaa gaves Karakteren mediocriter = middelmaadig og non contemnendus = ej duelig, synes illum at have været det laveste Trin paa

Skalaen. Ogsaa Svigersønnen maatte nøjes med den Karakter. Disse Karakterer er nu afskaffet.

I Kapellanløn skulde han have 8 Tdr. Rug og 4 Tdr. Byg samt Juleoffer af Vridsted. Det var ikke meget at slaa til Side med. Rugen var vel ikke stort mere, end han selv kunde fortære i Aarets Løb, og Byggen spise og drikke op, naar den blev omlavet til Byggryn og Malt til Øl. Vi hører da heller ikke noget om, at han var gift.

IV. Svigersønnen Jochum Sørensen Bregnholm

til $\frac{1}{10}$ 1713.

Kapellan pro pers. $\frac{1}{2}$ 1690— $\frac{1}{4}$ 1698.

Om denne ved vi lige saa lidt som om Sønnen. Han var født paa Kjellingtand i Gislum Sogn 1661 og Søn af Søren Thomsen Bregnholm og Hustru Johanne Svendsdatter Farstrup, en Præstedatter fra Vester- og Østerbølle, Student fra Viborg 1685, cand. $\frac{2}{10}$ 1688 og ordineret $\frac{1}{10}$ 1690. Den $\frac{1}{10}$ 1693 blev han gift med Anna Andersdatter Paasche, der døde $\frac{1}{10}$ 1725. De havde to Sønner og to Døtre sammen. Om Sønnerne vides intet, men en af Døtrene, Helene Jochumsdatter Bregnholm (f. 1698, d. 1762), blev gift med Sognepræst Børge Nielsen Krog af Vester- og Østerbølle, om hvem Wiberg melder, at „han havde fortrinlige Kundskaber og hans Flid og Duelighed var anerkendt“. Den anden Datter, Johanne, blev gift med Faderens Eftermand, Lucas Nielsen Steenstrup, som hans anden Kone. Om ham er der en hel Del at berette. Hans Kundskaber var der maaske mindre i Vejen med, derimod kan han næppe faa god Karakter for Flid og Duelighed, snarere det modsatte for Ugidelighed og visse „Særheder“.

Hr. Jochum var Hører ved Viborg Katedralskole fra 1688—90.

V. *Lucas Nielsen Steenstrup* 1 $\frac{1}{2}$ 1713—1748, død 1751.

Han var den sidste Præst i Vridsted-Fly, der havde Tilknytning med Præstefamilien Paaske. Født 1 $\frac{1}{10}$ 1681. i Øsløs Præstegaard i Hanherred, Student fra Viborg 1702, cand. 4 $\frac{1}{8}$ 1704 med Laud, d. v. s. første Karakter, og ordineret den 2 $\frac{5}{8}$ 1713. I Barndomshjemmet var der en Redefuld Børn: 7 Sønner og 2 Døtre, hvoraf to Sønner blev Præster: Jacob i Torrild-Vedsted og Lucas i Vridsted-Fly, og en Datter, Magdalene, gift med Faderens Eftermand i Øsløs. Det sidste Ægtepar havde ialt 11 Børn, saa Familien maa have været frugtbar.

Om Faderen udtaler Biskop Bircherod i sin Dagbog, at „han havde mere Fornøjelse af hans smukke Bibel end i den øvrige gode Medfart, med hvilken han og Bispinden ej mindre af ham end af de andre Præster blev accomoderede“. Denne lidet smigrende Udtalelse kunde jo tyde paa, at Hr. Lucas havde taget en Del af sit ekscentriske Væsen med sig fra sit Hjem.

I sine Universitetsaar fik han rosende Vidnesbyrd for sin brændende Iver i sine Studier, først i Filosofi og Digtekunst, siden i Theologi: *ad studia non tam dictantis quam rapientis genii impulsu ferebatur*, d. v. s., han droges til Studierne ikke saa meget ved en digtende som brændende Aands Tilskyndelse. Dette ser jo højst lovende ud for hans Fremtid, men man mærker kun lidet dertil under hans Præstetid blandt de sydlige Fjandboer. Hans utvivlsom gode Evner mærkes nu mest, naar han spidsede sin Pen til Spydigheder og overlegne, halvt forsorne Udtalelser. Maaske Jordbunden i det ringe Hedekald heller ikke afgav den bedste Grobund for hans rige Aandsevner, saa de ret hurtigt er gaaet „i Brak“.

Han var gift trende Gange: 1. Gang 9 $\frac{1}{2}$ 1714 med Dorthea Jochumsdatter Lassen, D. af Borgmester Jochum Lassen i Viborg, der døde 1715 (1 Datter). 2. Gang 1 $\frac{1}{10}$ 1725 med Johanne Jochumsdatter Bregnholt, der døde 1 $\frac{1}{4}$

1732 (2 Sønner og 2 Døtre). 3. Gang 1733 med Birgitte Muhle Lauritsdatter Hvidbjerg, en Præstedatter fra Nautrup (ingen Børn). Ved hans anden Kone lægger vi mærke til, at han ventede med at ægte hende, til hendes Moder nærmede sig sit Endeligt ($\frac{1}{6}$ 1725), hvorfor anes naturligvis ikke. Ellers plejede man jo paa de Tider at være ret hurtig i Vendingen med at skaffe sig en Stedfortræder og saaledes ogsaa med den 3. Kone.

Ifølge Højslev Degnen J. P. Thjørrings „Skildring af Viborgske Personligheder i forrige Aarhundrede“ — meddelt af A. Heise i „Jydske Samlinger“, Bind IV. — var Lucas N. Steenstrup et Par Aar efter sin Examen Hører i 5. Lektie ved Viborg Katedralskole. For sin Strengheds Skyld blev han af Eleverne afbildet paa Viborg Kag, d. v. s. Pælen, hvortil de Forbrydere blev bundne, der skulde kagstryges med 9 Ris à 3 Slag, og han har et Knippe Ris ved Siden. Mens han var Sognepræst i Vridsted-Fly, havde hans Sognebørn „mange letsindige Ting at fortælle om hans Prædikener og øvrige Opførsel, saasom iblandt andet, at han engang nægtede en Kone at kaste Jord paa hendes afdøde Barn, fordi hun i sin Enfoldighed kaldte det en Guds Engel, sigende, at han var langt fra værdig til at kaste Jord paa en Guds Engel, det turde han ingenlunde understaa sig at gøre. Liget blev da staaende i aaben Grav i lang Tid, indtil Øvrigheden maatte tvinge ham til at gøre sin Pligt“. „Han nægtede undertiden en eller anden Adgang til Skriftemaal“. „Man har ogsaa hørt dette latterlige om ham, at han nogle Aar før sin Død skal have slængt sine Bukser til sin Kone Birthe Lauritsdatter (Muhle) og drog fra den Tid aldrig Bukser paa mere“.

I „General-Kirke-Inspections-Kollegiets“ Tid klagede han stærkt over Mangel paa Kirkegang i sine Kirker. Hans „Særheder“ har næppe virket tiltrækkende paa Menigheden. Derom vidner ogsaa hans Indberetning i

„Fjends Herreds Præsters Attester om Forseelser ved Sabbatens og andre Dages Helligholdelse m. v. af 14. Dec. 1735“, hvor han paa sin sædvanlige overlegne og forsorne Maade skriver, at „Sognefolkene i disse tvende Sogne ere vel hverken helligere eller glubskere paa en fattig Prædiken end andre Sognes Folk. Saa derover kunde vel findes billig Aarsag baade til at anklage og indsøge nogle Multer. Men som der ved min Advarsel er funden Forandring og lovet kendelig Forbedring ad Aare, saa siunes mig, at Hs. Mayest.s naadefulde Forordning tillader mig at lade dem være unavngifvne for dette Aar. Skal man lefve i tilstundende Aar, kan de tidlig nok blifve fundne“.

Det laa vist næppe til Hr. Lucas at søge Aarsagen til den træge og sløje Kirkegang hos sig selv. Vilde Folk ikke komme til Kirke for at høre deres Sognepræst prædike for dem med det gode, skulde de tvinges dertil, om muligt ved Myndighedernes Hjælp. Tvang til Tro og Gudsfrygt laa jo i Tiden. Naa, deres to Gudshuses elendige og forsømmelige Tilstand skulde heller ikke friste Sognebørnene til at komme altfor ofte for „at niude Guds Ord“. At sidde i en forblæst Kirke, hvor det til med regnede ned eller sneede ind, for at høre paa deres Sognepræsts Blanding af Aandrigheder og Spydigheder, holdt de sig i deres Armod og Ringhed for gode til. Saa kunde de lige saa godt fryse i deres smaa, fattige Hjem eller sanke en Haandfuld Varme i Kostalden hos deres faa Høveder, hvor der maaske ikke engang var saa megen „Vind, Kulde, Ange og Vand, foruden hvad der gennem Taget indkommer“ at hente som i Kirkerne. I Elle Jensens „Pietismen i Jylland“ omtales for Fly Kirkes Vedkommende, at „Vandet stod over det hullede Gulv op imellem Skamlerne. Der var kun 2 Stole, og Degnestolen var en fæl Boes (Baas)“, saa Sammenligningen med Kostalden er ikke helt hen i Vejret.

Da Hr. Lucas forlod Hørergeringen i Viborg for at

søge over i en Præstegerning, blev han kaldet til Sognepræst for Vridsted og Fly Menigheder af Anders Pedersen Brønsdorff til Estvadgaard. Denne maa altsaa paa det Tidspunkt have været Ejermand til Kirkerne og haft Kaldsretten. Senere har Justitsraad Jespersen til Høgholt erhvervet sig Ejendomsretten, og han lod Kirkerne forfalde paa usømmelig Vis. Det er over ham, at Pastor Steenstrup indsendte sin Jammerklage, hvorom Forf. Jeppe Aakjær har givet os en festlig Opsats i Skivebogen 1911: „Kirke og Herremand“, hvortil henvises. Det er et Godbid og sikkert betegnende baade for Justitsraadens Ansvarsløshed og Præstens Mentalitet.

Dette Ejerskifte maa vel være sket i 1725, da Anders Pedersen Brønsdorff mistede Estvadgaard paa Grund af Gæld og hensank i yderste Armod (d. $\frac{7}{4}$ 1733), hvilket ogsaa forsaavidt bekræftes af Biskop Søren Lintrup's Visitationbog, som der noteres: „Samme Søndag Aften, d. v. s. 19. e. Tr., $\frac{11}{10}$ 1722, straks efter Maaltid, rejste jeg til Wridsted, hvor jeg visiterede Maandagen den 12. Oktober og fandt Menigheden folkriig og ungdommen til een stor deel velgrundet i deris Christendoms første elementer, om endskiønt Degnen, een ustuderet gammel Mand, (nemlig omtalte Jens Pedersen Holm) lidet eller intet deri havde arbejdet, saasom og Sognepræsten besværede sig over ham, at hand ey holdte mandtall over communicanter og catechumenos, hvorom han og blev erindret. Kirkens Bygning, der ejedes af Sr. Anders Pedersen Brønsdorff til Estvadgaard, var temmelig vedligeholdt, saavidt mand kunde see. Udbygningen ved dend nordre Side var nedbrudt af Kirken og till vaabenhusets indrettelse anvendt efter stiftamtmandens og biscoppens tilladelse, som der berettedes, men grus og rudera laa endnu paa Kirkegaarden, som med rette burde bortføres (NB. Sct. Ebbes Kirke i Vridsted har altsaa oprindelig været en gennemført Korskirke med Korsarme baade til Syd- og Nord-

siden, hvilket nogle har draget i Tvivl). Alterbogen behøved at ombindes. Kirkebogen fandtes, men specification over communicanterne manglede“.

Om Visitatsen i Fly Kirke noterede Biskop Lintrup: „Samme Dag, d. v. s. $1\frac{3}{11}$ 1722, besaa jeg paa Hjemvejen fra Haderup og paa Vejen til Kaaberup præstegaard Flye kirche, som patronen sr. Brønsdorff til Estvadgaard møtte ved, hvor takket (Taget) paa dend østre side af taarnet var brøstfeldig og een deel bredder afblæste, som patronen berettede, hand havde kiøbt bredder til. Vinduerne i kirken var ellers meget smaae og behøvede nok eet vindue till for liusets skyld. Porthuset ved kirkestetten var ganske forfalden, som patronen mente var uforføndent at lade reparere, siden byen laae strax ved Kirken, hvor præsten kunde faae lejlighed nok til heste og vogn, som vilde eftersøges. Alterbogen behøvede at indbindes. Ellers klagede hverken præsten over sine tilhørere eller menigheden over præsten. Samme dag mod Aften kom jeg til Kaaberup o. s. fr.“. Kobberup Kirke ejedes ogsaa af Brønsdorff.

Det er sikkert bedst at faa disse Udtalelser fra Biskoppens Dagbog med for at faa den hele Sandhed frem om Præstens Person og Kirkernes Tilstand, i hvert Fald paa dette Tidspunkt. Senere gik det altsaa stærkt tilbage med begge Parter, og tilsidst blev Forholdene saa brogede for Pastor Steenstrup, at han blev paatvungen en Kapellan 1747. Hvorfor mon han da Aaret efter tog sin Afsked? Var det en Reaktion overfor den ham paaførte Tilskikkelse, eller var der mon noget om det med „Bukserne“, saa han var gaaet i Barndom paa sine gamle Dage.

Ved sin Død 1751 blev Pastor Steenstrup ikke gravsat blandt de andre Vridsted Præster i Vridsted Kirkes søndre Arm, men i Taarnrummet i Fly Kirke, der dengang var Begravelseplads for Assessor Chr. Hansen Friis til

Lundgaard med Familie, og hvor hans Epitafium findes. Det er sandsynligt, at det var hans Kapellan og Eftermand, der var gift med Assessor Friis's Datter Else Kirstine, som har draget Omsorg for, at hans „ekstravagante“ Principal og Formand med sin Kiste kom i saa fint et Selskab.

I Fly Kirkes Vaabenhus findes forøvrigt fra den Periode en Ligsten over Hans Harder, død 1713, og over Murmester Jens Thomasen, der, efter hvad ældre Folk beretter, under sit Arbejde paa Fly Kirke skal være faldet ned og have slaaet sig ihjel 1719. Derimod betegnes den mærkelige Gravsten ude paa Kirkegaardens sydøstlige Del af sagkyndige som tidligmiddelalderlig. Den er korsmærket med tillige to Stenkors for Enderne, hvoraf det ene er molesteret, og først for nylig draget frem.

Med Lucas Steenstrup var Præstedynastiet Paaskes Traad spundet saa tyndt ud, at den brast. Der trængtes sikkert ogsaa baade til nyt Blod og en ny Røst, og det kom med Kapellanen, der saa ved Steenstrups Afgang blev Sognepræst Christen Mortensen Bredsdorff af den bekendte Bredsdorffske Præsteslægt, død 27/11 1775.

J. P. Lundøe.

Almueliv i Sallingland.

Af Marie Jespersen.

For et Par Hundrede Aar siden boede der i Bostrup en Gaardfæster ved Navn *Niels Clemmensen*. Han var gift og fik 1733 en Søn døbt *Poul Nielsen* i Lyby Kirke. Niels Clemmensen blev senere Gaardfæster i Vesterlem, hvor han kaldtes *Niels Bostrup*. Og Sønnen Poul Nielsen blev gift med Johanne Christensdatter af Abildgade i Sønderlem. En Søn af dette Par hed *Christen Poulsen* og blev Gaardfæster i *Mollerupgaard* i Rødding. En Datter af ham er *Maren Christensdatter*, Marie Jespersens Mormor.

Marie Jespersen er opvokset paa Bostrup Hede, og her var hun Husmandskone næsten et halvt Aarhundrede. Læserne vil huske hende fra adskillige Artikler i Skivebogen. Men disse er kun Udtog af meget omfattende Optegnelser, hvoraf *Dansk Folkemindesamling* har faaet en rig Høst, medens dog det meste gemmes i hendes Skuffer.

Den 15. August fylder Marie 80 Aar, og vi har i den Anledning fundet det rimeligt at bringe en Del af hendes Optegnelser i dette Nummer af Aarbogen. Vanskeligheden har bestaaet i at finde et passende Udvalg. Arkivar, Magister *Hans Ellekilde* oplyser, at det i og for sig er godt alt sammen, men det er spredt og uoverskueligt. Han foreslaar dog, at vi gaar i Lag med, hvad der fin-

des under Gruppen „Folkeliv“. En væsentlig Del af det følgende vil da være hentet derfra¹⁾). Saadanne Optegnelser har Sagnets Karakter. De nævnte Personer og Begivenheder er Genstand for subjektiv Vurdering. Og paapasselige Fattigforstandere vilde se det hele i en anden Belysning. Dette er set indefra, ikke fra de brede Gaarde, som danner Rygraden i en ordentlig Sognebog. Det er de udskudte Dele fra Bondegaard og Bondeby — deres Blod, der taler.

Mundtlige Meddelelser efter min Moder.

Gaasepige.

Min Moder, *Dorthe Cathrine Andersdatter*, er født i Brøndum den 29. April 1833 og død i Bostrup den 20. Juni 1923. Jeg skriver, som hun fortalte²⁾):

— Min Far, *Anders Chr. Jensen*, var født 1804 og min Mor 1792. De var kun fattige Folk, saa vi Børn maatte tidlig ud at tjene for vort Brød. Og da jeg var 6 Aar gammel fik jeg Plads i Brøndum Præstegaard som Gaasepige. Jeg maatte op med Solen og drive Gæssene paa Græs, og først naar Kirkeklokkerne ringede Solen ned, var mit Dagværk endt. Jeg havde den hele lange Dag kun Gæssene at tale med, og Tiden faldt mig usigelig lang. Især døjede jeg med at styre Gasen, der var udpekuleret og durkdreven, og saa havde jeg blindtraadt begge mine Fødder. Om Natten kunde jeg for Ve og Pine ikke sove, men turde ikke græde højt for ikke at vække Far, som skulde tidlig op om Morgen og paa Arbejde.

En Nat kom jeg til at tænke paa, at vor Frelser havde hængt paa Korset med Søm gennem baade Hænder og Fødder for vor Skyld. Saa syntes jeg ikke, jeg maatte græde for saa lidt.

1) Dansk Folkemindesamling, Kgl. Bibliotek 1906—1945, Top. 1638 Fru Marie Jespersens Opt. fra Brøndum Sogn. (Fodnoter ved Redaktøren.)

2) Man maa dog selv lytte sig til den jyske Dialekt.

Om Morgenen, naar jeg havde faaet min Davre, hjælp Præstens Datter, *Jomfru Lise*, mig Gæssene ud. Gik Gæssene saa til at begynde med roligt, satte jeg mig ned ved et Dige, og mine Øjne faldt snart i. Dette kunde gamle *Pastor Melchior* se fra sit Studereværelse, og han kom snart efter med sin Stok og legede med mig, indtil jeg blev lysvaagen. Saa faldt jeg ikke mere i Søvn den Dag.

Om Natten var Gæssene i Gaasestien, men Gæslingerne i Bryggerset; der var en muret Drøvtønde, hvori de mongede til Svinene. Der faldt en gul Gæsling i og svømmede rundt om Natten. Den blev syg, og jeg bar den hjem for at pleje den. Hver Morgen bar jeg den ud i Løkken. Men saa en Dag, jeg i mine nye Træsko, som jeg var meget glad for, kom forbi *Jens Kjærsgaards* Plov, hvorpaa der hang en Tjærekande, satte jeg den lille Gæsling i Græsset og tjærede med mine Hænder de nye Træsko. Da det var gjort, tog jeg atter Gæslingen, men Resultatet blev jo, at dens Vinger og Dun klistredes sammen, saa den nær aldrig havde forvundet det. Dette glemte *Pastor Melchior* mig ikke, og naar han mange Aar senere mødte mig, sagde han for Spøg: „Nu skal du ha' Rumpen tjæret“.

Med den slemme Gase døjede jeg grueligt. En Dag drev jeg min Kæp efter den, men ramte i Stedet for en Gaas, der faldt om som død. Grædende løb jeg hjem til Mor og fortalte forskrækket, hvad jeg havde gjort. Hun tog mig ved Haanden og fulgte mig ned i Løkken for at se, hvor galt det var. Den var ikke helt død, og hun raadede mig til at faa den listet ind i Gaasestien. Næste Morgen blev *Jomfru Lise* og jeg enige om, at en Raa'n maatte være faldet ned paa den. Saa var den Sorg slukket.

En Dag, *Jens Kjærsgaard* kørte Tørv hjem, overkørte han en af Præstens smaa Gæslinger. Jeg blev saa vred

derover, at jeg gik over og hentede en af hans Gæslinger og satte over til Præstens. Men med Forbavselse saa jeg, at Gaasen slet ikke vilde tage den til sig, og saa bar jeg den tilbage igen.

I Regnvejr eller Kulde kom Pastor Melchior og pakkede mig ind i en stor Kavaj, og om Efteraaret gav han mig Æbler og Pærer. Han var en tyk gammel Mand, rar, venlig og gemytlig. En Dag tog han mig ved Haanden og fulgte mig over i Haven og satte mig under en Solbærbusk. „Spis nu alt, hvad du orker“, sagde han; „men du maa ikke gaa herfra“. Det gjorde jeg alligevel. Jeg løb omkring i Haven for at faa den at se. Men saa kunde jeg ikke finde tilbage igen og gav mig til at græde, indtil Pastor Melchior kom og trøstede mig. Naar det sidste Læs Korn var bragt i Hus, maatte Gæssene gaa i fri Drift, og min Tjeneste var til Ende for denne Sommer. Da jeg blev for stor til at vogte Gæs, fik min yngre Søster, *Inger Kristine*, Pladsen efter mig.

Hyrdepige.

Hos Gaardmand *Christen Sahl* i Brøndum skulde jeg holde Hønsene af Haven og passe paa, at Bierne ikke sværmede bort. En hed Middagsstund sad jeg helt nede ved Bistaderne og sov paa min Post, imens Bierne sværmede ovenover og rundt omkring mig. Gud begriber, at jeg ikke satte Livet til, men ikke en eneste Bi stak mig.

Da jeg var 9 Aar gammel, blev jeg Faarehyrde hos *Maren Smed* i Brøndum. Hun var Enke og havde kun to gamle Tjenestefolk i Gaarden. Mor fulgte mig til Gaarden og afleverede mig. Maren Smed laa i Alkovesengen og saa meget daarlig ud.

„Jeg tror, du dør, Maren“, sagde min Mor.

„Fanden i hvet“, svarede Maren Smed.

Om Natten laa jeg sammen med den gamle Tjenestepige i den anden Alkoveseng. Henad Morgenstunden

raabte Maren Smed: „Trine, a ska aa med mi Wand!“
 „Aa, Herregud“, svarede Trine, „lad mig hente dig en Sæt“.

Men Maren bandede stygt paa, at det var unødvendigt. Hun kom op, men paa æ Nejstel¹⁾ sank hun sammen og

Marie Jespersen.

sagde: „Aa—e—ha!“ Og saa døde hun. Folk troede, hun havde saa mange Penge, at Fanden ikke kunde slæbe flere efter sig i en Ølsvøbe²⁾. Og saa fandt de kun 4 Rdl. indsvøbt i et Trøjeærme, endskønt de ledte baade oppe og nede. Brøndums Degn, gamle *Per Lykke*, skamferede hende i hendes Gravskrift, kaldte hende storagtig og pyntesyg, fordi hun havde faaet sig vævet to urteprykkede Kjoler, lige før hun døde. For Resten oplevede

jeg ikke andet, end at jeg den hele Dag fra Morgenstund til Awtensend passede Faarene, der gik i Løsdrift oppe i Marken.

10 Aar gammel tjente jeg paa *Smollerup Mark* ved *Flyndersø Mølle* i noget, som kaldtes *Vandløs*. Derfra kunde jeg gaa og se Brøndum Kirke. Hver Gang jeg saa derhen, græd jeg, for Folkene var onde imod mig, og jeg sultede som en Ravn. Hver Morgen drev jeg Kørne ud i noget Kjær. Min Føde var et Stykke tørt Rugbrød og en Ende Ost. Om Aftenen, naar jeg kom hjem, fik jeg en Slant sur Mælk, som de andre havde siddet og slapret i. I Kjæret skulde jeg plukke Trønbær til Konen; dem

1) Dørræ.

2) Ifg. Feilberg „Svøbe med Rem som Snor“.

kogte hun Vælling af. Hun kogte dem i Ostevalle og brugte Rugmel som Jævning. Det smagte ækelt.

En Rakkerfamilie, *Morten Abrahams*, kom til at give Agt paa mig derude i Kjæret. Deres Datter Kristine, jævnaldrende med mig, gik ogsaa dernede med en Ko. Hun tog mig med sig hjem, og der fik jeg Klipfisk og Kartoffler. Hendes fattige Forældre vidste aldrig det gode, de vilde gøre mig. Kristine tog mit tørre Brød og kylede det ud i Kjæret og sagde: „Lad os nu gaa hjem“. Ja, Gudskelov for Morten Abrahams. Kristine tjente senere i Hjerck Præstegaard, men døde ung.

Næste Aar flyttede jeg til *Egebjerg*. Manden der gik hjemme og passede Børnene, og Konen fulgtes med sin Svoger, *Frederik Swothwol* ud at glibe Aal. Jeg var saa søvning den Sommer, at jeg faldt i Søvn, ihvor jeg gik og stod. Det var vist Frederik Swothwols Skyld. Folk sagde, at han kunde hekse, og han kunde ikke lide mig¹). En Aften, det regnede, og det var saa mørkt som i en Ørk, jog han mig ud for at lede efter deres fem Gæs og forbød mig at vende tilbage uden at have fundet dem. Hele Natten gik jeg og ledte i øsende Regn og imellem lutter Tørvegrave, underligt, at jeg ikke druknede. Omsider kom jeg over til den anden Side Kjæret, hvor der laa en lille Gaard. I min Nød bankede jeg paa og fik Lov at lægge mig til Hvile i Udhuset, hvor jeg sov til Dag. Da jeg kom hjem, var Gæssene for længe siden kommen. Men alligevel jog de mig bort. Saa løb jeg hjem til Brøndum til mine Forældre. Mor skjulte mig tre Dage i Alkoven. Saa fik Far Sammenhængen at vide og rejste til Egebjerg, hvor han kom op at slaas med Manden og Frederik Swothwol.

1) Fortælleren, gamle Dorthe Cathrine Vammen, falder altsaa ikke paa den Tanke, at hun manglede Søvn i en oprørende Grad.

Hellig Sekt.

I Egebjerg var der en *hellig Sekt*, som uafsladelig bad til Vorherre om at fylde en Sæk, som de havde hængt uden for Døren. Men Verdens Børn grinede ad dem og fyldte Sækken med Hestepærer og døde Høns. En Dag var nogle af dem i Ejsing Kirke. Da de gik ud, sagde Formanden: „Ja, nu har I faaet Avnerne, men kom ud til mig i Eftermiddag, saa skal I faa Kærner“. Saa samledes de ude i fri Luft paa et afsides Sted. Formanden slog en Rundkreds og sagde, at nu vilde han bede for deres egne inden for Kredsen. Tilskuerne bandede paa, at de skulde bede for dem ogsaa. Naar de nede i Kjæret stak Tørv, gik de med Spaden i den ene Haand og en Prædikenbog i den anden. Omsider forbød Øvrigheden deres Møder.

Originaler.

I Vintermaanederne var jeg altid hjemme i Brøndum. Og mange Originaler kom ind i mine Forældres Stue. Der var Aftægtsmanden *Kræn Mølgaard*, der aldrig spiste andet end Kartoffelskræl, og paastod, at det var det allerbedste af Kartofflerne.

En *gammel Nordmand*, som gik rundt og tiggede, havde et Par Underbukser, der var saa overstoppede med Uldgarn i alle mulige Farver. Det var syet saa fint, at en Frøken ikke kunde have gjort det bedre, men hvad Bukserne fra først af var gjort af, kunde ingen se. Naar man lo ad hans Bukser, udbrød han: „Ja, Bör, I ler ad mig, men æ Bowser er warm aa gue“. Saaledes opstod det Mundheld: „De er warm og gue li'som æ Nordmand hans Bowser“.

En anden Særling var *Gal Johannes*. Han var paa Sognet, og gik omkring fra Sted til Sted. Hver Juleaften udleverede Sognet ham en ny Skjorte. Den trak Gal Johannes oven over den gamle og sagde: „Nu ska' æ Lus faa Lov til aa arbe sig igjæmmel“.

En gammel Kone, *Kjesten Mari*, rystede saa forskrækkeligt, at hun deraf fik Navnet *æ Restkjælling*. Om Vinteren lagde hun jævnlig frisk Sne i sine Skovbotræsko.

Pludder Mads og *Lamm Dorre* gik altid lige i Hælene paa hinanden og snakkede uafbrudt, men aldrig hørte man andre Ord end disse. „Pludder Mads, Pludder Mads“, „Lamm Dorre, Lamm Dorre!“

Og saa var der jo *Laang Margret* og *æ gal Student*. Han var kommet ud af ordentlige Folk, men var gaaet fra Studeringen og blevet skidt i Hovedet. *Bette Laurs* var en gammel Mand, der gik om og tiggede gamle Luer og Hatte. Dem satte han oven paa hverandre, saa han havde en Hovedbeklædning, bette Bør, som ingen saa Mage til. *Bette Erik* var et forældreløst Barn. Han var paa Omgang og kaldtes *Erik Omgang*. Men Herregud, som det sølle Barn saa ud, trævlet, beskidt og elendig. Han kunde ikke ligge tør om Natten, og man lod ham derfor ligge ude i en tom Kobaas paa en Halmbrødding med et Par snavsede Hestedækkener smidt over sig. Han gik i Brøndum Skole, men døde, før han blev konfirmeret.

Wolle Bendix og *Mætt* var et løjerligt Ægtepar, der boede paa Brøndum Gade. Wolle og Mætt var hverken klog' eller gal', „men gywt war di da bløwwen“. Wolle murede, og Mætt vævede, og de var meget gerrige. De havde en næsten 40 Alen dyb Kjeld. Og Byens Børn, med hvem Parret altid laa i Krig, havde deres Fornøjelse af at lade Spanden løbe løbsk til Bunden af Brønden. Saa kom de begge ud og skældte Børnene ud. De talte i Munden paa hinanden, og det var meget morsomt. De var ikke klogere end Børnene.

Somme Tider gik vi ind og spurgte Mætt: „Hvad sejer æ Klok?“

„Den sejer nik—nak, nik—nak!“ svarede Mætt.

„Nej, det er Fejl!“ raabte vi. „Den sejer taake Wolle, taake Wolle, taake Wolle“.

„Det er Løwn“, svarede Mætt grædende; „Wolle er en dygtig Mand“.

Han gik altid i kridhvide Hoser, men en Dag, han var omme i Præstegaarden at kalke, fyldte Pastor Melchiors Søn hans Træsko med Tjære. Wolle græd, da han saa Resultatet.

En anden Gang gav de Wolle Læderlapper paa hans Mellemmad og bildte ham ind, at det var speget Kød. Og saa sad Wolle der og gumlede og kunde ikke tygge det. Børnene fyldte hans Lommer med døde Mus og sagde, at de var sultet ihjel.

En Dag faldt Wolle ned fra Præstegaardens Tag og brækkede sit ene Laar. Folk saa jævnlig ind til ham, mens han laa syg. En Middagsstund, da Præstens Pige kom, stod Mætt fuldstændig nøgen hos ham, kun iført en Nathue, og forbandt Mandens Laar.

Wolle og Mætt havde haft fem Børn, som alle døde. Den første bandt Mætt fast til Vævestolpen, „for den bestilte, Stødogpine, ingenting“. Da Barnet var død, sagde Folk til hende, at saadan maatte hun ikke gøre en anden Gang. Det næste Barn gav Mætt skoldende hed Grønkaal. „Det var endda en sølle Baar“, sagde hun saa; „den ku et' taal Grønkaal“. Det tredie Barn vilde Mætt passe særlig omhyggeligt. Men en Morgen, Mætt stod ud af Alkoven, faldt den Lille ned paa Gulvet og slog sig ihjel. Da det fjerde Barn blev sygt, gik Wolle til Skive Apotek efter Draaber. „Han ga den jen Gaang, han ga den tow Gaang, uden at det hjalp“. Saa gav han den hele Flasken. Og saa, fortalte han siden, slog den „en Par Øwen paa ham som en Tuds i Lyssen, og saa døde den“. Det femte Barn tog Mætt's Søster fra Sønderhede i Lime til sig. Men ogsaa det døde. „Det er Stødogpine skidt at ha med smo Bør at gør“, sagde Mætt.

Om Morgenen kunde Wolle komme farende ind i Stuen og raabe: „Haar æ Kat faat si Dowwer?“

„Ja, den haar Stødogpine faat tow Sildhoveder“, svarede Mætt.

„Ja, saa skal den herud! Kist, Kist, Kist!“

„Vi vil ha wos en Gris til næjst Aar“, sagde Wolle til Naboerne, „dersom Mætt vil og Vorherre løwwer“.

„Det sagde du Fejl, Wolle“, sagde Naboerne.

Men det kunde Wolle ikke forstaa.

Da Wolle i en Arbejdsløshedsperiode en Gang arbejdede i Viborg og blev længe borte, sagde Mætt: „Kommer Wolle et' i næjst Uge, saa gywter a mæ Stødogpine ijen“.

Mætt vævede uafbrudt og tjente mange Dalere, og hun fik ogsaa Skjønn i Ost, Sigtekage eller maaske Faarelaar. Alle Dalerne gemte de i en gammel Dragkiste.

Engang de havde brygget, stod et Kar Øl ved Siden af Dragkisten. Da kom om Natten *Mestertyven Søren Kjeldsen* fra Lime for at stjæle Pengene. Men Wolle laa altid i Alkoven med en Jernstang ved sin Side for at forsvare sin Ejendom. Med denne Stang gav han Mestertyven en saadan Singadus, at han dejsede om i det varme Øl og nær havde mistet Livet. Wolle pralede siden meget af den Bedrift.

Mætt lagde sig omsider til at dø. Wolle stod ved hendes Side og sagde sørgmodig: „No er do snaar færdig, Mætt!“

Da hun var begravet, kom Wolle i Huset hos en Slægtning, der arvede alle de blanke Dalere, og der var saa mange, at han kunde opbygge en ny Gaard derfor paa den anden Side af den gamle Skole.

Men Per Lykke skrev i deres Gravskrift: „Fordærvet Brød og knoklet Ost var deres Levemaade“.

Barndomshjemmet.

Mine Forældres Hus laa paa Brøndum Bys Fællesjord lige Nord for den gamle Skole. Far var Tømrer og Snedker og havde selv bygget det. De store Selvejergaarde med deres rige Kornagre og grønne Marker laa

trindt omkring os; Gaardene i en tæt Klynge, Engene lidt afsides. Men Kirken laa højt paa en Bakke lige østen for vort Hus, hvorfra vi kunde overse hele Kirkegaarden. Udenfor vore Vinduer laa Grønningen, der naaede helt hen til Vejen, vor daglige Legeplads, hvor vi Søskende spillede Pind, Langbold og drev So i By. Om Kaalgaarden Nord for Huset var et højt Dige, der gav Læ for alle Mors Urtebede. Hun avlede næsten alt, hvad vi behøvede, endogsaa Jordbær, som ellers var sjældne dengang. I Blomsterbedet groede der Morgenfrue, Ambra, Salvie, Lavendel, Blaadue og Stedmoderblomster.

Vi havde kun en eneste Stue, men Far havde en lille Snedkerstue i Østenden af Huset; derinde var Høvlbænk og Værktøj.

Inde i Stuen var Gulvet af stampet Ler, og paa den store Bilægger, som vi havde laant, var indstøbt Kammer-svenden fra Morland. Gardiner havde man kun i fornemme Huse, men Mor havde Blomster i Urtepotter, Muskat, Simpelfie, Gyldenlak og Rosengran. Om det hvidskurede Bord var der Bænke og for Enden paa Væggen det gamle Klokværk.

Saa var der jo to Alkovesenge med blaat blomstret Omhæng. Og imellem dem stod den lille Dragkiste, som Far selv havde lavet. Imellem Kakkellovnen og Sengene havde jeg en Tid min egen lille Seng, og der var dejlig lunt om Vinteren.

Ved den modsatte Væg stod Mors Standkiste med en mindre Kiste ovenpaa, begge blaamalede og med røde Roser og Mors Navnetræk og Aarstallet, hun var født. Der hang et Spejl mellem Vinduerne, det eneste vi havde paa de hvidkalkede Vægge.

Vi havde ogsaa et lille Frammers, men under Bordet var der Høsehus. I Bryggerset havde vi Tørv og vore to Faar.

Bag Huset var der Hedebanker, hvor vi legede lystigt

om Vinteren og kørte i Slæde paa en Hedetørv. En smal Vej for Enden af Huset førte om til *Jep Espersens* og *Søren Degns* i de to Nørregaarde. Præstegaarden laa længere henne Nordvest i Byen.

I en Grusgrav tæt ved mit Hjem legede snart alle Byens Børn. Men paa Kirkegaarden, aa, hvor var det dejligt. Gravene var beklædt med lange grønne Græstørv; der groede saa mange blaa Blomster, som vi kaldte Kirkeroser. Af dem bandt vi Kranse og pyntede Gravene med, eller vi gik rundt om Kirkegaardsdiget for at finde Dige-smutæg. Ja, det var dengang. Der er rundet meget Vand i Stranden siden.

Men allerbedst legede vi i min Mors Stue. Om Aftenen, naar Far var kommet hjem fra Arbejde, og vi alle var samlet i Skumringen, legede vi Blindbuk eller Panteleg og sad paa Forundringsstol, eller vi løb rundt om Huset og skrabadede af alle Kræfter. Men allerskønnest var det, naar Mor satte sig paa Fars Knæ og sang gamle Viser. Hun sang saa godt, og hun fortalte om sin Ungdom, da hun gik til Hov paa Spøttrup. Naar Arbejdet var endt, og hun gav sig til at synge, saa samledes alle tre Læg om hende for at høre derpaa.

Mangen Aftenstund satte Mor sig henne ved *Kammersvenden af Morland* med sit Strikketøj, og saa fortalte hun gamle Emter, eller hun fortalte om sine Forældre og sin Slægt.

Maren Christensdatter.

Saadan hed min Mor, fortæller Dorthe Cathrine Andersdatter. Hun var født den 15. August 1792 som Datter af Pigen *Ane Nielsdatter* i Vejby og Ungkarl *Christen Poulsen*¹⁾. Christen Poulsens Søster, Malene, holdt Barnet over Daaben. Men Christen Poulsen, der blev Gaardmand i Mollerupgaard, giftede sig med *Johanne Madsdatter*,

1) Jvf. Indledningen.

som havde flere Penge og ogsaa skulde have en Lille ved ham.

Kræn Poulsen vedkendte sig uden Vrøvl sit Faderskab til den lille Maren, der bar hans Navn. Hun kom ofte til Mollerupgaard og holdt over Daaben hans yngste Datter¹⁾, der blev nævnet op efter hende. Men da Maren siden selv kom galt af Sted, da kølnedes Forholdet betydeligt.

Ane Nielsdatters Forældre var *Maren* og *Niels Pedersen* i Ejstrup i Rødding Sogn. Maren boede i et lille Hus, efter at hun var blevet Enke. Hun var meget fattig og gik som gammel Kone tit ned i Kæret efter Tørv, som hun bar hjem i sit Forklæde. En Mand gav Agt derpaa og fyldte Krudt i nogle Tørv. Og saa sprang *Grydekakkeovnen* i Stumper og Stykker for den sølle Maren. Den Slags huskes i Hundrede Aar.

Ane gik og blev en gammel Pige. Hun var født 1765, og først 1819 blev hun i en Alder af 54 Aar gift med Ungkarl *Mads Olesen* af Hem Sogn. 20 Aar efter døde Ane uden at have faaet andre Børn end Maren, der saaledes blev deres eneste Barn. Hun kom jævnlig til Mollerupgaard, f. Eks. til deres Gilder. Iøvrigt tjente hun, indtil hun 31 Aar gammel i Smedegaard i Grove blev Kæreste med *Anders Chr. Jensen*²⁾ og snart efter gift med ham.

Dorthe Cathrine fortæller videre.

Far var Ejer af Cyprianus, han var synsk og blev meget brugt som klog Mand. Men da han led af Ligfald, havde Mor altid Pengene hjemme hos sig; hun gemte dem i et *Kridthus*. Hun havde ogsaa saa mange gamle Viser afskrevet i en *tyk Visebog*. Baade dem og Kridthuset

1) Knud Thøgersens Moder.

2) Et fængslende Afsnit om Anders Chr. Jensen alias Ajs Bejler forbi gaas, da Marie Jespersen derom har skrevet i Skivebogen, 8. Aargang.

stjal en ung Vindmager, Kræn Vind, fra dem. I Kridt-
huset var der bare tre Mark; men Visebogen vilde Mor
ikke have mistet for aldrig det, og Far prøvede forgæves
paa at faa den tilbage.

Far vidste ikke ret meget om sin Slægt, men jeg
husker hans Mor, *Inger Sønder*, fra den Gang, hun som
Enke boede hos sin Datter *Birthe Marie* i Rødding. Hun
sad Dagen lang paa sin Halmstol i Kakkelovnskrogen og
rystede stærkt. Hvert Øjeblik udbrød hun: „Aa, Herre-
gud, A er endda en sølle ring Mennesk“. Hun var lokket
herop fræ æ Sonden af en Mand, der lovede hende Guld
og grønne Skove. Men da hun kom, var der kun Lyng og
Pors. Hun døde 1852.

Hekseri og Trolddom.

En Dag var min yngre Søster, Inger Kristine, og jeg
ude at tigge Tow. Vi gik i Balling hen ad Aften, da det
gav sig til at regne, og det blev saa mørkt, at vi ikke kunde
se en Haand for os. *Jep Sommer* boede i et lille Hus mel-
lem Volling og Balling. Han raadede os til at følge Vejen
hjem; men vi gik langs Skeldiget mellem Volling og Brøn-
dum. Den Vej var kortere. Vi vidste godt, at Folk sagde,
at det spøjte der, saa ingen om Aftenen kunde finde Vej.
Men Vejret var saa slemt, og vi var saa trætte. Min lille
Søster græd; saa tog jeg hende ved Haanden, og vi gik
med den gamle Sti. Men det skulde vi ikke have gjort.
Vi gik og gik den hele Nat i det begende Mørke og regn-
fulde Vejr. Og samtidig gik Far og Mor ude paa Brøndum
Mark og raabte paa vore Navne.

De har nok lagt sig ind et Sted, trøstede Far.

Nej, sagde Mor, det gør Dorthe Cathrine ikke, naar
hun ved, hun skal til Eksamen i Morgen.

Omsider fik vi Øje paa et Lys og gik efter det. Da vi
kom til Stedet, viste det sig at være Jep Sommers, hvorfra
vi mange Timer før var gaaet ud. Manden fulgte os til

Smedegaard i Grove, og saa kunde vi selv finde Resten af Vejen. Men saa glad har jeg aldrig været før. Far var saa lykkelig, som havde én skidt alle hans Lommer fulde. Han hjalp os selv af de drivvaade Klæder.

I Jep Espersens Gaard gik der den Gang fem ugifte Søskende hjemme, to Sønner og tre Døtre. De var ilde lidt, fordi Folk troede deres Mor kunde hekse og havde lært Pigerne det før sin Død.

Men Søren Degn havde kun en eneste Søn, og derfor tog Konen en fattig Slægtning i Huset, det var *lille Mætt*. Men Søren Degns Søn var Kæreste med Lisbet, den ene af de tre Piger. Og hun kunde ikke lide, at lille Mætt gik og blev saa gjæv, og saa forheksede hun hende. Først fik lille Mætt det i det ene Haanded og siden i det ene Knæ. Og de søgte og søgte alle Vegne om Raad, uden at det hjalp nogen Verdens Ting. Saa gik der Bud til *Maren Haaning* paa Himmerland; men det var for sildig; Maren kunde kun lindre hendes Pine, ikke frelse hendes Liv. Man skulde tage en sort Puddelhund og kløve den levende og lægge de to Dele om Knæet. Man gjorde, som den kloge Kone havde sagt, og det lindrede godt nok, men lille Mætt døde.

Lisbet fik godt nok Sønnen, men de solgte Gaarden og flyttede til Næstild. Kort før sin Død sagde hun, at nu havde hun det godt, thi nu havde hun kun sin Sjæls Frelse at tænke paa.

Lisbets Broder giftede sig med en meget lang Pige, som Folk kaldte Svane Hals. Han hængte sig snart efter.

Men Stine, den ældste at Døtrene, var den allerværste. Hun var meget smuk, men hvad hjalp det, naar hun havde det fæle Ord paa sig. Vilhelm i Præstegaarden var en stads Karl, og ham var Stine meget forelsket i, saa hun rendte efter ham baade Søgn og Helligt. Det var Vilhelm ked af. Saa en Søndag Aften var de til Leg sammen, og Vilhelm dansede med alle de kjønneste Piger, blot ikke

med Stine. Men saa med én Gang gaar han hen og byder hende op til Dans, og alle kunde se, hvor glad hun blev. Vilhelm dansede Stuen rundt med hende et Par Gange, men slap hende saa midt i Dansen og udbød: „Føj for Fanden, hvor fes den Kwind!“

Alle standsede Dansen og saa paa den ulykkelige Stine, der snart listede sig ud af æ Liegstow.

Men det skulde Vilhelm ikke have gjort. Først fik han det i det ene Haandled ligesom lille Mætt, bagefter satte det sig i hans ene Knæ. Samtidig fulgte en stor, hvid Kat med ham, ihvor han gik og stod. En Dag han i Laden var ved at skære Hakkelse, slog han Katten med sin Strygestok; men det var grueligt, som han kom til at lide i det Knæ.

En Dag var han omme hos Mor for at faa en Fantenel¹⁾ sat i Benet. Imens nu Mor var ved at sætte Ærten ind i Benet, udbryder Vilhelm: „Der gaar den forbandede Pulverheks!“ Og ganske rigtigt, den store hvide Kat gik ude paa Møddingen. Hos Maren Haaning fik man at vide, at Katten ganske rigtig var Skyld i hans Ulykke. Men hun kunde ikke hjælpe ham, det var for sildig. Det var ogsaa umuligt, alene fordi han havde slaaet Katten.

Stakkels Vilhelm led skrækkeligt, inden han døde hos sine Forældre i Rettrup.

Mor var ikke ræd for Jep Espersens. Engang vilde de give hende nogle Kartoffler, men da hun saa, hvor smaa de var, vilde hun ikke modtage dem. Derover blev de fornærmede og fik deres unge Tjenestekarl til, naar han kørte forbi Huset, at raabe: „Blank Maren, ka do't li smo Kartoffler!“

Men en Dag Mor stod og vaskede, greb hun en Strippe med beskidt Vand i og sendte ham det i Hovedet med de Ord: „Der haar do det, beskidt Anders!“ Dermed døbte

1) Fantenel, ifg. Fellberg et kunstigt Saar, som sættes for at allede.

hun ham for anden Gang, og Øgenavnet, beskidt Anders, beholdt han til sin Grav.

En sær Tudse.

Men jeg glemmer aldrig en Sommeraften, vi sad sammen, min lille Søster og jeg, og legede ved Diget til vore Forældres Hus. Med eet fik vi Øje paa en fordømmelig stor Tudse, som kom hoppende henimod os ad den grønne Markvej. Den standsede lige foran os og flæsedede Kæbe, saa vi blev saa forskrækkede og løb ind til Mor og fortalte det grædende, at vi havde set saadan en fæl Tudse.

„Da skal a misel lær jer! Ka I tow stuer Piger sid og blyw røj for en Tuds!“

Men ud turde vi ikke gaa mere.

Henad Aften gik Mor ude i Frammerset ved æ Nættergrød, der stod i Gruen. Og da saa hun Tudsens sidde lige ved Askehullet. Saa blev Mor hed om Ørene og sagde: „Naa, det er en anden Sag! Det er vist nok den lede Heks omme fra *Jep Espersens*“. Derpaa gav hun den ene af os Ildklemmen og den anden Tapstangen og bad os jage den hjem. Men hver Gang vi hvistede med den, rejste den sig paa Bagbenene og vendte sig imod os, flæsedede Kæbe ad os og gjorde sig til. Ja, det er endnu den fæleste Tudse, jeg i mine Levedage har set. Men Mor udbrød bagefter: „Aa, føj for Vesen endda, te a't fæk'end deppe i æ Ild“.

Raad mod Lus.

Folk i Brøndum maatte til at have Bud til Himmerland. En gammel Ungkarl var saa luset, at det var ret en Gru. Man vasked hans Skjorte i Faarevand og bagefter bagede hans Klæder i Ovn, og lige meget hjalp det. Maren Haaning gav følgende Raad: Han skulde brænde alle sine Klæder og derefter gaa nøgen i to Timer rundt om Huset med en levende Hund om Halsen. Han gjorde det. Og da man bagefter saa efter, var hans Hals fuld af

smaa, hvide Vabler. Da Lusene blev klemt ud af dem, var han kureret.

En Præst spøger.

Men det særeste, jeg i min Barndom oplevede, var alligevel den Nytaarsaften, da jeg og min lidt ældre Broder, Jens Christian, gik og legede paa Vejen, der førte op til Kirken, og der i det klare Maaneskin saa en Mand uden Hoved, men i Præstekjole og Krave, skride hen ad Vejen, ind paa Kirkegaarden og forsvinde ind ad Kirkedøren, uden at denne blev lukket op.

„Hvem var det?“ raabte jeg til min Broder, der var meget døv.

„Trods du et', det var Fanden?“ svarede han.

I stor Angst løb vi ind; men, søde Gud, hvor syg Jens Christian blev! Det kom af, at han var konfirmeret og havde sagt, om det ikke var Fanden, mente Far. Men, Gud ved, vi fornærmede den ikke. Far mente, det var gamle Pastor F.s Genfærd, vi havde set. Han sad ellers nedmanet i Præstegaardens Port. Siden kom Far i Tanker om, at det nok var et Varsel for den ny Præst, *Carl Emil Kæmp*¹⁾, som vi fik Aaret efter.

Alderdomsskab.

Oppe ved Kirkegaardsdiget laa dengang to smaa Huse. I det ene boede en jenne Kaalmennesk, i det andet gamle An Boel. Om Vinteren, naar mine ældre Brødre var hjemme og det kneb med Sengeplads, laa jeg somme Tider omme ved An Boel. Der blev jeg smittet af Alderdomsskab. Saa kom jeg hjem, men det gjorde ondt værre, for nu blev de alle smittet. Og det var grueligt, som vi døjede i hele tre Aar. Vi trillede os støvsnagen i Havreageren, naar Duggen var faldet, og vi blev smurt med

1) Præst i Brøndum-Hvidbjerg 1845—49.

Svovlblomme og Svinefedt og grøn Sæbe, ja, Gud ved, alle de Raad, Mor brugte. Men det hjalp først, da Far fik Bud til Himmerland. Ogsaa Simon Boel i Tustrup, som fik An Boel i Pleje og skulde arve hendes blanke Specier, blev med hele sin Husstand smittet af hendes Alderdomsskab og døjede grueligt dermed.

Æ Kwipiger.

Den særeste af Mors Historier, syntes vi Børn, var den om æ Kwipiger. Den havde hendes Mor, Ane Nielsdatter, fortalt hende, og den var passeret et Sted i Vestsalling. I en Gaard havde de en ung Kvie, der skulde kælle; men i Stedet for en velskabt Kalv fik den to smaa Pigebørn, hver med en sort laadden Plet paa den ene Kind. Der blev skrevet til København, om de maatte undlive dem. Men der blev svaret Nej. Saa blev de i Gaarden, og det eneste aparte ved dem var, at de altid var saa dogger-vorn, og om Aftenen, naar de lagde sig i Sengen, gav de et Drøn fra sig ligesom en Kø. De døde 10 Aar gammel af Børnekopper.

Ligkaalen.

Som ganske ung tjente Mor sammen med en ung Karl i en Gaard tæt ved Lime Kirke.

Om Foraaret satte de Kaal i Kaalgaarden, og Mor fandt da en hel hvid Kaalplante. „Smid den Fanden i Vold“, sagde Madmoderen. „Aa, maa jeg ikke sætte den her i et Hjørne?“ bad hun. Og der stod den saa hele Sommeren og groede helt ovenover de andre Kaal.

Saa var det en Søndag Aften, hun og den unge Karl havde været til Leg sammen i en Gaard i Lime.

Han havde staaet og luret nogle unge Piger deres Samtale af, og den bestod i Drøftelser af deres Maanedstid.

Dagen efter stod Mor og Karlen sammen i en Limgrav, hun paa Brinken og han i Bunden. Da med eet begyndte

han at fritte om en Forklaring paa dette Maanedsvæsen med Pigerne. Mor lo og vilde ingen Besked give ham. Da pludselig skred Limgraven sammen om ham. Mor vilde løbe efter Hjælp, men han raabte: „Aa, løb ikke fra mig!“ Saa tog hun med Haanden store Stykker Lim op fra Graven. „Aa, hvor det letter“, sagde han. Og hun blev ved af yderste Evne. Men da hans Tale blev usammenhængende, løb hun efter Hjælp.

Men da Folk kom til, drog den unge Karl sit sidste Suk.

En kom paa en Hest efter hans Far. „Er han død en god Død?“ var det første, den gamle sagde, og hans Ansigt blev mørkt, da han hørte om Ulykken, og det blev betragtet som en Skæbnens Tilskikkelse, fordi han havde været noget vidtløftig.

Karlen blev begravet paa Lime Kirkegaard. Og der stod Ligfølget og kunde se den store hvide Kaalplante, som ragede højt op over alle de andre. *Ligkaalen* — nu vidste alle, hvad den betød.

En tung Tiggergang.

Naar Mor gik ud en Sommerdag for at „samle Tow“, tog hun gerne en af os med. Saaledes vandrede vi sammen, Mor og jeg, en hed Dag mellem Otting og Balling. Saa fik Mor Øje paa en Træbusk og sagde: „Dorre Cathrine, lad os lægge os her og sove vor Middagssøvn! Det er saa strengt at gaa og stampe omkring hele Dagen!“ Hun havde Tæring og var ked af at tigge.

En anden Gang — da var det Vinter — kom vi ind i en stor Gaard; det var Mollerupgaard i Rødning. Hendes Far, Christen Poulsen, var da paa Aftægt. Jeg maatte ikke komme med ind, men satte mig udenfor paa Trappestenen. Da Mor igen kom ud, græd hun. Men hun havde en Specie i Haanden.

Mor laa meget til Sengs om Vinteren. Saa vaskede Far om os og sled for os paa alle Maader, og han gjorde det

med et fornøjeligt Sind. Om Sommeren var Mor igen lidt bedre. Og saadan gik der flere Aar.

Aksel Tallehals hans Kone spaaede endog, at Mor skulde blive gift anden Gang og faa fire Børn til¹⁾.

Skolegang og Konfirmation.

Vor nærmeste Nabo var Degnen Per Lykke²⁾, og han var os en god Nabo. Med ham spillede mine Forældre Brus, og med ham blev Mor hvert Foraar uklar, naar han vilde købe hendes Mødding. Han var en aldrende Mand, og alle hans Børn var voksne. Han prædikede bedre end Præsten, og efter 50 Aars Lærergerning holdtes der Festgudstjeneste til hans Ære, ledet af selveste Biskop Øllgaard fra Viborg.

Til daglig gik Per Lykke i lange Bukser, fladbundede Skovbotræsko, Trøje og rød Lue, men om Søndagen gik han i Spidskjole og høj Hat. Han var en stor Børneven, der legede meget med sine Skolebørn. — Efter sin Død 1852 blev han begravet i Nærheden af den Sten paa Brøndum Kirkegaard, om hvilken Mor har fortalt:

To Kæmper lod samtidig opbygge to Kirker, Hvidbjerg og Brøndum. Men da Brøndum Kirke først blev færdig, tog den anden Kæmpe en stor Sten og slyngede den med al sin Kraft mod Brøndum Kirketaarn. Han ramte dog ikke. Stenen faldt Sydvest for Kirken. Men Kæmpens fem Fingre sidder som Mærker i Stenen.

— Da jeg otte Aar gammel kom i Skole, havde jeg gennemgaaet Birks Bibelhistorie, Balles Lærebog og Luthers Katekismus. Vi Børn havde i Mor en god Læremester, der idelig holdt os til Bogen, saa vi ikke skulde sidde i Skolen som Madsfæ. Jeg kunde læse i mine Bøger, hvilket Sted Degnen forlangte.

1) Denne Spaadom har vakt Moro i Slægten, thi Maren var dengang „øver æ Nummer“.

2) Jvf. En hwel Degn, Skivebogen, 6. Aargang.

Til at begynde med fik jeg Plads for neden ved Bordet, men ved første Eksamen blev jeg flyttet op, og et halvt Aar efter kom jeg i den store Klasse.

Skolebørnene sad om et grumme langt Bord og Per Lykke for Bordenden med sin røde Toplue paa Hovedet. Og naar de nederste Børn ikke var ham tilpas, sendte han dem sin Lue i Hovedet. Urostifteren maatte saa bringe ham den tilbage igen, hvilket var en tung Gang.

Jeg kunde læse alt, hvad mine Øjne saa, og jeg sang godt. Jeg var meget gjæv for Degnen. „Havde hun bare været en Dreng“, sagde han tit til Mor.

Men en Gang var Degnen nær kommet galt af Sted med mig. Jeg var kommet i Vane med at staa op og regne. Men saa kunde Degnen ikke se dem neden for mig, og han forbød mig det. Saa satte jeg mig ned, men naar jeg kom rigtig i Aande med at regne, saa rejste jeg mig igen op med min Regnetavle. „Da skal jeg minsæl sætte dig“, sagde han og satte mig saa haardt mod Skamlen, at det knagede i min Rygrad. Jeg besvimede, og man bar mig ind i Rullestuens Seng. Da jeg kom til mig selv, stod Degnen over mig, hvid i Ansigtet som en kalket Væg. „Sig det ikke hjemme!“ bad han og gav mig 3 Mark. Men siden har jeg lidt af Rygsmerter.

Mange Gange gav Degnen mig sin Davre, som bestod af Smørrebrød og kogt, nymalket Mælk, og som hver Dag blev bragt ind til ham i Skolestuen. Degnens Datter, *Frederikke*, kom tit ind til ham med friskbagt Hvedebrød. Hun havde sin lille Søn Erik med. Til ham sagde Per Lykke: „Du skal læse, Erik!“ Og Erik svarede: „Løs sjæl, Gammelfaar!“ — Brøndum Skole var berømt som den bedste paa Eggen. Men da Lykke havde faaet Danebrogskorset, blev han noget koldhøgen og var slem til at skamfere Folk i deres Gravskrifter.

Den Vinter, jeg var hjemme for at gaa til Præst, var Mor mere syg end hun plejede at være, og vi vidste, hun

ikke kunde komme sig. Hun strikkede et Par Strømper til mig; det var alt mit Konfirmationstøj. Resten maatte jeg laane.

Gamle Pastor Melchior, der nu boede i Skive, sendte mig 4 Mark, dem skulde jeg ofre til den ny Præst, Pastor Kæmp, fordi jeg som lille havde været hans Gaasepige. Men Pastor Kæmp gav mig Pengene tilbage igen og sagde: „Giv dem til din syge Mor“. Saa tog Far dem og rejste til den kloge Kone Maren Haaning, om der dog ikke kunde blive Raad for Mor endnu en Gang.

„Hvad hedder din Kone?“ spurgte Maren Haaning.

„Maren Christensdatter!“ svarede Far.

„Ja, det Navn ka a misel et' glem“, svarede hun, „for det hedder a sjelv“.

Og saa gav hun Far en Flaske Mikstur. Den skulde han grave ned i Kaalgaarden med Proppen nedad i 24 Timer. Kunde det ikke hjælpe, var der ingen Raad i Verden for hende, sagde hun.

Det lindrede ogsaa Mors Pine en Tid.

Konfirmationsdagen kom, og jeg stod øverst paa Kirkegulvet i Tøj, som vi havde laant af Else fra Brøndum Bak. Mor kunde ikke komme med i Kirke, men hun listede op af Sengen og lavede Sødgrød og Flæskepandekage til Middag. Det var den sidste Mad, Mor lavede; siden laa hun stadig til Sengs.

Mors Død og Begravelse.

Om Sommeren tjente jeg igen hos *Jep Mogensen* i Hindborg. Ja, jeg husker det, som var det i Gaar. Det var den første Søndag i August, at jeg var hjemme og sige Farvel til min dødsyge Mor. Jeg stod med min lille 10-aarige Søster Inger Kristine i Haanden grædende ved hendes Seng.

„Bed for mig, at jeg snart maa dø“, sagde Mor.

„Nej, Mor, det maa du ikke forlange af mig“, svarede jeg i Graad.

„Du skal ikke græde“, sagde Mor. „Vær en god Pige med en tro Haand og en sand Mund!“

— To Uger efter var hun død og borte.

Jeg gik og bandt Korn paa *Jep Mogensens Mark*, da min lille Søster kom med et sort Tørklæde paa Hovedet. Da jeg saa hende, gav det som et Stik igennem mig, og jeg udbød: „Aa, nu er Mor død!“

— Mor havde hørt *sit eget Varsel*. Det var en Nat, hun ikke kunde sove, da med eet hørte hun alle Save inde i Fars Snedkerstue gaa, og hun hørte det hamre og banke.

Og Far kom ogsaa selv til at lave hendes Ligkiste. En skøn Sommermorgen, da han var i Færd dermed, kom den unge Præst og bad om at faa Mor at se. Hun havde selv syet sin Ligdragt med Kappe og Snip og sorte Sløjfer.

„Ja“, sagde Pastor Kæmp. „Her ligger Legemet, men Sjælen er hos Gud“.

Han havde bedt for Mor syv Søndage fra Prædikestolen. Den syvende gik han ind til Mor fra Kirken i Ornat og sagde: „Jeg maa rejse en Tur bort. Farvel *Maren Roslev*. Nu ses vi aldrig mere her i Livet“.

Mor var saa ked af Øgenavnet *Bejler*, og hun var ked af, at Folk kaldte hende *Blank Maren*, et Øgenavn, man havde givet hende, fordi hun skurede sine Træsko og vilde have alting saa pynteligt. Engang havde Præsten sagt, at hendes Stue var den hyggeligste i Brøndum. Hun glædede sig, naar nogen kaldte hende Roslev efter sin Mands Hjemstavn.

Tit laa hun og læste et Vers, der lød saaledes:

Min Ungdoms Brøst og Ufornuft.
O, Herre, vil du forgytte.
Forlad mig al min store Utugt
og mine Synder udslette,

formedelst Kristi Rosenblod.
O, Herre, ihukom dette.

Pastor Kæmp holdt en Ligtale over hende, som mindedes længe. Per Lykke skulde arve hendes Brillen, for at han ikke skulde skamfere hende i Gravskriftet. Det blev fæstet til Kistelaaget og kom, som Skik og Brug var, med hende i Graven. Det lød:

„Minde“

„Over Korsdragerinden Maren Christensdatter,
født i Vejby den 15. August 1792,
død i Brøndum den 24. August 1847.

O, Gudskelov, at Stunden
nu lykkelig er kommen,
at jeg fandt Fred og Ro
i Himlens salig Bo.
Hvor min Strid var haard og lang,
des gladere min Sejerssang.
Ære være Gud i det høje,
der haver tillukket mit Øje.
Guds Visdom mig har prøvet
ved, hvad jeg led i Støvet,
ved haard, langvarig Smerte
han drog til sig mit Hjerte.
Modtag min Tak, I gode,
hvis Hjerter aaben stode.
Til Hjælp og Trøst Husvælelse
jeg eder Gud befaler.
Farvel, trofaste Mage,
for din Pleje og Umage.
Du lønnes af Samvittighed
hist hos Gud i Evighed.
Farvel, I Børn, saa kjære.
O, lad Guds Ord og Lære,
som jeg indprenter eder,
være eders Sol og Leder.
Naar saa jer Tid er omme,
saa skal I ogsaa komme
hist op til mig i Himmerig.
Amen“.

Da Præsten kastede Jord paa Kistelaaget, skreg min lille Søster: „I maa ikke begrave Mor. Aa I maa ikke!“

I Mors Stue samledes Følget bagefter og spiste Hønskødssuppe. Vi havde slagtet alle vore fem Høns og en Kok til Begravelsen. Og Naboerne var kommet med *Send*.

Ud i den vide Verden.

Min Halvsøster *Ane Kjestine* var blevet gift med *Morten Nielsen*, og hun havde arvet det gamle Hjem i Ejstrup efter sine Bedsteforældre *Ane* og *Mads Wollesen*. Hun tog min lille Søster Inger Kristine til sig, og derhen trak Far ogsaa sine to Faar. Men Inger Kristine blev tung i Sind; hun længtes efter sit Barndomshjem og sin Far, og en skønne Dag løb hun sin Vej ad Brøndum til. Langt ud paa Eftermiddagen naede hun Huset, hvor hendes Mor havde boet; men der var ingen hjemme. Dørene var laasede.

Da løb den Lille op paa Kirkegaarden og lagde sig i dyb Fortvivelse paa sin Mors Grav og græd sig i Søvn. Og der fandt den gamle Degnekone, *Mariane*, hende, da hun henad Aften gik sig en Tur paa Kirkegaarden.

Saa fik hun den lille Stakkel stillet lidt tilfreds, indtil hendes Far kom hjem fra Arbejde.

Til Mikkelsdag tog min Far mig hjem, og jeg fik Mors Rok ind i Stuen og begyndte at karte og spinde og strikke Hoser til Far. Men Inger Kristine, snart elleve Aar og den mindste, var forkælet og vilde ikke lyde mig.

Jeg tog saa Tjeneste hos en Gaardmand i Nærheden af *Sparrekjær* mellem Otting og Krejbjerg. Men Farbroder *Thomas* fik Far til at tage mig af Pladsen, fordi det ikke var et Sted for et voksent Menneske, langt mindre for et umyndigt Barn, at være.

Da jeg derfor blev gaaende hjemme og intet tjente, kom jeg i Tanker om, at min Søster og jeg kunde gaa ud og *samle Tow*. Saadan gjorde andre fattige Folk.

Saa tog jeg min Søster ved Haand og vi „ginge i Verden saa vide“, som der staar i den gamle Vise.

Vi gik flere Dage, og det gik ganske godt. Folk var gode imod os, naar vi kom ind og fortalte, at vor Mor nylig var død. Saa fik vi en stor *Almisse*.

Men saa en Dag slog Vejret om, og vi var langt borte i fremmede Sogne. Alle Mennesker var nu bleven saa gnavne; det blev Aften, og vi havde intet Natteteje. Vi prøvede Gang paa Gang, men fik stadig Nej. Min Søster var saa træt, vi var begge saa vaade af Regnen, der piske-
de os ind i Ansigtet. Angst og mørkerædde var vi ogsaa. Langt om længe kom vi til en gammel Gaard paa Vadum Mark. Der kom vi ind og fik Natteteje hos Aftægtsmanden *Jens Ejstrup*, vor Mors Morbroder. Han puttede os i sin varme Seng, kogte varm Mælk til os og var saa medfølelse imod os. Vi troede altid siden, at det var Mor selv, der ledede vore Fjed, for vi vidste ikke, at vor Mors Morbroder boede der.

Siden fæstede Far mig til *Jens Kaastrup i Dølby*. Jeg fik noget af Mors Klæder syet om, og jeg fik hendes lille Dragkiste. Og saa sad jeg da i min ny Kjole paa Jens Kaastrups Vogn. Jeg sad og græd, som skulde Hjertet briste.

„Du skal ikke græde“, sagde Jens Kaastrup. „Vi skal nok være gode imod dig“ .

Jeg havde tjent næsten saa længe, jeg kunde huske; men jeg græd ikke for Tjenesten. Jeg græd, fordi jeg ikke havde en Mor mere at ty til i mine Sorger og Glæder.

Far ordnede sine Sager og solgte Huset. Snart efter blev det nedrevet, som Rakkerkonen havde spaaet.

Forval og Gud i Wold.

Min Mors Halvsøskende (Børnene fra Møllerupgaard) kendte vi af Anseelse; men den ældste af dem, *Poul i Durupgaard*, kendte vi som Morbroder. Og han var Gud-

hjælp mæ min Moder saa lig, som var han hendes Broder to Gange.

Da vi som voksne, unge Piger, min Søster, Inger Kristine, og jeg, tjente deromkring, var vi der hos Morbroder Poul i Durupgaarde ligesaavel seksten Gange som een Gang, og aldrig kaldte vi ham for andet end Morbroder Poul. Vi blev ogsaa indbudt til deres Gilder. Men senere, da vi blev gift ind i Fattigdom og Elendighed, saa var der aldrig mere at snakke om; saa var det hele forloren.

— — — En Aften — nu er det mange Aar siden — da kom *wor Faar*¹⁾ paa Hjemvejen fra Skive op at køre med en gammel Mand, han ikke kendte. Det var en dejlig maanelys Aften og de sad og praatede sammen om Alverdens Lejlighed, som det var Faars Skik. Omsider blev han klog paa, hvem det var, han var oppe at køre med.

„Mæ forlov aa spør, er'e et' Poul fræ Durupgaarde?“

„Jow!“

„Tho, saa er vi Kattensparkmæ næjsten i Familie“, udbrød han lystigt. Og saa fortalte han Manden, hvem hans Kone var.

Naa, de kørte videre, men Samtalen gik næsten i Staa.

Da *wor Faar* nu var hjemme og tren af Vognen, sagde han paa sin spøgende Maade: „Ja, no ska do ha saa manne Tak. Vil do et' ha kørt med mæ, ku do haa læt'e vær“.

Da sukkede Manden paa Vognen, som om hans Træsko skulde revne og sagde: „A ved nok, te der er gjow Uskjeld imod jer. Og det er Synd og Uret. No mo do ha saa manne Tak for Selskabs Skyld. Forwal og Gud i Wold! Vil do hels *Dorre Katrin*²⁾“.

1) Fortællerens Mand, Landpost Hans Chr. Vammen, Bostrup Hede.

2) Hun kaldtes som Barn *Dorre Katrin*, senere *Katrine* = *Trine* = *Trine Vammen*.

Jeg saa et Stjernesked og bad om Husly.

Kristian tjente paa Skovshoved ved Viborg, og der skulde vort Bryllup staa og fejres sammen med et Rejsegilde og et Høstgilde. Provst *Velling*, som havde lyst for os tre Gange, kikkede i min Skudsmaalsbog og bemærkede Skolekommissionens Erklæring, hvori det hed: Hun besidder gode og sjældne Religionskundskaber og har vist megen Flid og Sædelighed under Konfirmationsforberedelsen.

De har været flink i Skolen, sagde Provsten, men har De nu ogsaa levet derefter?

Nej, Hr. Provst, det har jeg ikke. Hjemme har jeg en lille Dreng, og ham maatte jeg vel saa ikke have haft.

Hm, sagde Provsten. Men kender De nu ogsaa den Karl, De vil giftes med?

Nej, det gør jeg ikke; vi har kun kendt hinanden i ganske kort Tid. Men jeg kender heller ikke mig selv. Kristian ser saa ærlig og godmodig ud, og dette stoler jeg paa.

Herskabsvognen kørte os til Kirke, men vi gik hjem, for det var det skønneste Vejr i Verden. Om Aftenen dansede vi oppe paa Kornmagasinet, der var pyntet med Lys og Guirlander. Rundt om ved Siderne var der ophængt dannebrogfarvet Tøj, og bagved stod Bænkene. Derind listede jeg mig tit for at hvile. Jeg var træt, hvilket ikke var saa sært, for min lille Dreng var kun 16 Dage. Vi havde regnet med at blive gift inden Barnet blev født, men det skete ikke, fordi vore Papirer blev forsinkede.

Herskabet vilde gerne beholde os, men Kristian var ked af at binde sig for Livstid til en Plet Jord og en Ko og slide Livet hen der paa Herregaarden, og saa flyttede vi til Viborg og fik en møbleret Lejlighed til 22 Rd. om Aaret. Og Kristian tog Arbejde ved *Skivebanen*, som netop var under Opførelse. Banearbejderne var i høj Grad fordrukne, og hver Lørdag Aften mødte deres Koner for at

hæve Mændenes Ugeløn, som de ellers vilde svire op. Men det kunde jeg ikke gøre mod Kristian og behøvede det heller ikke. Nu først fik jeg at se, hvor meget bedre han var end disse; thi hver Øre han tjente, bar han trolig hjem til mig og Drengen. Han gik ikke paa Værtshus. Vilde han more sig, bød han nogle Kammerater hjem; det var meget billigere og meget mere fornøjeligt.

Men ud paa Vinteren slap Jernbanearbejdet op; der blev almindelig Arbejdsløshed i Byen, saa der til sidst kun var Snekastningsarbejde, og der herskede stor Nød mellem Arbejdsfolkene i den strenge Vinter. Men Kristians omkringboende Familie hjalp os lidt, og han fik Tærskearbejde hos sit Søskendebarn, *Rasmus i Batum*. Derhen løb jeg ogsaa tit med min Mælkespand, og de var meget gode imod mig.

Men før jeg tænkte over det, var den Storhed forbi, og det var Kristians Skyld. Sagen var den, at hans Moster sad som Aftægtskone ude i Vesterhuset med to voksne Børn, en Søn og en Datter. Sønnen var en Skidknægt, der ødte alting. En Dag kom den Gamle ud i Laden til ham og overtiggede ham om en Skæppe af det aftærskede Byg. Kristian kunde ikke modstaa sin gamle Mosters Taarer, tho, hvad, det blev jo da i Familien. Hun fik Kornet under Tavsheds Løfte, men hældte det alligevel i Sønnen, der atter sladrede til Manden i Gaarden.

Den følgende Sommer sled vi saa nogenlunde igennem; men en Vinter mere i Viborg turde jeg ikke vove. Jeg følte ogsaa, jeg aldrig kunde blive hjemme i æ Østeregn. Jeg længtes usigeligt efter Salling. Derfor foreslog jeg Kristian, da Julen nærmede sig, at vi skulde rejse til Salling i Julebesøg. Det var min Mening, at vi især skulde besøge de Steder, hvor jeg forhen havde tjent og været vellidt.

Saaledes kom vi Juledags Aften til *Mikkels i Gerbjerygaard*. Men hvor forskrækket blev jeg ikke, da Pæ Niel-

sen sad derinde ved Bordet. Det var ham, jeg havde været gode Venner med. Jeg kom mere hastig ud end jeg var kommet ind, thi jeg kunde ikke taale at se ham. Ikke for det, der havde aldrig været nogen fast Aftale imellem os. — Længe stod jeg ude i Porten og græd. Da omsider kom Gaardens Tjenestepige ud til mig; hun anede Sammenhængen. Trine, sagde hun, dette her dur ikke, du maa se at komme ind igen til de andre.

— Ja, men jeg kan ikke, hulkede jeg.

— Snak om en Ting, svarede hun, Pæ Nielsen er gift lige saa godt som du, og han har en Dreng, der er lige saa gammel som din. Gaa du frimodig ind og sig Godaften, saa skal du se, det gaar meget bedre.

Saa lod jeg mig besige og listede ind i Stuen igen. I det samme raabte de: Trine, Trine! sæt dig nu ind; vi skal til at spille Brus. Saa satte jeg mig rolig paa Skamlen og rakte Haanden tværs over Bordet og sagde: God Aften, Pæ Nielsen. Og saa spillede vi Brus den hele Aften, som om aldrig nogen Verdens Ting var passeret.

Efter Julen opholdt vi os nogen Tid hos min gamle Far i Hjerk, men der kunde vi jo ikke blive, og tilbage til Viborg igen vilde jeg ikke.

Da lejede vi en *Hysling* helt ude ved *Hinnerup* Aa, hvor *Randrup til Rybjerggaard* havde nogle Kreaturer opstaldede. Dem skulde vi passe mod at bo i Huset, som kaldtes *Krykily*. Gud skal vide, det var et ringe Ly, nærmest som det, Ræven har under en Harve. Saa maatte Kristian til Viborg efter vore fattige Ejendele, som han fik med en Fragtmand til Skive. Og saa blev han Indsidder i Salling; det havde han vist aldrig drømt om. Og jeg blev bosiddende ude i mit Hjemland, som jeg saa tit havde ønsket.

Alting kunde være gaaet godt, bare vi ikke havde været saa fatige. Men Kristian var her en fremmed Mand i et fremmed Land, og Arbejde var der heller ikke. Og ingen

Slægtninge hjalp os, for al min Slægt var lige saa fattig som os.

Imellem gik jeg derfor hen i Gaardene, hvor jeg forhen havde tjent, og klagede min Nød, og de var gode imod mig; aldrig gik jeg tomhændet derfra.

Men en Ting var der bedre med end paa Viborg Gade; thi her kunde jeg gaa ud i Heden og plukke noget Lyng til Ildebrændsel, men frøs og sneede det, var jo denne Udvej spærret, og Randrup forbød mig at tage af de udgaaede Pilegrene ved Huset; han skulde ikke holde os ved Ildebrændsel.

I Førstningen var vi bange for at bo i Huset, Kreaturerne var saa urolige, og Folk sagde, at det spøgede. Men saa gav jeg mig selv til at røgte Kreaturerne, og naar jeg i Mørkningen var færdig, slog jeg Korsets Tegn og sagde „saa i Guds og Jesu Navn“, lukkede Døren og listede stille ind, og saa var det Spøgeri forbi.

Men Nød led vi paa saa mange Maader. En Aften laa jeg i Sengen med den Lille for at holde Varmen; udenfor frøs det, saa Ormene peb i Jorden; Kristian gik op og ned ad Gulvet og gav ondt af sig, fordi jeg havde faaet ham slæbt til Salling i al den Fattigdom og Elendighed; det ene Ord tog det andet, thi naar Krybben er tom, saa bides Hestene.

— Var det bedre i Viborg, spurgte jeg. Sultede vi ikke der som Ravne!

— Jo, men der havde jeg min Familie at ty til.

Marie Jespersens Mor.

— Aa, udbrød jeg vred. Den eneste, der hjalp os, var Rasmus' i Batum, og dem gik du selv i din Takkevornhed hen og fornærmede.

— Ja, der var andre af min Familie, der var gode imod os, sagde han sagtmodig.

I det samme gik Døren op, og vore nærmeste Nabofolk *Laust Yttrup* og hans Kone Karen kom ind for at se til os. De havde længe haft ondt af os. De sad lidt og hviskede sammen. Saa siger Laust:

— I er ogsaa nogle gode Narre, sidde her i den strenge Vinter og fryse ihjel. Karen mener, I kan faa jeres Ildebrændsel det samme Sted, hvor vi faar vort.

— Hvor? spurgte vi begge paa en Gang.

— *I Grinderslev Klosters* Enge, svarede Laust frimodigt; der er Skottørvskruer nok; *Kirketerp*¹⁾ vil aldrig savne dem, heller ikke mangler han dem.

Saa bestemte de to Mænd, at de sent paa Aftenen vilde følges ad hen i Kæret hver med en Pose for at hente Tørv. Kristian var inderlig ked af det; han gik længe sukkende omkring, smaasnakkende med sig selv. Endelig fandt han en gammel Sæk ude i Nødset, og saa skulde det være. Men da han fik Gangdøren lukket op paa vid Gab, for han pludselig tilbage igen og op i Sengen med alle Klæderne paa, oven over mig og Drengen, og smed sig ind imod Væggen, idet han stønnede: Aa Gud, fri og frels os, æ Dævl stod bag æ Dør og hostede!

— Jeg tror Gudhjælpemæ snart du bliver smaatovle, Kristian, raabte jeg og sprang ud af Sengen. Og du kunde da i det mindste ha lukket Døren efter dig.

Da jeg havde set efter baade ude og inde og intet opdaget, krøb jeg op i Sengen igen. Men som han dog rystede over hele Kroppen.

— Men hvad i Alverden er der ved'e med dig, Menneske.

— Der er det ved'e, Trine, at jeg ikke kan have med

1) R. J. Kirketerp til Grinderslev Kloster, død 1866.

den Stjælen at gøre. Jeg er kommen af ordentlige Folk og vil ikke gaa i Salling som en Tyv. Saa faar vi i Guds Navn fryse ihjel, saa faar vi da en Ende paa det.

— Jeg har ikke fristet dig. Heller ikke var det mig, der fandt paa det, *veed du det, Kristian!* Nej, jeg ved et bedre Raad, fortsatte jeg grædende; i Morgen gaar jeg ud til gode Folk og beder om lidt i Guds Navn; at gaa ud at tigge er da Gudskelov ikke strafbart.

— Ja, Vorherre hjælpe os, sukkede Kristian. Og saaledes blev det ogsaa. Vi fyrede op med *æ O't* fra Kreaturerne. Og saa gik jeg ud til gode Mennesker, og ingen lod mig gaa tomhændet hjem.

Siden kom Kristian til at harpe Grus, hvad han tjente lidt ved, endskønt han blev snydt en Del af Pengene fra, og saaledes kom vi igennem Vinteren.

— Da Foraaret kom, flyttede vi ud i *Thammes' Hus i Jebjerg Nørremark*, og derude fødte jeg min anden Dreng. Det blev en stor Glæde for os, og Folkene deromkring var saa ustyrlig gode imod os. Ikke mindre end atten Familier kom med *Barselmad* til mig, endda somme to Gange. En ung halt Pige, *Hanne te Josefs* derudefra, gav jeg derfor Pæ Nielsens Sølvring. Jeg vilde ikke gaa med den, da vi var saa fattige, og Kristian kunde desuden ikke lide den. Men Ringen kom jeg til at savne.

Kristian var en lav, noget spinkel Mand, og efter en Lungebetændelse lidt brystsvag — mange af hans Slægt var døde af Tæring — og han kunde derfor ikke holde til det strenge Arbejde i Mergelgravene, heller ikke til det støvende Tærskearbejde om Vinteren. Men i sin Ungdom havde han lært lidt Skrædderi, det kom ham nu til gode, idet han flere Maaneder om Vinteren kom med *Josef Skrædder* rundt i Gaarde og Huse for at sy. Det var han svært glad ved, for saa tjente han dog Føden til sig selv saa længe. Og aldrig slap han helt Synaalen siden, men gav sig til i sin Fritid at sy Kasketter og Luer. Hans

Arbejde slap nu aldrig mere op. Havde han intet Arbejde derude i Gaarden, saa sad han flittig hjemme og syslede med sit Bundtmageri. Men det indrentede dog ikke meget, for Forretningen bestod mest i, at Folk kom med deres gamle Klæder, som han saa skulde forvandle til nyt Hovedtøj for en ringe Betaling. Men Kristian var lykkelig derved, naar han kunde faa en varm Stue eller dog et Bækken Ild under sine Fødder, og havde jeg saa en Pot Kaal over Ilden, da kendte hans Glæde ingen Grænse, thi han var et udpræget Hjemmemenneske, der søgte sin Glæde og Lykke der.

Omsider fik Kristian Plads hos Gaardmand *Jens Peder Jensen i Nannerup* som Karl. Vi skulde bo i deres Smedie, og han skulde have en lille fast Løn. Dermed var vi endelig kommen paa den grønne Gren, og vi led ingen væsentlig Nød de fire Aar, vi boede der. — Men man er aldrig sorrigfri. Vor kønne raske 10 Maaneder gamle Dreng døde pludselig af Krampe. Jeg tog mig denne Sorrig saa nær, at jeg blev rent tungsindig. Den unge Præst *Chr. Glud* vilde gerne trøste mig, men det havde han ingen Gaver til. Det var den unge Lærer *Korsholm* meget bedre til. Han skrev en skøn Gravskrift og digtede en Sang over ham. Og Vorherre gav os med Tiden en anden lille Dreng i Stedet.

Ligesom vi nu var faldet til Ro og kommen lidt til Krylt, udbrød *Krigen i 64*. Og der blev jo en Sorrig og Forskrækkelse iblandt os alle.

Kristian blev indkaldt, og saa gjorde han som saa mange andre dengang. Han tog Kæppen i Haand og gik omkring til Folk og sagde: Jeg er bleven indkaldt til Krigstjeneste og er en gift Mand med Kone og Børn i smaa Omstændigheder. Vil I gode Folk nu ikke hjælpe mig lidt? — Og paa den Maade fik han en „Skilling“ samlet sammen. Den Morgen, han rejste, stod vi og græd til hin-

anden, men vor ældste Dreng sagde: Ikke græde, Far kommer nok igen!

Kristian skulde møde i Viborg, og det var han glad ved, det var jo hans Ungdoms By. Soldatertjenesten faldt ham let, og han havde foruden at aftjene sin Værnepligt været Stillingsmand for en anden. I Fredstid syntes han, det var det herligste Liv, og han syntes, det var en sølle Karl, der ikke kunde tjene Kongen. Desuden havde han *nogle Bogstaver* paa et Stykke Papir, hvorpaa der stod, at naar han bar disse, kunde han ikke saares i Krig¹).

— Nogen Nød led vi ikke, imens Kristian var borte. Det skulde *den bette Præst* nok sørge for. Han var gruelig begejstret for Krigen. Nu vinder vi sandelig igen! sagde han og meldte sig selv frivillig, men de vilde ikke have ham. Han opildnede Folk til at passe paa, at Soldaternes Familie ikke led Nød, og da han fik at vide, at jeg laa ene om Natten med mine to smaa Børn, fik han *Simon Hyws* gamle Moder til at ligge hos os om Natten. Men hun løb omkring for at spørge Nyt om Krigen, fordi hendes egen Søn laa henne, og naar vi kom i Seng, fortalte hun mig de grueligste Historier. Derfor sagde jeg til Pastor Glud: Herregud, Glud, skild mig dog endelig af med denne Kvind igen. — Saa fik jeg en af Jens Peder Jensens Døtre; det gik bedre.

— Det varede ikke saa længe førend *Østerrigerne* kom. Et Par Stykker kom ogsaa ind til mig og ransagede hele Huset, men de fandt kun fire Æg; dem tog de; mig gjorde de ingenting.

Kristian kom snart hjem igen; han var blevet indkaldt som Stillingsmand, men hans Forpligtelse gjaldt kun otte Aar, og disse var udløbet, saa han var blevet indkaldt med Urette, og glad var jeg, da han kom hjem.

Men da Krigen var sluttet og Sønderjylland tabt, da var

1) Hans Dattersøn E. Jespersen fik Papiret, da han blev indkaldt 1914.

det ikke godt for Soldaterne, de var ikke regnet for en Hund, og Folks Godhed imod dem slap brat op.

Bare vi selv kunde faa et lille Hus at bo i. Det var vor stadige Tanke og Ønske. Men hidtil havde det været umuligt at lægge en Skilling til Side.

Glade blev vi derfor, da Gaardmand *Jørgen Skrædder* paa Bakken tilbød at bygge os et lille Hus ude i *Møgelkær* i *Jebjerg*. Kristian skulde saa være fast Daglejer i Gaarden, og vi skulde svare 8 Dalere om Aaret i Afgift. Vi syntes, det var et godt Tilbud for os fattige Mennesker. Vi skulde dog ingen Papirer ha, og intet blev skrevet; men *Jørgen*, der var en hellig Mand, gav os sit Ord paa, at vi maatte bo der, saa længe vi levede, og dette hans Udsagn var vi svært godt fornøjet med.

— Men *Sogneraadet* i *Jebjerg-Lyby* blev urolig og vilde have os ud af Sognet. Vi fik udleveret et *Flyttebevis*, og saa kunde vi gaa med vore to smaa Børn, hvorhen vi vilde. Vi var meget forknytte, men Udvisningen skulde kun vare en Maaned, og vi trøstede os med, at den Maanedstid kunde vi nok være hos min gamle Far i Hjerk. Flyttebeviset blev baaret op i Hjerk Præstegaard. Men min Stedmoder turde ikke have os for Folks Skyld. Naa, saa laante jeg da en Barnevogn, pyntede mig selv og Børnene og trillede ud i Landet. Der var jo Plads til os. I Førstningen gik jeg i Besøg alle mulige Steder, jeg kunde udgrunde. Saaledes kom jeg da til *Brøndum*, hvor jeg havde levet mine faa Barneaar. Jeg besøgte alle Kendinger, men først og sidst besøgte jeg min *Mors Grav*.

Omsider slap mine Venner og Bekendte op, og det gav skidt Vejrlig med Regn og Blæst. Da gik jeg ret og slet og tiggede om Føde og Nattely.

Imens jeg saadan fartede om, gik Kristian ene for Lud og koldt Vand dernede i *Møgelkær*, for han og *Jørgen* skulde alene bygge Huset.

Omsider fik Maaneden Ende, og jeg kunde hente Flytte-

beviset igen og faa Lov at bo i Jebjerg. Nu var Sognet reddet for lange Tider. Men da jeg igen stod inde i *Pastor Baggers* Studereværelse i Hjerck Præstegaard med Flyttebeviset i Haanden, udbød han: Det var en rigtig Kæltringstreg og aldeles ulovligt.

Saa glad som jeg var, da jeg flyttede ind i vort nye Hjem, saa glad havde jeg ikke været i mange Aar. Jeg begyndte igen at synge gamle Viser og Valsemelodier fra min Ungdom. Jeg havde i Aarevis ikke kunnet synge, jeg, som dog altid forhen havde elsket Sang og som sang saa smukt, en Arv efter min Mor. — Kristian var god mod mig, men den knugende Armod, Sygdom og svære Barnefødsler og saa dette, at jeg maatte gaa og tigge, hvor jeg i min Ungdom havde været en estimeret Pige, det havde forkuet og forkrøblet mig, saa Sangene døde i mit Bryst — men jeg sang, da jeg flyttede ind i mit nye Hjem.

Huset laa i Mosen lidt Syd for Jebjerg Kirke. Det var lille og lavt, vanskeligt at opdage, hvis det ikke røg af Skorstenen. Der var kun een Stue med to Alkovsesenge, en eneste Karm Vinduer og en eneste Dør, som førte ind gennem Frammerset. I Stuen stod et gammelt Bord, en Skammel og et Par skrøbelige Stole. I Vestenden sad en Rude, saa vi altid kunde se ud over Mosen. I den anden Side af Stuen var der en meget lille Bilæggerovn; den stod saa tæt ved den ene Seng, at naar om Aftenen jeg satte et Lys derpaa, kunde jeg se at læse i Sengen. Ved den anden Seng var der et lille bitte Kammer med en Rude i. Der satte jeg tit i mørke Aftener et Lys, saa Kristian kunde finde hjem, naar han kom fra Arbejde. — I Frammerset var jo Skorstenen med et Ildsted. Neden under var der en lille Ovn, hvori vi kunde bage to Skæpper Korn ad Gangen. Omkring Huset var et Jorddige, der indhegnede en Plet Jord, hvor vi plantede et enkelt Træ samt en Stikkelsbærbusk, der aldrig bar noget. Ellers satte vi der Grønkaal og Køkkenurter.

Men Stuen var hyggelig, syntes vi, med Omhæng for Sengene, og Vuggen midt paa Gulvet, hvori næsten altid laa et lille Barn. Jeg sang Dag ud og Dag ind af Glæde over vort Hjem. Og jeg tror ikke, Jens Peder Jensen i Nannerup takkede Vorherre nær saa tit for sin store Gaard som jeg for mit lille Knoldhus i Kæret. Ja, for det blev snart til Knoldvægge. Hver Gang det regnede og blæste, faldt Lervæggene ned, og vi døjede elendigt, inden vi fik dem klistret op igen. Men saa fandt Kristian paa, at mure dem efter med Knolde (Tørv?), og saa stod de urokkeligt.

I flere Aar boede vi fredeligt dernede i Kæret, trygge ved Tanken om, at vi nu havde Husly og ikke behøvede at flytte og flakke om som forhen. Og om Somren var Engen grøn og fuld af Fuglesang. Og unge Folk i Engen lo og sang. Og Kirkeklokken ringede højtideligt Morgen og Aften, Helligt og Søgn.

Min gamle Lyst til at gaa i Kirke vaagnede paa ny, da vi blev fri for den *gamle Glud*, det argeste Vrølehed, der kunde vrøvle i Timevis om Himlens Fugle og Havets Fisk uden at nævne en eneste Guds Tøddel. Nej, saa var den *unge Glud* en anderledes Præst, ilter og ivrig og prædikede om aandelige Ting, saa Kirken Søndag efter Søndag var stormfuld af Mennesker, der mange Gange kom kørende langvejsfra. Og *Korsholm*, som han kunde synge! Saadan en Sang havde der aldrig før lydt i Jebjerg Kirke. Jeg frydede mig i Sjælen ved at tage Del i denne skønne Kirkehandling og synge af fulde Bryst sammen med de andre. Søndag efter Søndag pyntede jeg mig med min Mors Overlasters Kjole og den blaa Silkeyse, jeg fik i Viborg. Og vi deltog i de skønne gudelige Forsamlinger, som jo med Lærer Korsholm siden endte saa sørgeligt.

Efter Katastrofen blev dens Deltagere ligefrem lagt for Had. En Dag jeg var gaaet om til *Pæ Strøms* efter Mælk, hører jeg deres store Dreng raabe: Gammelmuer,

ska æ *Bajermands Kuen* heller ha Mjælk? Hun gor mæ søn skjøn Kyes te Kjerk.

Bajernavnet havde Kristian faaet, fordi han om Vinteren gik i en saakaldt *Bajerstroje*. Alle *Fattigfolk fik* Øgenavne, og nogle af de rige med, men „en Navn uden Uær, den er saa let at bær“. En anden Gang jeg var deromme, skældte de mig ud, fordi jeg nu igen skulde have en Lille. I sætter Børn i Verden paa Sognets Regning, sagde Konen, der aldrig selv havde ejet nogen. Forknyt listede jeg ud til „*Hanne te Josefs*“, hun var altid saa god ved mig. — Skidt, sagde hun, at du regner, hvad saadanne verdslige Mennesker siger! Og saa gav hun mig en dejlig Faareskank, som jeg gik hjem og kogte mig en Pot Kaal paa til mig og Børnene. Kristian fik jo Føden, hvor han arbejdede, mens jeg og Børnene saa tit maatte sidde hjemme og „bie“. — Der blev Kaal til mange Dage, men en Dag, jeg opdagede, at der var druknet to Mus i Kaalen, blev jeg syg, og om Aftenen, da vi var kommet i Seng, sagde jeg til Kristian: Jeg kan slet ikke mærke Barnet i Aften. — Den sover, væk den ikke, sagde han spøgende. Men det blev en lang Søvn. Syv Uger senere sad jeg mere død end levende paa Kristians Knæ og fødte en dødfødt Dreng. Dette var den haardeste Barselfærd, jeg endnu havde været med til. De andre Gange havde jeg haft et levende velskabt Barn at glæde mig til; men denne Gang maatte jeg end ikke se det. Da Mælken nu blev sat hen, blev jeg tungsindig; jeg laa vaagen i Nattetimerne og grublede over, hvor mit lille Barn nu var; jeg tænkte paa Gluds ildfulde Prædikener om Daabens Naade, og da maatte jeg grue, for min lille Dreng var jo ikke døbt. Kristian kunde ikke trøste mig. Det skal vi lade Vorherre om, sagde han og hentede Præsten. Men han kunde heller ikke give mig Ro. Han sad blot og pillede nervøst ved sine Fingre og sagde: Det er sandelig taabelige Sorger, man kan da ikke døbe, hvad der er dødt. — Nej, saa var Lærer

Korsholm en anderledes Mand. Han fortalte mig om Jesus, der sagde: Lader de smaa Børn komme til mig. — Og disse Børn var jo ikke døbte. Og saaledes kom jeg igen lidt til Hægterne, men maatte snart sande det gamle Ord: „Det døde Barn rækker det levende Haand“.

— Kristian havde altid disse slemme Hoste, og jeg blev mere og mere sygelig. Jørgen Skrædder vilde næsten altid have ham i Dagleje, men gav ham aldrig andet end Føden derfor, og det kunde vi jo ikke leve af. Saa maatte vi da omsider nødes til at tage lidt af Vammen Kommune. Jørgen Skrædder blev vred over, at Kristian tog Arbejde hos andre Gaardmænd, hvor han kunde faa en Dagløn, og en Dag kom han tillige med *Pæ Jørgensen* og *Jens Smed* for at sige os ud. Vi blev jo gruelig forsagte, men saa gav vor to Aars Pige, som jeg stod med paa Armen, sig til at synge „Uforsagt, vær paa Vagt“, og dette tog vi som et godt Varsel fra Vorherre om ikke at tabe Modet. —

En Dag kørte vi alt, hvad der kunde flyttes af vort nedrevne Hus ud paa *Bostrup Hede*, hvor Kristian havde fæstet en Kile Hede af *Jakob i Kjærsgaard*.

Pastor Glud vilde gerne hjælpe os og gav mig et Bundt Smaabøger, „Seks Prædikener af Chr. Glud“, som han gik rundt og solgte. De var oprindelig skrevet til Hjælp for *Oddense Højskole*, men nogle var blevet til overs. Folk var som Regel gode imod os, det var Synd at sige andet. Nogle Tømrere huggede Huset gratis, og en blæsende Sommerdag blev det rejst. De stærkeste Huse rejses i Storm, sagde *Mehlsen Pedersen*, som hjalp os meget. Aa, han var en skønne Mand. Og det blev et mageløst Hus, syntes vi, mere rummeligt end det andet og med flere Vinduer, her var Grundmur af Sten eller Brokker og to Døre udvendig; der var ogsaa en Forstue, som vi forhen havde manglet. Det hele var dog saa kendt og hjemligt, Bohavet det samme som i Møgelkjær.

Faa Dage efter skulde Kristian til Skive for at faa det

ordnet, saaledes at vi fik Papirer paa det, nu havde vi jo prøvet ingen at have.

Hele Dagen gik jeg omkring, saa angstfuld og urolig, og mine bange Anelser slog heller ikke fejl. Da Kristian igen kom hjem, var han svirende, og som jeg kunde forstaa havde de narret ham til at sælge Huset og det hele.

Saa ulykkelig har jeg aldrig været før i mit Liv. Havde jeg nu ikke døjet sammen med ham i mange, lange Aar og sukket og bedt til Vorherre om, at han dog vilde give os Husly, som var vort eget! Jeg havde for flere Aar siden gaaet her en sildig Aftenstund, jeg kom fra Grove og havde været „ude i æ Land“; ved Korsvejen havde jeg set et Stjernes kud og i det samme ønsket: Aa, Herre Gud, giv os et Hus! Og nu stod Huset der, men Kristian havde letsindigt forødt det.

Kristian græd, Børnene græd, vi græd alle sammen, og Kristian sagde: Aa, kjæreste Kuen, gør mæ myndeløs, gør mæ myndeløs, gør mi Ur te Løwn!

Pastor Glud hjalp os, saa vi fik Kreditforeningslaan, og Huset og Jorden blev vort eget. Da først forstod jeg, at Vorherre havde hørt min Bøn.

I Førstningen savnede jeg vore gode Naboer, de store Gaardmandshjem omkring vor Hytte. Fra disse gik jeg aldrig uhjulpet bort. Herude var der næsten en halv Mil til de omliggende Byer: *Jebjerg, Bostrup, Lyby, Næstild, Vium og Nannerup*. Og Naboer havde vi ikke uden enkelte smaa Huse i Heden.

— Kristian gravede nu hele det store Stykke Hede med sin Spade og plantede Træer. Han var jo fra de skovrige Egne og elskede Træer og Fuglesang. Og snart havde vi en smuk og indbringende Have.

Gaardmændene gav Agt paa hans Haveanlæg og tog ham derfor som *Havemand*. Det passede ham meget bedre end andet Daglejerarbejde. Og om Vinteren syslede han med sit *Bundtmageri*.

Da *Mejeriet* blev bygget, skete der den store Forandring, at vi ikke mere behøvede at gaa til Gaardene efter — ofte blaasur — Mælk. Og da *Banen* blev bygget, blev Kristian *Landpost*, naturligvis til en meget ringe Løn, men jeg maatte godt gaa Turen, saa han kunde passe andet Arbejde.

Da vi var kommen saa vidt, havde vi det fredeligt og godt i vort lille Hus med den dejlige Have ved den skønne Landevej. Og den store, frie, varme Hede var Børnenes Paradis. Gladest var jeg, naar Børnene ved Novemberdagstide kom hjem fra deres Tjenester med deres „Pakkenellike“ under Armen, og jeg selv kunde laase og lukke Døren for dem. Den Tid kom ogsaa, da jeg kunde sende dem paa *Oddense Højskole*.

Kristian var ærekær og glemte aldrig, at han var Gaardmandssøn og ud af gammel Bondeslægt. Han havde megen Sans for Høflighed, var flink og beleven og derfor vellidt paa Postturen. Men da han blev syg, løb Folk om Kap til Stationsforstander *Ingerslev* for at faa Turen efter ham. Ingerslev tabte Taalmodigheden og bandede: Kan I da for Satan ikke lade gamle Wammen dø først! Snart efter døde han, den 3. Februar 1896. Han saa selv sit Dødsvarsel, en sort Ligkiste her udenfor Døren.

Jeg synes, vi levede godt sammen. Hans kærlige Sindelag og hans Overbærenhed mod mig staar for mig som en lysende Stjerne. — — Og nu har jeg siddet Enke i 30 Aar — — og ikke vil jeg af mit Hus, før de bærer mig herfra.

Saaledes fortalte Mor, mens hun gik op og ned ad Gulvet med sit Strikketøj, og jeg sad i hendes Lænestol, Fars og Ajs Bejlers gamle Plads. Intet skrøbeligt, fattigt og svageligt var hende fremmed. Hun vidste Udvej, Trøst og Raad, hvor intet sligt var at øjne. Og altid bad hun for os til Himlens Gud. — Ingen Steder var det saa dejligt som i hendes Stue; der var Omhæng for Alkovesengen, Kapestrimler for Hylderne ved Bjælkerne, for Vinduerne

smaa hvide Gardiner og overfor den gamle Dragkiste Kopper i en lang Række, to Vaser fyldt med Blomster og den fine Porcelæns Kaffekande midt imellem. Bogreolen var fuld af Bøger, og paa Væggene hang Billeder af Morten Eskesen, Luther, Melancton og Frederik den Syvende. Paa den lille sorte Kommode mellem Sengene stod Portrætter af Børn og Børnebørn. Ovenover hang Stueuret og Fars Portræt. Under Kakkelovnen laa Missekatten, og ude i et Udskur boede hendes „Kreaturer“, Hønsene og to Geder. — Gud ske Lov og Tak for mit lille Hjem, sukede hun mange Gange om Dagen.

Hun fik Lov at dø i sin Rede 1923, 90 Aar gammel.

Mor vilde gerne have mig pæn. Og en Gang solgte hun Halvdelen af sit svære, brune Haar til en rejsende Opkøber for at faa sorte Baand til at pynte en rød- og blaastribet Kjole med. Men saa vred som Far endda blev derover. Han vilde gerne have Mor pæn og købte efter Evne smukke Klæder til hende. — Det vilde jeg ikke haft gjort, Trine, for mange, mange Penge!

— Ja, Herregud, Kristian, tho jeg gaar jo altid med et Klæde over Hovedet, og Haaret kan da gro ud igen. Marie staar til Verden, men jeg staar fra Verden.

Paa min Fødselsdag pyntede Mor mig i min ny Kjole og sendte mig et Ærinde til Østergaard i Bostrup. Jeg havde Mors brune Silkeyse paa, den var blevet omsyet til mig. Men jeg kunde ikke lide de Baand, Mor havde ofret sit Haar for.

Som jeg gik ude i Bostrup i det dejligste Vejr, mødte jeg en pæn, velhavende Kone, som gav sig i Snak med mig. Hun spurgte mig, hvis Pige jeg var, og hvorfor jeg var saa pæn, og jeg sagde, at det var min Fødselsdag.

— Men endda, er du Trines og Kristians Datter! Og

din Mor har ikke andre Piger end dig? Saa er hun da glad ved dig?

— Ja—a, svarede jeg. Det tror jeg nok.

— Jow, det er jeg vis paa. Og det er din Fødselsdag. Du skal ha en Skilling af mig til en ny Særk. — Hvorfor hun gav mig en Daler, bød mig Farvel og gik ind til Jens Møllers.

Jeg blev saa glad som aldrig før og syntes, Verden var skøn og Menneskene gode.

Da jeg kom hjem og fortalte Mor min Oplevelse og viste hende Pengene, fik hun Taarer i Øjnene og sagde: — Herregud, det har været Maren i Damgaard, min gode, gamle Nabokone ude fra Møgelkjær. Ja, hun har ikke seiv haft det for skøn. Men god mod sine Stedbørn, det er, hvad hun er.

Et dansk Historiesyn.

Af Dr. phil. Gudmund Schütte.

Viggo Starcke, „Danmark i Verdenshistorien. Danmarks Historie udadtil fra Stenalder til Middelalder“. Ejnar Munksgaards Forlag. 360 Sider. Illustreret.

Overlæge *Viggo Starcke*, Filosoffen Prof. C. N. Starckes Søn, har udgivet et ret digert historisk Værk. Han fortsætter i Worsaaes, Steenstrups og Alexander Bugges Spor. Hvor sikker han er i den specielle Danmarkshistorie, kan jeg ikke dømme om; det må Faghistorikere kritisere. Men han er kyndig og hjemme i den arkæologiske og udenlandske historiske Faglitteratur, og det virker forfriskende at se, hvordan „vores egne Vindeverrer“ tager sig ud fra Udlandet, seete med Brillen, der ikke er den specielle Fagmands. Man fristes til at formode, at Synet stundum er fordomsfriere end det gængse indenlandske. Forf. fortæller livlig og inddeler Stoffet i passende små avrundede Bidder, der letter Orienteringen; jeg mindes Johan Ottosens Råd til mig: „Paragrafer!“ De enkelte Perioder illustreres ved Kort over Gottonernes voxende Udbredelse i Europa, over Vandrings- og Handelsveje, ofte lånte fra den tyske Arkæolog Jankuhn, samt smukke Billeder. Bibliografisk Register og Register over omtalte Navne letter Oversigten.

Da jeg ikke har kunnet få denne Anmeldelse frem andensteds, må den gå i Årbogen.

På mig som Ophavsmand til det lærde Folkegruppenavn *Gottoner* (= Tyskernes *Germanen*) gør det et tiltalende Indtryk, at Forf. stadig bruger den av mig foreslåede Navneform, som også Otto Jespersen har optaget i Bogen „Language“ og Skautrup i sin danske Sproghistorie. Nu efter den pangermanske Herrefolkstræbens Nederlag skulde det synes indlysende, at det neutrale Folkegruppenavn *Gottoner* eller *Gottjod* er at foretrække for *Kamæleon* *Germaner*, som er bleven politisk misbrugt til at lade de flest mulige Frændestammer glide ned i *Altsykriets Vom*.

Også bruger Forf. Udtrykket „*Folkegruppe*“ i den ældre Mening = en Gruppe Folkeslag med hinanden nærstående, men selvstændige Sprog, altså f. Ex. vor Folkegruppe *Gottjod*, den romanske, den slaviske, den keltiske Folkegruppe. Han undgår den nyere Brug av Ordet = „nationalt Mindretal i en fremmed Herbergsstat“, — en Mening, som er opfundet av Nazisterne, og som kritikløst optages av mange danske Eftersnakkere. Vi har ingen Årsag til at fravige den ældre Brug, der har fået fast Stempel gennem min Bog „Vor Folkegruppe *Gottjod*“; det er dumt at tale om „den danske Folkegruppe i Syd-slesvig“ istedenfor det danske „Mindretal“ eller „Stavn-folk“.

I det hele er Forf. på sin Post mod *den pangermanske Racepropaganda*. Jfr. S. 27: „Al den megen hæsblæsende Tale om nordisk Race er vistnok stærkt overdreven. Gobineaus og H. S. Chamberlains gamle Fantasier har nogle Steder ført til en overexponeret selvglad Racestolthed og en nationalistisk Pyrosis staaende som en blaa Flamme osende ud af Halsen. Den har gjort Ulykker nok“. Direkte Adresse gives ikke, men den er jo tydelig nok. Men Forf. indrømmer dog Racetanken et vist Spillerum. „Mac Dougall peger f. Ex. på dette, at den nordiske Races mere udprægede Frihedsfølelse, Viljestyrke og individualisti-

ske Initiativ adskiller sig fra den mere kortskallede alpine Race, der har mindre Frihedstrang og større Tilbøjelighed til at søge Ly hos høje Autoriteter“. Vi tør nok tage disse Ord til Indtægt for Sønderjydernes mandige Frihedskamp mod preussisk Autoritetstvang.

Selv understreger Forf. med talrige Citater fra fremmede Forskere det danske Folkeområdes fremragende kulturelle Stilling gennem Artusender. Danmark var Gottonernes Folkevugge. Danmark var i Ur- og Møgelstenalderen Findested, Værksted og Salgssted for det uundværlige Råstof Flinten. Danmark var i Bronzealderen Støbested og Finsmede-Værksted for det udenlandske Malm, Bronzen, der tilførtes i livlig Byttehandel mod det i Syden efterspurgte, indenlandske Smykkestof Ravet. Danmark har gennem sine Udsendinge, Vikingerne, givet Ophav til vigtige Nydannelser i europæisk Stats- og Retsliv. Mange av de engelske Forskeres Domme om dansk og nordisk Indsats forbløffer ved deres oprigtige Højagtelse.

S. 288 siger Forf.: „Denne Bog skulde være en Beretning om en Indsats, der er ydet udadtil, en Indsats, der ikke er ringe. Den skulde helst ikke være en Panegyrik, en ensidig Selvros. Hvis den virker saadan, skyldes det dels fremmede Forfatteres maaske overdrevent høje Værdsættelse, dels selve Opgavens Begrænsning, der omfattede det, vi ydede udadtil, ikke det, vi modtog indadtil“.

Den Opgave at efterspore den nutidige Danskheds Rødder i Møgelstenalder, Bronzealder og Vikingetidens Danevælde o. s. v. gennemfører Forf. med Vidsyn og Veltalenhed, som ægger og ansporer. Han lægger særlig Vægt på det historisk gentagne Omkvæd: nordisk Organisationsevne, Retssans og Frihedsfølelse. Her kan jeg ikke komme ind på alle de mangfoldige oprullede Problemer. Jeg må nøjes med at drøfte nogle Enkeltheder, navnlig sådanne, som har særskilt Tilknytning til Sydslesvig.

Dette gælder bl. a. om en principielt vigtig arkæologisk-sagnhistorisk Iagttagelse S. 53—54, hentet fra Jankuhns Værk „Haithabu“ S. 10 (1938).

I Sydslesvig verserer et Sagn om, hvordan en dansk Dronning — enten Thyre Danebod eller Margrete Sprænghest — overlister en påtrængende, fremmed Fyrste og hugger hans Hoved av. Sagnet om Margrete er knyttet til Dronningshøj, hvor den dræbte Fyrste skal være jordet; den ligger ved Lohede, hvor Dronningen kæmpede — uheldig — mod Holstenerne 1260. Om denne Høj fortæller nu Jankuhn, at da man åbnede den, fandt man dæri et Mandsskelet med Kraniet liggende mellem Lårene. Sagnet indeholdt altså påviselig en Kærne av historisk Sandhed. Eller rettere to: 1. Mindet om, at en halshugget Høvding hvilede i Højen; 2. Mindet om, at Dronning Margrete havde kæmpet i dette Grandelag og av Fjenden været sådan trængt, at hun måtte ty til List for at væрге sig. •

Endvidere fortælles om den store Kongegrav ved Seddin, at dæri var jordet en Konge i tre Kister, — den yderste av Sten, den mellemste av Ler, den inderste av Guld. Da den åbnedes, fandtes et Stenkammer, hvori et stort Lerkar med Låg, og inden i dette atter en fager Bronzeurne, som engang havde haft Bronzens gyldne Lød. I Urnen lå en Mands brændte Knogler. Det er en ca. 3000 År gammel Overlevering.

Lad mig tilføje et Par Analogier, jeg har mødt. En høj Bautasten i Odder-Egnen skal have båret Navnet Ormestenen. Da man engang lagde dens jordskjulte Del fri, fandt man dærpå ristet en Tegning av en Orm (Slange). Om Lyrskovsslaget fortæller Snorre, at Kong Magnus ved Daggry meddelte en Drøm; hans Fader Hellig Olav taledede til ham: „Angrib du kun trøstig, når du hører min Lur!“ I det samme høres fra Himlen Kløkkelyd; vi må tænke os, at Magnus da har sagt: „Lyt! Den hellige Kon-

ges himmelske Lur!“ Og netop dette Træk er fastholdt gennem 900 År i Stedsagnet fra Lyrskov (se Andr. Lorenzen, „Grænselandet“ 10. Februar 1944): under Slaget høres et himmelsk Horn, en „Lur“, som fører Hæren til Sejr; efter den har Valpladsen fået Navnet Lyrskov, d. v. s. „Lurskov“. Den himmelske „Lur“, d. v. s. Klokkeklangen, har ifølge Kapt. Boeck åbenbart været Morgenklokken fra Slesvig Domkirke. Den opmuntrende Virkning har været et historisk Faktum, og Mindet dærom har i Sagnet trofast holdt sig gennem 900 År. Flere slige Samstem mellem Sagn og Historie burde samles; det vilde have Interesse for Sagnforskningen.

Sin Fremstilling former Forf. iøvrigt som en populær gottonsk Ætllære (Etnologi). Han gennemgår Folk efter Folk, Æt efter Æt, Konge efter Konge i små eller større, afsluttede Kapitler. Det minder om min egen Fremstilling i „Our Forefathers, the Gothonic Nations“; men medens denne er metodisk stivbenet, bygget over et fast, stadig gentaget Skema, fortæller Forf. frit og tvangløst fra Leveren, som det falder ham ind. De ledsagende Udbredelseskort og Vandringskort bidrager til Anskueliggørelse. Denne Art Fremstilling må kaldes en rosværdig Indsats av etnisk Forskning, som der ikke findes meget av i dansk Literatur. Vore Historikere — på nær la Cour — plejer at gå udenom de dunkle etniske Tvistemål som Katten om den varme Grød.

Efter Avsnit om de *tre arkæologiske Aldre, om Gottoner, Kimbrer, Teutoner Har(u)der, Ambroner, Øst- og Vestgoter* helliger Forf. en særlig indgående Drøftelse til Spørgsmålet om den nordiske Stamme *Erulerne*. Jeg troer, at vi hær i noget Mon færdes på gyngende Grund. Denne Stammes Historie er på mange Punkter dunkel; Overleveringen er løsrevne Vragstumper, og svenske Forskeres Konstruktioner, som Forf. henviser til, ofte lovlig luftige. Exempelvis omtales S. 62 Problemet med de tre

Konger Hrodulf, en erulisk, en dansk og en norsk. Den eruliske H., Goterkongen Theoderiks Våbensøn, faldt kort efter År 500 mod Langbarden. Den danske, vor Hrolf Krake, overvandt Hadbarden og faldt kort efter 550 mod en Nabokonge Hjarvard. Den norske led ifølge Jordanes hånt om sin nordnorske Hjemstavn og ilede til Goterkongen Theoderik i Italien, d. v. s. før År 526. Alle disse tre Hrodulfer vil nu Svenskeren Wessén, hvem Forf. henviser til, slå sammen til een Person. At sådan Samtydning av spredt overleverede Personer kan være hjemlet, skal jeg nu være den sidste til at nægte. Forf. citerer S. 84 min egen Teori, at den jyske Landnamsmand Hengest i Kent er identisk med den i „Beowulf“ omtalte Helt Hengest, der opererer i Frisland; jeg siger: „at man lige saa dårligt kan tænke sig to navnkundige Fyrster ved Navn Hengest (samtidig opererende i omtrent samme Grandelag), som man kan tænke sig to samtidige Erobrere ved Navn Julius Cæsar“. Men ved de tre Hrodulfer er Forholdet dog et væsentlig andet. De er nok samtidige, men de er geografisk adskilte ved vældige Mellemrum. Eruleren herskede ved Donau, Danskeren i Danmark, Nordmanden i Nordnorge. For at samtyde dem kræves der andet end et eenslydende Navn. Det synes, som Navnet Hrodulf i 6. Århundrede var yndet blandt Nordboerne, til hvem Erulerne hørte. Tilsvarende havde Goterkongen Theoderik en samtidig Navnefælle på Balkanhalvøen og en anden i Frankrig. Disse tre vil ingen Historiker falde på at samtyde; vi kender hver enkelt Historie for godt. At Wessén dærimod samtyder de tre samtidige Hrodulfer, skyldes efter min Mening omtrent ene og alene den Omstændighed, at vi næsten intet veed om de to av dem.

I det følgende gennemgås *Langbarder*, *Burgunder*, *Vandaler*, *Silinger*, *Ingvaeoner*, *Friser*. Burgunderne avledes fra Borgundarholmr, Bornholm, sikkert med Rette.

Vandalernes Avstamning fra Vendill, Vendsyssel, søges arkæologisk godtgjort; jeg tør ikke udtale mig om Rigtigheden av denne Avledning. Den vandalske Stamme Silingerne avledes fra Selund, Sjælland. Dette er mig tvivlsomt. I Slesien, som påviselig har Navn efter Silingerne, findes en Strøm, som på Polsk hedder Sleza; Navnet går tilbage til et vandalsk Silinga, og jeg tænker, det er efter denne Strøm, at Silingerne er opkaldt. At Ingvæonerne medomfatter Nordboer, og at „Beowulf“s Ingwine er identiske med Danerne, hævder Forf. med Rette overfor tyske Forskere.

Franker. Om Karl den Stores Korstogspolitik skriver Forf. S. 76 med et Citat fra mig: „Aar 782 lod han slagte 4500 saxiske Krigsfanger; 793 bortslæbtes en Tredjedel af Indbyggerne i Bardengau i Østhannover; 796 utallige Indbyggere fra Weseregnene; 797 en Tredjedel af Indbyggerne i tre nordøsthannoverske Landskaber; 798 ødelægdes alt Land fra Weser til Bardengau, og 1600 Gidsler slæbtes bort; 804 slæbtes endnu 10,000 bort fra Nordøsthannover og Holsten“. Forf. tilføjer: „Disse næsten 1200 Aar gamle Begivenheder er ikke fremmede for os, der har oplevet den anden tyske Verdenskrig“. Nej, visselig ikke! Der fattes kun Gaskamre; og noget skal jo dog den fremadskridende, civiliserede Nutid have forud for den barbariske Middelalder! De evakuerede Saxers Tvangsbosættelser røber sig endnu ved talrige Bygnavne som Sachsenheim og Sachsénhausen. Ejendommeligt nok bæres Navnet Sachsenhausen tilfældigvis av en Bygd nær Berlin. Den stammer ikke fra Karls Saxerkolonier, men er bleven historisk navnkundig ved at vorde Sæde for een av Hitlers vanry Koncentrationslejre; hær omkom bl. a. 1936 den gæve Sønderjyde Frederik Rudbeck. Overfor Tyskernes Påstand om gammel dansk Voldspolitik i Sønderjylland — ifølge Prof. Brandt var Gorm den Gamle „en vild Tyskerforfølger“ — er det værd at fremhæve, at på søn-

derjysk Grund er der ikke et eneste Vidnesbyrd om dansk Fremfærd à la Karl den Store; dærimod er der Vidnesbyrd nok om holstenske Junkeres Indslæbning av Livegenskab i Sydøstslesvig, og Junker Rantzau til Hemmelmark i Svans sidst i Femtenhundredtallet ejede et velassorteret Lager av Torturredskaber, såsom spansk Kappe og Tommelskruer. Godt på Vej til Gaskamrene!

Sveber. Forf. omtaler det svebiske Sagn om Svebernes Ophold i Slesvig under Vandringen til Sydtyskland. Deres Navn menes at være fastholdt i det sydslesvigske Stednavn Svavsted. Jeg troer, det må formuleres anderledes. Mon ikke Svavsted har Navn efter en Strøm Svave? Fra den kunde Svebernes Navn atter avledes. Forf. citerer det engelske Oldkvads Ord om Anglerkongen Offas Grænsekamp mod Myrgingerne: „Siden holdt Angler og Sveber, hvad Offa slog fast“. Der tilføjes: „Paa det Tidspunkt har Sveberne altsaa været Anglernes Allierede“. Dette er dog vist næppe den gængse Tydning. Man plejer at opfatte Sveberne som Myrgingernes Forbundsfæller eller som Synonym for Myrginger. Den episke Fortsættelse hos Saxe omtyder de to Stammer til to Holmgangskæmper av saxisk Nationalitet.

Saxer. S. 78: „Saxerne har aldrig kaldt sig Angel-Saxere ... Angel-Saxernavnet (er) senere kommet i Brug“. Meget rigtigt! Tyske „Historikeres“ Brug av Navnet Angelsaxer som gældende på Fastlandet i Urtiden er nøjagtig ligeså uvidenskabelig som den tilsvarende Brug av Termen „Schleswig-Holstein“. Særlig latterlig var Angelboen Rasmus Behrends Fane-Ed fra 1848: „Jeg lover som brav Angel-Sachse at forsvare mit Fædreland“.

Jyder. Forf. optager S. 83 la Cours Formodning, at Jyderne oprindeligt havde Sæde omkring den gamle Havneplads ved Hjertingbugten, hvor nu Esbjerg ligger. Det kunde tilføjes, at et gammelt Grænsepunkt er vistnok Jyndeved, Jöthnewath an. 1245, i det sydlige Nordslesvig.

Jöthne- kunde også tydes som „Jætte“, men et etnisk Forled er dog vel naturligere. Yngre, mere fremskudte Grænsepunkter er kanske Jybæk ved Bredsted og Tilløb til Trenen; men hær kan også foreligge opr. Bæknavn Eut = „Vand“.

Side 84 siger Forf. om Jyderne: „Tacitus, Cæsar og Ptolemaios nævner dem under Navnet Eutier“. Nej, Formerne er Eudoses, (S)edusii, Funusioi (læs: Eudusioi); av Ptol. stedfæstes de i Vestjylland. Og at sætte Eud- lig med Eut- (frankiske Kilders Eucii) går ikke uden videre an, selvom en lydlig Forbindelse kanske ikke er udelukket. Forf. har dærimod sikkert Ret i, at Roden *eut-* vil sige våd“.

S. 81 hedder det, at Jydefyrsten Horsas Navn kanske genfindes i Stednavnet Horsted både i Kent og ved Husum i Nordfrisland. Denne Tilknytning er vel ikke sikker, men dog sandsynlig og ænseværdig.

Geater. Forf. godtager S. 86 ff. Svenskeren Fahlbecks Mening, at „Beowulfs“ navnkundige Geater vil sige Jyder. Oldeng. Geatas vil normalt sige Gøter, men bruges også om Jyder; en frisisk Form. Jatar kan tænkes som Gennemgangsled. Blandt Jydefyrsterne Hengests og Horsas Stamfædre optræder en Geat. Forf. henviser S. 89 til H. V. Clausens Formodning, at den sydslesvigske Bygd Huglæstath, nu Hollingsted ved Trenen, har Navn efter Geaterkongen Hygelac. Dette Personnavn lever endnu i Sønderjylland som Hoglek, Houle, Hugle, Efternavn Hollesen. Hær kunde tilføjes, at Geaterkongen Beowulfs Gravplads Earnanæs i Danmark kun har een eneste mulig Genklang, nemlig Arnæs ved Slien.

S. 91 hedder det: „Man kan fremsætte den Formodning, at baade Sveer og Gøter og Daner kan have konkurreret om Herredømmet hær, (d. v. s. ved den vigtige Transithandelsplads Hedeby) efter Anglernes Udvandring til Britannien“. Hær strejfes den av mig udtalte Gisning,

at „Beowulf“s Geater kunde være en tilvandret Koloni av Göter ved Hedeby; senere blev Byen jo faktisk okkuperet av Sveer. Et andet og vel mere avgørende Holdpunkt er, at Geaterne efter Hygelacs mislykkede Vikingetog til Nedrerhinen frygter for Frankernes Hævn. En slig Frygt vilde være fuldkommen urimelig, hvis Hygelacs Folk sad i det fjærne Götland. Den *kan* kun forstås, når det sad i Frankernes umiddelbare Grandelag. Hos Saxe følger efter (Anglerkongen) Uffe hans „Søn“ Dan og dærpå Hugleth, som kæmper med svenske Høvdinger. D. v. s.: efter Anglernes Udvandring optræder Daner, Geater og Sveer som Konkurrenter til Herredømmet i det ledige Land. I al Almindelighed må det siges, at Anglernes levende Interesse for Geaterne kun forstås, når det drejer sig om Indbyggere av det gamle Anglerland. Til Götland nåede den engelske Synskreds kun helt periferisk; engelsk Overlevering kender ikke en eneste Helt, der påviselig boer i Götland.

Angler. Forf. drøfter S. 95 ff. udførlig Steenstrups og Scheels Mening, at Anglerne havde hjemme i Tyskland. Han henviser til Jankuhns kloge og kritiske Imødegåelse. Steenstrup og Scheel bygger jo bl. a. på Geografen Ptolemaios, der anbringer Anglerne i Mellemtyskland. Hær havde det været rigtigt at citere min Imødegåelse i „Sønderjydske Aarbøger“ 1900 og „Ptolemy's Maps“ 1917. Ptol. stiller Anglerne i en Gruppe „Sveber“, der også omfatter Langbarder og Semnoner. Men da han skyder Langbarderne fra Bardengau ved Elben helt hen til Rhinen (!!), er det soleklart, at Ptolemaios er vild på Kerten. Da hans Langbarder nødvendig må flyttes tilbage til deres historiske Hjemstavn Bardengau ved Elben, er det en tvingende logisk Slutning, at deres østlige Grander Anglerne må flyttes videre nordøst på, hvorved de netop kommer op i Grandelaget til det sønderjyske Angel. Endvidere lå Anglernes Nerthushelligdom ifølge Tacitus

på en Ø; det kan umulig passe for et Indlandsfolk i Mellemtyskland. Anglerne havde, siger Forf. S. 102, det nordiske Inddelingsnavn „Folk“ — Norfolk, Suffolk —, der ikke kendes på tysk Grund. Vægtigst er dog kanske Jan-kuhns arkæologiske Argument, som omtales S. 99: en korsformet Fibula har tydelig sit Ophav i Angel, og den breder sig på det yngre Stade til det engelske Britannien. Det er et håndgribeligt Spor av den engelske Vandring. Se mit Referat i „Aarb. f. nord. Oldk.“ 1943. Med Rette fremhæver Forf. Grundtvigs Lære om anglo-dansk Kulturfrændskab, — en Lære, som overkloge Kritikere ikke skulde have kimset ad.

Lukmans Indfald, „Classica et mediaevalia“ VII, 77 ff., at Kong Offa i Angel er en Opdigtning, en Genspejling av Merciakongen Offa II, forbigås i Tavshed. Med Rette: jfr. mit Indlæg i „Danskeren“ Juli 1945.

Daner. Forf. citerer S. 105 Bugges sikkert rigtige Ord om Danenavnets Urælde.

S. 106 omtales, at det hos Romerne Mela og Plinius overleverede Navn for Kattegat — Østersøen, Sinus Codanus, „vistnok med Urette“ menes at indeholde Danernes Navn. Ja, utvivlsomt med Urette. Navnet var Cod —, som kanske skjuler sig i Kattegat; *-anus* er simpelthen latinsk Endelse.

Forf. drøfter S. 112 ff. udførlig den svenske Teori, at Danerne i forholdsvis sen Tid skulde være udvandret fra det svenske Uppland, hvor der findes en Bygd Danmark. Han fremfører grundede Indvendinger imod den. Uppland har typiske Bygdnavne på *-tuna*, Distriktnavne på *-hundred*; Danmark har typiske Bygdnavne på *-lev*, Distriktnavne på *-herred*; Østdanmark har de særlig typiske Indbyggernavne på *-far*: Sjællands-farer etc. S. 114: „Danmark synes samlet fra Midten, fra Sjælland“. S. 115: „Danerne (er) i Slutningen af 400 Tallet naaet frem til

Angel. Den .Dag idag bærer Folkemaalet i Sønderjylland Vidnesbyrd om Slægtskab med Ødansk“.

„Saxos gamle Sagn om Dan og Angul, Humbles Sønner, fra hvem de danske har deres Oprindelse, tyder paa, at Sammenknytningen af Danernes og Anglernes Rige har været en afgørende Begivenhed ved Rigets Tilblivelse“. Hertil må føjes en allerede ovenfor strejftet Iagttagelse fra Saxe. Han meddeler en Ættesaga, spændende over 5 engelske Fyrsteslægtled. Den føres frem til Uffe hin Spage (angl. Offa). Efter ham følger hans „Søn“ Dan, efter denne atter Hugleth = „Beowulfs“ Geatekonge Hygelac. Dvs.: Anglerne udvandrer, og Danerne overtager Magten, hvorefter synes at være fulgt et geatisk Intermezzo. De etniske Forhold i Grænselandet har endnu ikke været avklarede; forskellige Stammer har konkurreret om Magten i Transithandelspladsen Hedeby. Men når tyske Fremstillinger taler om en blodig Kamp mellem erobrende Daner og vigende, undertrykte Angler (jfr. Fru Ingeborg Andreasens [Bödewadts] Tendensstykke „Offa“, Festspil 1923 til Minde om det slesv. holst. Oprør), så er det Hjærnespind, grebet ud af Luften. Hverken Sagn eller Historie kender noget til en dansk-englisk Nationalstrid.

Skjoldunger. Forf. avviser S. 119 med Rette Lukmans kuriøse Påhit at gøre Skjoldungerne til forklædte Hunner og Eruler. Forf. slutter S. 125 med disse Ord: „Lige fra Oldtiden til 1864 var Ejdergrænsen Nordens Sydgrænse. Bortset fra den sydlige Del af Slesvig, som i Sprog og Sind blev fortysket, selv om den stadig er af dansk Æt, i Race, i Skik og i Stednavne, staar Norden idag stadig med det samme Territorium, som det havde i Oldtidens Dage“. — „I Sind fortysket?“ Nej, det passer ikke helt. Sydslesvigs historiske Folkesagn er den Dag idag kærnedanske, indeholder mere trofast danske Træk end Sagnene i nogen anden Del af Danmark; se Andr. Lorenzen i „Grænselandet“ 10. Febr. 1944, min Bog „Søn-

derjylland kalder“, 3 .Udg., Kap. III, og en Sagnsamling, som snart kan ventes udgiven af „Sønderjydsk Maanedsskrift“.

Godfred. Den kraftige Danekonge Godfred skildres på en Måde, der minder om Kielerprofessoren Scheels Hyldest til denne djærve og vidtskuende Modstander av Karl den Stores Aggressionspolitik. Jeg citerer hær den aktuelt tilspidsede Omtale av Karls Voldsfremfærd S. 128: „For at svække Folkekraften og umuliggøre Opstande mellem Saxerne, slog han ind paa en Politik, som var en Blanding af Folkeflytning, Destruktion og Koncentrationsleje“. Jfr. ovenfor S. 87.

S. 131 omtales Godfreds Flytning av Købmænd fra den meklenborgske Handelsstad Reric til Hedeby. Reric er uden Tvivl et dansk Navn: Rer-vik.

Vikinger. S. 145 forsvares Vikingerne mod Sigtelsen for Umenneskelighed. „Vikingerne vilde aldrig have nedladt sig til det Lavmaal af Tortur og Grusomhed, som vor Tid har været Vidne til, — de vilde have kaldt det Nidingdaad, eller som det hedder i Hervararsaga: Skam og Skændsel og skabet Utugt. Vandalerne vilde næppe have lagt Navn til vore [dvs. Nazisternes] Gerninger“.

Det hele Avsnit er en veltalende Fremstilling av Vikingernes positive Organisationsevne, deres Retssans og Frihedsfølelse. S. 195 tales om Høvdingen Toste, der vilde avpresse Nordhumberland Skat i Strid med Knud den Stores Love. Dærtill svarede Landsfolket: „Vi er født frie og opdragne som frie Mænd. En herskesyg og stolt Høvding vil vi ikke tåle, for vi har lært av vore Fædre at leve som frie Mænd eller dø“.

S. 184 siges, at Vilhelm Erobrerens Jordebog, „The Doomesday Book“, viser et frit Bondefolk i det skandinaviske England, hvortil der ikke findes noget tilsvarende i Syd- og Vestengland. „Dér var Landejendomme store, Trællene og Fæsterne mange, men Frimændene faa. I

Danelagen var Landejendommene jævnt fordelte, og Bønderne frie og selvstændige, Trællene faa“.

Dette Forhold har en ænseværdig Parallel i Sønderjylland. I Nordslesvig under dansk kongeligt Styre hævdede Bondestandens Frihed sig bedre end i nogen anden Del av Danmark vestenfor Øresund. I Nørre Angel, som var kongeligt, var der ialfald intet Spor av Livegenskab. I Sønder Angel, under holsten-gottorpsk Styre, var Livegenskab indført på 9 Godser. I Svans og Dänischwohld havde indvandrede, holstenske Junkere fået det fuldt gennemtvunget.

Endelig træffer vi samme Modsætning i Østersøprovinserne: det svenske Styre var humant og værnede de Indfødte mod Godsejernes Overgreb; dærimod de tyske Baroner, Efterkommerne av de erobrende Korsriddere, øvede et hårdt og grusomt Styre. Herremændene havde f. Ex. Ret til at avhugge en Fod av en pågreben rømt Livegen.

Altså i England, Sønderjylland, Østersøprovinserne overalt det samme: nordisk Ånd er Folkefrihedens usvigelige Værner.

Normanner. Forf. hævder i Samstem med Worsaae og Steenstrup, at Normandiets Grundlæggere væsentlig var Danske. Selvom Snorre kalder Erobreren Ganger-Rolf for en Nordmand, så kender de ældre indfødte normanniske Kilder udelukkende Rollo som Dansker fra Danmark. Benoit de St. More lader ham stamme fra Byen Fasge, der kun kan være Faxe på Sjælland. Bygnavnene peger overvejende på dansk Ophav. De dertil knyttede Personnavne seer danske ud: Bram, Grim, Hugleik, Hårik, Harald, Helge, Krake, Hrolf, Hroar, Skjold, Saxe, Regner, Ivar, Krok, Toke, Ulf. Udpræget norske Personnavne savnes i Reglen.

Gorm. Forf. drøfter indgående Muligheden for, at det Normannia, hvorfra Gorm ifølge Adam av Bremen stammer, kunde være Nordhumberland; den av norske For-

skere hævdede Avstamning fra Norge avvises. Men dette indviklede Spørgsmål kan jeg ikke fordybe mig i.

Harald Blåtand. Forf. omtaler S. 232 en bl. a. av Adam av Bremen kolporteret Skrøne, at Kejser Otto II efter Stormen på Danevirke 974 trængte helt op til Limfjorden, slyngede sit Spyd ud i Vandet og efterlod sit Navn ved „Ottensund“. (Et tysk Ungdomstidsskrift 1905 tænker sig Ottensund omgivet av stejle Klippeskrænter, se Billedet i mit Skrift „Altyskerne og Danmark“, Tillæg S. 6). Det havde været rigtigt at nævne min Forklaring, at hele Skrønen er kopieret efter Paul Warnefrids Langbarderhistorie III, c. 32. Kong Authari, hvis Navn på Tysk må have lydt Othari, trængte erobrende frem til Messinastrædet, rørte med sit Spyd ved en Søjle i Havet og råbte: „Hærtill skal Langbarderlandet strække sig!“ Søjlen kaldtes siden „Autharis Søjle“. Dette Spydsving ved „Otharis Sund“ er siden blevet flyttet over til Kejser Otto ved det opdigtede „Ottensund“. Hidtil har vore Historikere helt overseet denne indlysende Forklaring av Skrønen om Kejser Otto ved „Ottensund“. I Virkeligheden nåede han aldrig videre end til Sydslesvig, og 9 År senere gik Erobringen tabt, skønt det opdigtede „Markgrevskaab Slesvig pryder Spruner — Menckes såkaldt „historiske“ Atlas lige til 1300tallet!!

S. 238 citeres Forf. Prof. Arup, der taler om den indrepolitiske Følge av Danernes Kristning: ved den blev Kongen Arving til Hedningepresterens Magt over Folket. — Ja, vist så! Men langt vigtigere var dog den ydrepolitiske Følge: ved Danernes fredelige Kristning mistede Tyskerne Påskuddet til fortsatte Korstog. Landet blev ikke nedtrampet av rovgridske Korsridderes Jærnhæle, således som Saxland allerede var blevet det, og som Venden, Preussen, Livland og Estland siden skulde vorde. Dærfør havde Harald Blåtand Ret, når han på Jellingstenen stolt nævnede som sit tredje Stoværk, at han „gjorde Daner

kristne“. Det var Grundlaget for Erik Ejegods vældige, fredelige Stovværk, Stiftelsen av den danske Ærkestol Lund. Denne Velgærning var ganske særlig vigtig for Sydslesvig, der som Grænseland var særlig udsat for tyske Kulturmissionærers Rasen.

Knud den Store. Vor store Erobrerkonge gøres til Genstand for udførlig Omtale. Som Hovedsum kan citeres Freemanns Ord S. 264: „Denne gradvise Forandring af Knuds Natur gør ham til en af de mærkeligste og for en Englænder til en af de interessanteste Karakterer i Historien. Der findes intet andet Exempel, med mindre man vil regne Rollo i Normandiet som en Forgænger i mindre Format, paa en barbarisk Erobrer, der trænger ind i et Land simpelthen som en ubarmhjærtig Pirat, plyndrende, brændende, lemlæstende og nedsablende uden Samvittighed, og som, saa snart han sidder fast paa det erobrede Lands Trone, forandres til en velgørende Hersker og Lovgiver, der vinder sig en Plads Side om Side med de bedste og største af dets indfødte Herskere“.

S. 277 omtales, hvordan Danegælden, oprindeligt en barbarisk Brandskatning, gennem Knuds Lovgivning omdannes til en stående Form for Jordskyldssætning i Danelagen, så den senere overtages av Vilhelm Erobreren.

S. 266 og 274 omtales, hvordan Knud År 1027 fik Kejser Konrad til at frafalde alle tyske Krav nordenfor Ejderen. Denne Overenskomst havde fortjent at fremhæves noget mere. Gennem den blev der jo foreløbig sat Bom mod den holstenske Indboring i Sydslesvig. Desværre blev denne kloge Avværgespolitik opgivet, da Abel 1232 gjordes til Hertug i Sønderjylland, og da hans danskfjendtlige holstenske Hustru Mechtild — hin „Djævelens Datter“, som „Rydårbogen“ kalder hende, — senere pantsatte det halve Sydøstlesvig til sine holstenske Frænder.

Udsyn. S. 289 påpeger Forf., at det, vi har modtaget fra Udlandets Kultur, er blevet omformet på vor egen Vis.

Dette er overordentligt vigtigt. Det er den Hemmelighed, der forklarer, hvorfor vi ikke lod os opsluge av det fremmede som de hårdnakket hedenske Vender. Vi lod os ikke tvangskristne, vi fredskristnede os selv og rejste i Ærkebispestolen Lund et urokkeligt Bolværk mod Germaniseringen, et vældigt kulturelt Størværk. Senere, da den lutherske Reformation trængte ind, nationaliseredes den i Nordslesvig. Da Pietismen trængte ind, fik den gennem Sønderjyden Biskop Brorson samme nationale Omstøbning. Desværre nåede Sydslesvig ikke at medomfattes av disse religiøse Fordanskninger.

Mod Slutningen nævner Forf. forskellige store danske Kulturværker. S. 305, Valdemar IIs „Jyske Lov“ 1241, med Indledningsordene: „Med Lov skal Land bygges“. (Samme Ord, siger han, bruges av Islændingen Njal, ligeså er det i norske og svenske Love. Løsenet er fællesnordisk). „Loven skal være ærlig, ret, tålelig, efter Landets Sædvane, kvemmelig og gavnlig og åbenbar ..., ikke gjort til nogen Mands særlige Gunst, men efter alle Mænds Tarv, som i Landet bo“. Det samme genklinger i Kristian Vs „Danske Lov“ 1683, et Standardværk i Europas Retsudvikling: Loven skal være lige billig og lige tålelig for Alle, så at ingen ved Loven enten nyder nogen Fordel eller tager Skade fremfor andre.

S. 301. En navnkundig Jordvurdering gennemførtes av Dinesen og v. Stöcken under Kristian V. „Intet europæisk Land havde Magen til noget saadant“.

S. 303. Ved Bernstorffs store Frihandels-Toldlov „gik Danmark i Spidsen for Europas Nationer, længe før England gik ind i en Frihandelspolitik“.

S. 305 nævnes Forbuddet mod Slavehandel 1803 og, *last but not least*, Stavnsbåndets Løsning 1788. Av nyere dansk Indsats nævnes S. 190 Andels-Tanken. Man kunde jo også nævne Grundtvigs Folkehøjskole-Tanke, der først virkeliggjordes på sønderjydsk Grund i Rødding 1844.

På næstsidste Side siger Forf.: „Da Danmark efter den første Verdenskrig fik det trofaste Nordslesvig igen, valgte det fortysskede Sydslesvig at blive under tysk Styre. (Men dette Valg var rigtignok meget lidt frit. g. S—e.). Følelser og Realinteresser kan svinge, men Race og Oprindelse i Historien staar fast. Tysklands egen Lære om Blod og Jord kan maaske engang give Sydslesvigerne noget at tænke over. De har været tyske siden 1864, men danske siden Stenalderens Dage“.

Med dette Citat vil jeg slutte min Gennemgang. Overlæge Starckes Bog graver dybt, sætter Tanker i Sving. En slig Bog bør hilses velkommen i vort Land, hvor etnisk Forskning hidtil nærmest har været sat på Sultekur. Hær mærkes et Pust av en ny, frisk Luftning. Gid Forfatterens Indsats ikke må vejres hen som en Røst i Ørkenen!

Eskjær, Påskedag 1946.

Gudmund Schütte.

Thomas Kingo Nielsen Steenberg.

Kaldet 23. April 1725 til Sognepræst i Oddense-Otting,
død 2. Maj s. A. i København

Af Erik Qvistgaard.

Naar man af præstehistorisk eller almindelig personalhistorisk Interesse søger Oplysning om en eller anden Præst i Pastor Wibergs udmærkede Bog: „Almindelig dansk Præstehistorie fra Reformationen og til op imod vor Tid“, vil man se, at der om nogle Præster staar grumme lidt, næsten slet intet udover Navnet, hvor og hvornaar han blev Præst; om andre derimod en hel Del, baade om dem selv, deres og deres Hustruers Slægt o. s. v., og endelig vil man ved enkelte Præster finde nogle smaa Oplysninger, tit lidt dunkle, der fanger ens Opmærksomhed og gør, at man gerne vil have klaret disse Dunkelheder. Dette sidste maa vist siges at være Tilfældet med ham, hvis Navn staar over disse Linier.

Hvad staar der da i Wibergs Præstehistorie om ham og hans Familie. Der staar udover hans Fødselsaar, Student og Kandidat, og hvem han er gift med, dette: 1. S. (f. i Karlslunde 13. September 25). Det er en Fejl, naar der hos Wiberg staar Karlslunde (Hovedsognet), det var i Anexet Karlstrup, men Barnet blev døbt i Karlslunde Kirke. Og om ham selv: Maa være død eller befordret straks. Her standser man lidt og spørger hvordan. Karlstrup er et Sogn paa Sjælland mellem Taastrup og Køge, og Sønnen født der flere Maaneder efter, at Faderen var kaldet til Oddense nær ved Skive.

Hvad ved man da om ham, hans Hustru og Familie?

Den 23. April 1725 blev Studiosus, d. v. s. Kandidat Thomas Kingo Steenberg kaldet til Sognepræst i Oddense, men allerede den 2. Maj 1725 døde han i København (Trinitatis Kbg.) og blev begravet fra Vandkunsten. Der blev sunget ved hans Kiste, men intet betalt derfor, vel sagtens paa Grund af Fattigdom (Frue Skoles Ligbog).

I Karlstrup Kirkebog staar følgende: „1725 $\frac{1}{8}$ hjemme-døbte jeg (Sognepræsten) i Corporalskroen sal Thomas Kingo Steenberg, som var kaldet til Sognepræst for Oddense—O. Menigheder i Viborg Stift i Jylland, hans Søn, som blev kaldet efter Faderen Thomas Steenberg. Moderens Navn er Else Kaalund, som Dagen tilforn den 14. August ankom og uformodentlig den 15. dito gjorde Barsel. Nærværende ved Daaben var Lars Fich og Kone og hendes Moder samt Barnets Moder og en Kone, som hun havde med sig. 15. Sønd. ef. Trin. blev samme Barns Daab confirmeret i Karlslunde Kirke, saasom Moderen er forundt Værelse og Ophold i Præstegaarden. Magister Lassens Kæreste fra Snodelev, Mad Elisabet Hule (rimeligvis nær Slægtning af Pastor Kaalunds Hustru i Herfølge) bar Barnet. Fadderne vare Mag. Hans Clausen, Snoldelev, Povl Borreby og Hans Fabricius, Studiosi. Moderen holdt samme Dag sin Kirkegang“.

Endelig staar der i Støvring Herreds gejstlige Skrifteprotokol følgende: „1737 $\frac{2}{12}$ Registrering efter Else Sørens datter Kaalund, gift med Hr. Josef Brinkman, Præst ved Randers Hospital. Der var 3 Børn af hendes 1. Ægteskab med Thomas Steenberg, vocceret Sognepræst til Oddense, den ældste var 17 Aar. Børnenes Værge var Hr. Justitsraad Kaalund til Estruplund“.

Naar man nu har læst alt dette, er der forskellige Spørgsmaal, som stiger frem, og som kunde ønskes oplyst.

Thomas Kingo Steenberg var altsaa kun Studiosus, d. v. s. Kandidat, da han i 1725 blev kaldet til Sognepræst,

men hvad havde han været i København i de 11 Aar, siden han i 1714 blev Kandidat. Vi ved kun, at han var fattig, men han havde dog været gift siden i 1719, da det ældste Barn ved Moderens Død 1737 var 17 Aar. Havde han været Hører, d. v. s. Lærer, ved en Skole i København?

Dernæst hans Hustru: Else Sørensdatter Kaalund, som nu kaldes ved Skiftet efter hende. Hvorfor drog hun i August Maaned, over et Fjerdingaar efter Mandens Død og i de Omstændigheder, fra København og hvorhen. Karlstrup ligger nær ved Køge og lige ved Landevejen og alt-saa ikke paa Vejen til Oddense, men har vel sagtens været paa Vej til sine Forældre, men hvem var det? Der siges, at hendes Moder var med hende. I Danmarks Adels Aarvog, hvor Slægten Kaalund, som blev adlet, nævnes, staar hverken hun eller hendes Forældre, og dog var Justitsraad Jac. Kaalund paa Estruplund, der hørte til Adels-slægten, Værge for hendes Børn, saa de maa dog have været i Familie med hinanden.

Endnu et. I Følge Skiftet efter hende blev hun gift med hendes Mands Eftermand, der allerede den 11. Juni, en god Maaned efter hendes Mands Død, var kaldet til Oddense. Hun maa saa dog vel være bleven gift derovre eller hvor paa Sjælland?

Slægten Kaalund stammer fra Kallundborg, og hendes Fader hed Søren, men da baade Kirkebogen og Skrifte-protokollen derfra først begynder i 1700, giver de ingen Oplysninger.

Da Justitsraad Kaalund, Børnenes Værge, er en Sønnesøn af Sognepræsten i Herfølge, Jens Sørensen Kaalund, og hun maa være født før Aar 1700, er hun muligvis en Broderdatter af Præsten, men hendes Fader nævnes ikke i den adelige Aarvog.

Hvor mon der findes Oplysninger om disse Dunkelheder?

De berømte sorte Skive-Gryder.

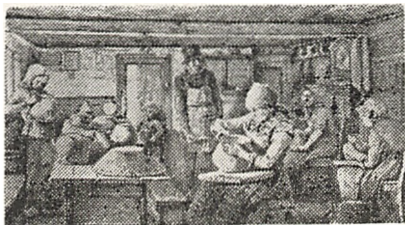
Af Otto L. Sørensen.

En af de Ting, der i gamle Dage, navnlig i 15—16-Hundrederne, gjorde Skive By særlig bekendt og berømt, var Tilvirkningen af Jydepotter, der afsattes baade i Ind- og Udlandet. Den ældste Omtale deraf er fra 1677 og siger, at de kaldtes Skive-Gryder, snart Jydepotter, og at de var lavede af en Art Lerdejg, der ved Brændingen ikke blev rød, som Ler ellers plejer, men sort.

Hundrede Aar efter ymtes atter om disse Kar og Krukker af Ler, som gør Skive bekendt; sortfarvede Krukker, brændte i Ild, kaldet „Skiffve-Gryder“, ligesom samiske Krukker og Vaser har deres Navn af Øen Samos. Krukkerne allerældste Benævnelse var „Kaarwon“ eller „swott Potter“. Senere hen mod den Tid, da Brændingen ophørte, fremkom Betegnelsen Jydepotter.

En gammel Mening er, at dette Haandværks Udøvere, Grydestøberne, boede i en Klynge straatækte Huse, kaldet Grydergade, som dog ikke var bygget udi nogen bestemt Orden og laa paa den nederste Del af den nuværende Kirkegaard ud mod Kirkens Fortaa eller Vejen langs Kirkegaardsdiget ved Sønderby, Slugten, hvor der senere blev Reberbane. Nu er Gryderboderne eller denne Del af Sønderbyen helt forsvunden, fortæller stadig de gamle Skrifter. Dog maa Grydestøberiet ogsaa et Aaremaal være udført ovre i den inderste Sønderby, for her paavises endnu i Søndergade ved Gyden, som fordem førte op til det ældste lille Torv, det sidste Pottemagerhus, vi endnu har tilbage. Engang boede Kathrine Zethlitz her, nu er det

bygget lidt højere og ejes af Fru Anna Jakobsen. Undertiden ser man tillige hele Sønderbyen kaldet for Gryderboderne, og selve Grydergaden regnedes da ogsaa efter Grydebrændingens Ophør under Sønderbyen, skønt der var et ubebygget Stykke Vej mellem de to Lokalteter. Af Hensyn til Brandfaren maatte Karrenes Brænding

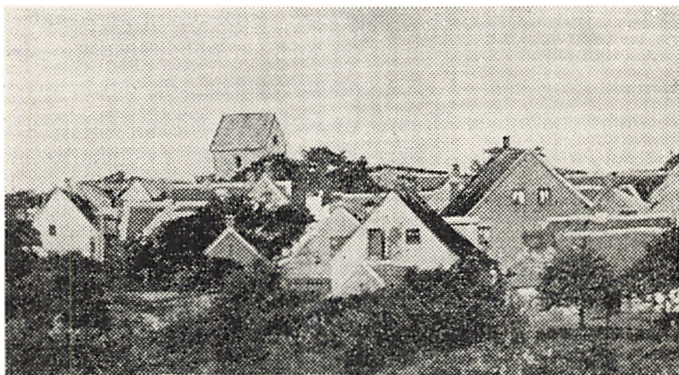
Formningen af Jydepotter var mest Kvindearbejde.
(Efter Tegning af Hans Smidth)

selvfølgelig foregaa udenfor Husklyngen, saa derfor skete den omme bag Kirken paa det Sted, som kaldtes for Ildgravene. Stedets Navn blev senere forvansket til Ildergravene. Ingen kender vel nu Navnet; men for en Menne-skealder siden vidste enhver nøjagtigt, hvor de laa, nemlig ved Harders Teglværk og „Liselund“.

Efter at Jydepotterne hjemme i Stuen havde faaet den første Hærdning, som kaldtes Grindling, begyndte Brændingen deromme i Ildgravene. Brændingen skulde helst foregaa i stille og tørt Vejr.

Videnom kunde den ses, og naar Folkene ude paa Hedemarken blev Røgen var, vidste de, at Frostens var gaaet af Jorden. Gamle Folk fortæller endnu, at de har hørt, at hele Byen ved en saadan Lejlighed kunde ligge helt skjult af Røg, men det siger vel ikke saa meget, thi Byen var dengang kun meget lille.

Den Overflod af Jydepotter, som aarlig lavedes i Byen, skulde bringes paa Markedet, snart paa Indlandets, snart til Udlandets, navnlig til det Tyske. Vilde

Grydeboderne eller Sonderbyen, hvor Tilvirkningen af sorte Jydepotter engang horte hjemme og gjorde Skive navnkundig.

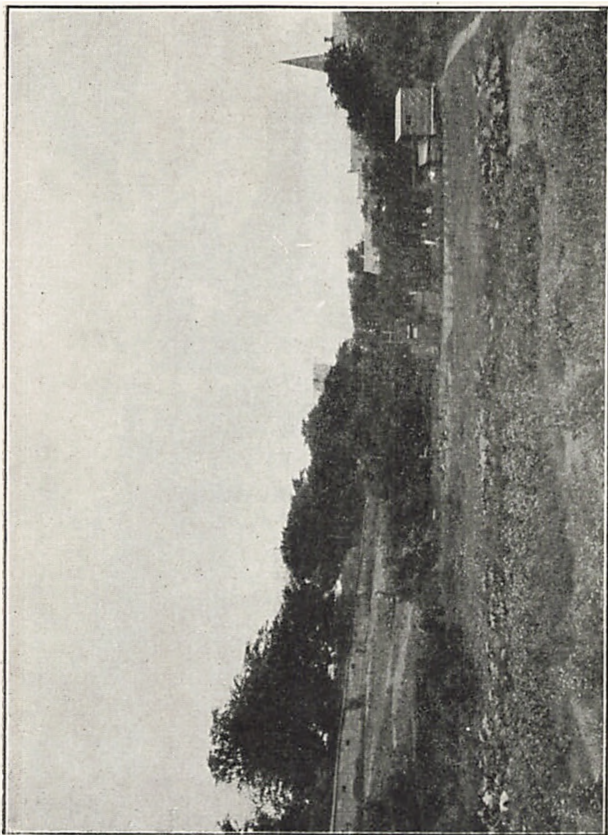
Grydestøberne ikke selv tage Affære, var der Potteslæbere, Slæbekræmmere og Grydekørere nok blandt Bønderne, der gerne gad tjene Skilling og Daler. Nogle af dem havde maaske et Par udslebte Øg, de havde købt hos Smaabønder, ja, stundom tog de til Takke med Stude, og naar Vejen tog for stærkt paa Klovene, skoede man dem ligesom Heste.

Vognene, der kun var smaa, tog blot en 250 Potter, der blev godt pakket ind i Lyng, de mindre Kar inden i de større, og saa begav Pottemanden sig afsted, gaaende ved Siden af Vognen, parat til at stive den af, saa han ikke væltede over Sporene. Disse Rejser løb tit op i mange, mange Mil, tilbagelagt i Skridtgang, og krævede en usigelig Taalmodighed. Om én der vinder langsomt frem, siger Ordsproget derfor: „Han kører med Potter“. Og Grydemændene gik da ogsaa for at være meget nøjsomme og taalmodige. Over hele Landet saa man dem og deres Fæller fra andre Dele af Landet staa paa Markedet ved deres Kærre i groft Vadmelstøj med Stunthoser i Træskoene og ulden Hætte over Hovedet eller Kabuds med Øreklapper. Der stod han nu, Pottemageren, med rindende Øjne (som

Fra det gamle Skive („Krogen“ i Sønderbyen) med det sidste Pottemagerhus forr. tv.

Følge af den megen Pottebrænden), i Markedsmyldret falbydende sine Varer, hvor Lyng- og Revlinglimer laa i Bunker mellem de paa Brostenene udstillede Jydepotter, mens en Duft af Lynghede og Brændevin ombølgede det

Her ved Sønderbyslugten (Skives gamle Gadekær) laa Grydeboderne.

Hele. Om Natten laa han under Vognen for at passe paa Potterne. Ofte betragtede man ham sønder ude med Medlidenhed og Foragt i al hans Fattigdom og Ukultur. Som andre Jyder var Grydemændene forfarne i at regne Stykkerne ud. Æ Pott handel var li'saa ærlig som æ Hæjst-

Ildgravene sonder i By, hvor Grydestøberne brændte de kendte sorte Jydepotter, kaldet „Skive-Gryder“.

handel, men heller ett mier, saa den, der gav sig i Lag med dem, gjorde vel i at holde Ørene stive.

Paa mange Steder i Landet minder endnu den Dag i Dag Vejnavne som Pottevejen og Gader som Grydergade om deres Handel og Haandtering. Nogle af dem forstod sig paa Penge og samlede sig en beskeden Velstand i Forbindelse med deres lille Landbrug, hvilket de dog ikke kunde faa Føden af alene, andre forkørte deres Heste, ja, kørte stundom sig selv fra Hus og Virke ved „Drik og Supperie“, for blandt Kroernes brogede Flok af Prangere kunde man nemlig ogsaa træffe Grydemanden. Den mer vindskibelige var saa forsynlig ved Vejs Ende at fylde sin Vogn med Æbler, Ærter, Humle eller Træsager at handle og tuske med paa Hjemvejen. Grydemændene var paa den Maade tillige nyttige Smaahjul i Vareomsætningen, men som sagt, kunde det hænde, han tog sig en Rus, og den var ham velundt, dog paa Udturen skulde han passe godt paa sit høje Læs med de skøre Sager, for var Rusen for høj, gik det mange Gange ud over Potterne, saa det blev til hele Ordsprog med deres Uheld, hvoraf et Par Stykker siger: „Gud bedre os alle 13“, sagde Pottemanden, han

laa i Vejgrøften med 12 Potter og saa sig selv. Eller: „A haar slet ingen Held mæ mig“, sagde han æ Pottemand, da han væltede med et Læs Potter. „Tænkt a ett nok, a sku slaa noget i Stykker i Aar“, sagde han æ Pottemand, han hørte æ Stork knæbre og skulde se efter den, og saa væltede han med alle hans Potter.

Brændingen af Jydepotter var Mandsarbejde.
(Efter Tegning af Hans Smidth)

At Pøtteindustrien her i Skive hendøde omkring 17-Hundredernes Midte, er Fakta, men, spørger man, hvad var nu Grunden til, at denne for Skive saa navnkundige og ældgamle Næringsvej blev lagt paa Hylden, ja, saa kan man nok have sine Tanker derom. Ildebrande kan det næppe have været, for Tilvirkningen fortsattes netop af yderste Evne efter den ganske Sønderbys Brand 1725, hvor alle Grydeboderne gik op i Røg, og Pottemændene fik deres Gryder brændt anden Gang saa eftertrykkeligt, at de sprang. Snarere tør man maaske tro, at den ophørte af Mangel paa Brændsel, thi Brændingen fordrede en Mængde Lyngtørv. Mangel paa Lyng til Brændsel kaldtes dengang rent ud for Sallings store Ulykke; Ler var der sandelig nok af deromme ved Grydeboderne, ellers havde man vel ikke fundet paa at lægge et Teglværk der senere.

Lyng er — som Skivehus-Amtmanden 1759 skriver — kun foragtelig for den, som ikke savner den eller kender dens Nytte, og i Salling havde man daglig for Øje, hvor haardt dette ellers lykkelige Land led under Mangel paa

Grydekøreren kommer.

Konen blev saa usigelig glad, da Pottkræmmeren kom, for hun havde saa tit manglet Potter, baade smaa og store, nu kunde hun da rigtig forsyne sig.

Brændsel — „Gud ved, hvor det vil gaa tilsidst“. Det er derfor Sallings allerstørste Klage, at der her ingen rette Lyngheder er.

Pottemageriet fik nok senere en Opblomstring ude i Fjends Herred ved Gammelstrup med Kvols Havn i Krogen af Hjarbæk Fjord, hvor Kaagmændene hentede de sorte Gryder til Forhandling langs Limfjordens Kyster, og de kørtes da ogsaa til Skive, hvor Brændingen nu altsaa var en Saga blot.

Paa Markedsdage falbødes de nede paa den græsbevoksede Plads, der brugtes som Markedsplads udenfor Slotets Ladegaard, omtrent i Haverne bag det senere Tandlæge Thomsens Hus, hvor ogsaa „Skovlovringerne“ fra Silkeborgegnen den følgende Tid paa Markedsdage stod med deres Tømmerlæs og Træsager. Her gav Sallingboerne Møde, og baade Træsko- og Pottemænd kunde være sikre paa strygende Handel, for Jydepotterne var baade Potte og Pande, lige gode at koge som at stege i. Inden Industrien engang i 90erne helt døde hen, foregik Handelen med Potter oppe paa Torvet ved Raadhuset.

Barndoms minder.

Af Carl Nørgaard.

„De unge lever i Haabet, de gamle i Minderne“, siger et gammelt Ordsprog, og for hvem der har haft en glad og lykkelig Barndom, kommer Barndoms minderne i stor Mangfoldighed som kære Gæster fra en svunden Tid, og blandt disse Minder kommer især Juleminderne i første Række. Ved Hjælp af disse Minder vil jeg prøve at skildre Juleskikkene i Nordsalling 60 Aar tilbage i Tiden.

Det første Tegn paa, at Julen var i Vente, var det, at Gæssene, som skulde strække Hals til Julen, blev spærret inde i et lille Rum og fodret kraftigt med Korn og Kartofler i 18—20 Dage for at blive rigtig fede, og for at deres Kød kunde blive mere velsmagende.

Det næste var Rugen til Julebagningen, den skulde til Mølle i god Tid, thi enhver Husmoder vilde helst have Julemelet hjemme en Uges Tid før Jul for at være paa den sikre Side. I Møllen klaprede Sigten fra Morgen til Aften og tit noget af Natten med, da der jo skulde laves ret store Masser af Rugsigtemel og ogsaa noget Bygsigtemel; der skulde nemlig helst lidt Bygsigtemel i Julebrødet for at faa det rigtig hvidt.

Naar man naaede saa vidt, at der kun var en Uge til Jul, blev der Travlhed i hvert Hjem. Grisen skulde slagtes, den store Julebagning skulde besørges, Gæssene skulde slagtes, Huset skulde gøres grundig rent o. s. v. Angaaende Slagtningen af Grisen, da har Jeppe Aakjær skildret

den i sin Fortælling: „Mens Pølsen koger“, saa ingen for-
 maar at gøre det bedre; og Julebagningen har samme For-
 fatter grundig behandlet i sin Fortælling: „Julebagning“.

En tre—fire Dage før Jul blev Gæssene slagtede. Om
 Aftenen anbragtes et stort Kar midt paa Stuegulvet, og
 omkring det tog alle Husets voksne Medlemmer Plads,
 hver med sin Gaas for at udføre Plukkearbejdet. Ved en
 saadan Lejlighed blev der ikke sparet paa godmodigt
 Drilleri, smaa Historier og Vittigheder. Der faldt selv-
 følgelig ekstra Forplejning af; der blev spist Gaasepande-
 kager. Hovedbestandelen i disse var Gæssenes Blod og
 Rugsigtemel. Før Mændenes Vedkommende forhøjedes
 Nydelsen ved Hjælp af en Snaps, medens Kvinderne fik
 Kaffekanden varmet og fik en Knaldtaar til Afslutning
 paa Maaltidet.

Naar Gæssene var plukket og havde faaet en ekstra
 Omgang over en brændende Halmvisk, kom de under Hus-
 moderens specielle Behandling; Indvoldene blev taget ud,
 og Vinger, Hals, Kraase m. m. blev samlet sammen for
 senere at bruges til Kraasesuppe. Gaasekroppene skulde
 røges; det var sjælden, nogen fandt paa at stege en Gaas
 paa Landet i disse Tider.

Datidens Offersedler spillede en stor Rolle for Skole-
 børnene. Disse Sedler blev omdelt i Skolen den sidste Dag
 før Juleferien. Der var stor Rift blandt Børnene om dem,
 for der vankede Pebernøder, Smaakager eller lign. ved
 Afleveringen, og der skulde Offersedler til hvert Hjem
 i Sognet, baade en blaa og en hvid. Selve Sedlerne havde
 en Størrelse paa ca. 15×20 cm. Foruden Mandens Navn
 stod der paa den hvide: Højtidsoffer til Sognepræsten.
 Paa den blaa ligeledes Mandens Navn og: Højtidsoffer
 til Kirkesangeren. Juledag skulde der nemlig ofres i Kir-
 ken. De, der ikke selv kom i Kirke, sendte deres Offer
 med Naboerne. De Penge, faa eller mange, man vilde ofre
 til Præst og Degn, var smukt indpakket i Offersedlerne,

der var omvundet med Sytraad; der skulde helst sort om den hvide og hvid om den blaa Seddel.

Selve Offerhandlingen foregik paa den Maade, at der efter Prædikenen blev sunget en eller anden lang Salme, den saakaldte „Offersalme“. Saasnart der blev begyndt paa Salmens andet Vers, gik Mændene oftest med Sognefogden eller en anden af Sognets ansete Mænd i Spidsen, i Gaasegang op til Alteret og lagde Præstens Offer der; paa Vejen ned i Kirken passeredes Degnestolen, hvor Degnens Offer blev lagt.

Undertiden kunde en eller anden begaa en Bommert under Ofringen. Saaledes hændte det engang i Jebjerg Kirke, at en Skrædder lagde det hele paa Alteret foran Præsten og opdagede det først, da han kom til Degnestolen. Resolut gjorde han omkring, gik op til Alteret igen og tog den blaa Seddel og gik ned og lagde den foran Degnen med de Ord: „Glemte a dæ faer, saa skal do fo nøj no“! („Glemte jeg dig før, skal du faa noget nu“).

Juleaften var selvfølgelig Julens Højdepunkt, da var alt som fejet og blæst baade ude og inde. Kreaturerne fik ekstra Foder; de skulde ogsaa mærke, det var Højtid. Var Jorden dækket med Sne, fik Fuglene et Kornneg anbragt paa en Stage.

Inde i Stuen samledes Husstanden i Mørkningen i Søndagstøjet. Bordet var dækket med hvid Dug, hvilket ellers kun var Tilfældet ved Gilder. Selv om det ikke var Skik i Hjemmet at bede Bordbøn, blev der altid „læst til Bords“ Juleaften, d. v. s., der blev læst et eller andet Salmevers, f. Eks. „I Jesu Navn gaar vi til Bords“ eller lign. Det var som Regel Husmoderens Opgave, men var der en Aftægtskone i Hjemmet, var denne selvskrevet til det.

Julenadveren bestod de fleste Steder af Kraasesuppe og Kraasemad med Sovs til og til Slut hvid Sagogrød med sødt Øl til som Dessert. Naar der var „læst fra Bordet“,

kom Salmebøgerne frem; deri var foruden Juleevangeliet vore dejlige Julesalmer, som der blev sunget en Del af. Naar den mere alvorlige Del af Aftenen var forbi, kom som Regel Husfaderen med et nyt Spil Kort, der havde sin Plads oven paa Klokkehuset, og Husmoderen kom med en Tallerken Pebernødder, og saa blev Kortene indviet. Der blev brugt mange Kneb for at faa Husmoderen til at spille Bankerot; det undte man hende godt, da hun jo let kunde hente Forstærkning. Aftenen sluttede med Kaffe med forskellige Slags Kage til. Juletræer brugtes saa godt som ingen Steder i Hjemmene paa Landet.

Dagene mellem Jul og Nytaar brugtes til Julebesøg og Julegilder, hvor der blev spist i Overdaadighed. Folk havde jo Sulevarer i Massevis i Kamre og Kældere, og det kraftige hjemmebryggede Juleøl blev der ikke sparet paa. Snapsflasken blev mange Steder heller ikke skaanet. Julebrændevinen var somme Tider tilsat tørrede Blomster af prikbladet Perikon, der gav Brændevinen en fin rød Farve. Mjød var almindelig, for at Kvinderne ogsaa kunde faa en Snaps. I Juletiden skulde enhver fremmed, der kom indenfor i et Hjem, nyde noget, da vedkommende ellers „bar Julen ud“, hvilket betragtedes som en Skam for Hjemmet. Værst var det for Landposterne, der skulde i næsten alle Hjem. Det hændte ikke saa sjælden, at en Landpost mod Slutningen af sin Posttur blev usikker paa Benene, selv om Føret ikke var glat.

Saa kom omsider Nytaarsaften. Spiseseddelen var paa det nærmeste den samme baade Juleaften og Nytaarsaften. Men medens Juleaften var en stille Hjemmeaften, var Nytaarsaften en højst urolig Aften; store Børn og unge Mennesker skulde selvfølgelig ud at skyde Nytaar ind og lave Nytaarsløjer, en Skik, som lidt efter lidt er ved at forsvinde.

Det er med disse, som med saa mange andre Fornøjelser af den Slags, saa længe de kan henføres til, hvad man

kalder „uskyldig Morskab“, er de baade fornøjelige og berettigede, men naar de udarter til raa Kaadhed, der ofte har sørgelige Følger, som saa mange Gange har været Tilfældet med Nytaarsskydning, saa er det bedre, de helt forsvinder. Det var uhyre sjældent, at Grænsen for det sømmelige blev overskredet, og Politiets Indblanding var ganske utænkelig.

Nytaarsskydningen bestod som oftest i, at der blev kastet en sprukken Lerkrukke eller lign. mod Gangdøren. Uddørene var den Gang ikke saa fine, det gik ikke saa nøje til, om der blev en lille Skramme paa Døren, hvad der som Regel blev taget tilbørligt Hensyn til. Nytaars-skyderen skulde selvfølgelig indfanges af Husets Folk og beværtet. Derfor gjaldt det om at gemme sig saa godt, at man kunde komme til at skyde flere Gange, inden man blev fundet og fanget. En anden yndet Nytaarsspøg var at stjæle Naboens Nadvergryder og Kaffekander og lign. Selv om der blev laaset aldrig saa godt, var det næsten umuligt at sikre sig, da det altid var huskendte Tyve, man havde med at gøre. De store Dreng og unge Knøse brugte meget at hugge hverandres Møgbøre og lign. Selvfølgelig var alting saadan en Aften samlet i Hus og bag Laas og Slaa, men alligevel — det gik tit galt, og det var ofte mange Genstande, der Nytaarsaften skiftede Ejer. En gammel Gaardmand, der var kendt for, at hans Ko- og Hestestald altid var snavset, fandt en Nytaarsmorgen 19 Møgbøre staaende i en lang Række fra Stalddøren og ud til Vejkanten.

Saa godt som alle morede sig over det, baade Udøverne og de, det gik ud over. Ja, mange blev ligefrem skuffet, hvis de ikke fik Besøg af Spilopmagere Nytaarsaften.

Naar undtoges de rigtig store Gaarde og Forretninger, var Dagene mellem Jul og Nytaar Helligdage, hvor der kun udførtes det allernødvendigste Arbejde. Dagene mellem Nytaar og Hellig tre Kongers Dag dannede en Slags

Overgang fra Helligdagslivet til Hverdagslivet. Først naar Hellig tre Konger var passeret, var Julen endt. Skolerne begyndte, og i Laderne lød atter Plejlenes taktfaste Slag.

I Januar Maned var der mere Selskabelighed om Aftenen end ellers, thi Julesigtebrødet og Julekagen skulde helst være bagt i saa stor Mængde, at det kunde naa Kyndelmisse (den 2. Februar); at det blev noget tørt, betød intet.

Pioneren Johan Schönning.

Af M. M. Refsgaard.

Der bliver tit talt og skrevet om Mænd eller Kvinder, der har ført det til meget paa det økonomiske Omraade, det være sig ved Handel eller Industri eller mange andre Felter; men ser vi Medaljen paa den anden Side, saa ser vi som oftest, at det er ved andres Arbejde, de har tjent deres Riddersporer, hvorimod den, som begyndte med de bare Næver, sjældent bliver omtalt, før Præsten kaster de tre Skovfulde Jord paa hans eller hendes Kiste. Saaledes gik det ogsaa Pioneren Johan Schönning, som jeg nedenfor ønsker at skildre, og jeg undlader ikke at tilføje nogle morsomme Træk om ham, derved kommer man til at kende Manden, som han var, en stræbsom, ejegod og grundsolid Mand, hvem alle, der kom i Berøring med ham, kom til at holde meget af.

Johan Heinrich Theodor Schönning blev født den 27. November 1831 i Mechlenburg-Schwerin. Da han var 20 Aar gammel, tog han ud at sejle. Han tog Hyre som Kok, men sejlede dog kun i ca. 4 Aar. Paa hans sidste Rejse stødte hans Skib sammen med et engelsk Fartøj, som sank straks. Dette gav Stødet til, at Johan forlod Søen og havnede her i Danmark 1855.

I Begyndelsen tog han Arbejde ved hvad som helst. Først arbejdede han forskellige Steder paa Mors, blandt andet hos P. J. Munch, Nylund, Barmer i Lund, J. Skade i Vilsgaard, N. Woetmann, Frydsbrønd, Poul Clausen, Vils,

og hos P. Munch, Peterslund. I Salling arbejdede han først paa Eskjær, Langesgaard og paa Krabbesholm, siden omkring paa Hundreder af større eller mindre Gaarde i Sydsalling.

Omkring 1860 begyndte han som Dræningsmester i Salling, hvor han blev og virkede til sin Død. Den 30. Januar 1866 blev han viet i Skive Kirke til Ane Nielsen, født i „Bakkehuset“ i Lem den 28. Maj 1843. Det første Aar boede de i Skive. Herefter lejede de et Hus i Hindborg, som hørte til Gaarden „Lykke“. De købte senere Huset, hvortil der hørte 2 Skp. Land, af Jens Sørensen Lykke for en Sum af 500 Kr. Nu kom der for Alvor Fart i Dræningsarbejdet om Sommeren og til hen paa Efteraaret. Om Vinteren gik han paa Jagt, Aalestangning og skattede Hør eller tærskede for Bønderne. Han var en dygtig Jæger, og skønt han aldrig ejede andet end et enkeltløbet Gevær, var der faa, som skød saa meget som Johan Schønning. Dengang kunde en dygtig Jæger gaa hvor som helst. Jagtkort kendte man endnu intet til; men saa forandrede Tiden sig, som han selv sagde. „Nu gaar de helt unge Knægte og plaffer og plaffer og gør Vildtet helt tosset, saa nu er det intet værd længere“. Johan var dog til Trods for dette Jæger til hans sidste Aar. Johan var tillige en meget ivrig og dygtig Aalestanger, lige meget hvad Vejr der var paa Himmelen. Naar Isen kunde bære, kunde man være sikker paa at træffe Johan paa Øst- eller Vestfjorden. Hvor mange Gange har han ikke gaaet fra Hindborg ved 5—6 Tiden om Morgenen, ofte slæbende paa en Aalestang, som var indtil 28 Alen lang, de ca. 2 Mil til Lysen Bredning eller ud paa Kaasdyb og som oftest hjem samme Dag eller Aften ved 21—22-Tiden, saa nogle Timers Hvile og af Sted igen.

Der er mange morsomme Træk, der kan fortælles om ham fra Stangningen. En Dag først i Stangningstiden, — de stod mange og stangede paa Lysen, og ingen fik nogen

Fangst, — saa udbryder Johan: „Skam og Djævelskab. Jeg gaar paa Bretvig“ (Bredvig eller Harrevig), og saa tog Johan en Mængde Aal, han var nemlig en god Kender af Aalens Hemmeligheder. Men en Dag gik det alligevel galt for den kære Johan. En Dag efter Middag stod der ca. 30 Aalestangere ude paa Lysen; de saa, at en Mand nærmede sig over Isen udefra, og eftersom han kom nærmere, blev de fleste klar over, at det maatte være Kontrollen fra Nykøbing, hvorfor de, mens Tid var, skyndte sig at slaa den ulovlige Midtertunge af Jernet og lade den gaa til Bunds i Fjorden eller, som nogle forsøgte, skyndte sig at naa Land. Johan derimod, som var overbevist om, at det ikke var „Æ Dæwel“ (Kontrollen), blev trygt ved med at stange med det ulovlige

Dræningsmester Johan Schønning
og Hustru 1895.

Jern. Kontrollen tog Sigte efter Johan, kom hen og hilste høfligt paa ham og spurgte, om han tog nogle Aal, hvorpaa Johan viste ham Fangsten og samtidig det ulovlige Jern. Johan gav ham tillige nogle af sine gode Mellemmader samt en god Taar af Brændevinsflasken. Johan raabte nu til dem, som var paa Vej mod Land, at de gerne kunde komme tilbage, for det var ikke „Æ Dæwel“. Nu var Tiden inde for Kontrollen til at skride til Handling, hvorfor han trak sit Politiskilt op af Lommen.

Nu kunde det nok være, Johan reagerede og raabte: „Da skulde ogsaa Fanden rinke i din Hals, du sagde, at du ikke var „Æ Dæwel“, og saa er du alligevel „Æ Dæwel“, og saa har du spist min Mellemmad og druk-

ket min Brændevin“. Johan og en Del af dem, som var vendt tilbage paa Fjorden, maatte møde i Retten og vedtage en Bøde paa 4 Kroner, og tillige fik de Jernet konfiskeret. Da Johan kom for Dommeren, vilde han ikke nægte Brugen af det ulovlige Jern, men da han var en fattig Mand og havde 10 Børn hjemme, bad han om at faa Bøden eftergivet. Da dette ikke kunde lade sig gøre, bad han om at faa sit Stangejern igen. Dette bevægede den gæve Dommer Holm, som bad en af Betjentene hente Johans Stangejern, hvorpaa Dommeren overrakte ham det med den Formaning, at han ikke oftere satte falsk Tunge paa det. Johan modtog det med Tak og et lunt Glimt i Øjet.

Det var ikke altid let at være Dræningsmester, særlig ikke for en Mand som Johan Schønning, som umuligt kunde skille sig fra et Stykke daarligt udført Arbejde. Var Jorden fyldt med Væld eller Kviksand, blev Rørene lagt paa Brædder, hvori der var trukket en Rende, saa Rørene kunde ligge uden at synke, og saa blev der lagt Lyng eller lignende direkte ovenpaa, for at det fine Sand ikke skulde stoppe Rørene. Den Gang var Prisen for at lægge Rørene 10—11 Øre pr. løbende Favn i $\frac{3}{4}$ Alens Dybde plus Kost, saa en Dagløn blev sjælden paa over 2 Kr. om Dagen. Johan, som lagde Rørene ned, tjente indtil 3 Kr. Det var heller ikke meget til 10 à 12 Mennesker daglig til Føde og Klæder. Derfor kan man godt tilgive Johan, at han til Tider kunde bruge grove Udtryk over for Bønderne, saasom „Her gaar man og slider og slæber og kan knap tjene til den Tobak, man kan æde“, eller: „Her kommer de tykmavede Bønder kørende i deres „Fjedervogne“, og jeg maa gaa og slide og slæbe, og naar man er opslidt, kan man komme paa „Herberget““ (Fattiggaarden). Men Johan holdt sig fri for al offentlig Forsorg.

Johan Schønning blev aldrig stærk i Dansk og Regning. Hans Regnskab med hans Folk, som om Sommeren kunde være paa indtil 5 Mand, førte han paa følgende primitive

Maade. I sin Lommebog tegnede han et Kvadrat, som han igen delte i 6 mindre Kvadrater, over hver af disse stod saa Mandens Navn. Hver af de smaa Kvadrater gjaldt en Dag i Ugen, altsaa var Mandag den øverste til venstre. Dersom en Mand nu var borte den første Fjerdedel af Mandagen, slog han en Streg over det øverste Hjørne til venstre o. s. v. Lørdag, naar han skulde afregne med Folkene, sammentalte han alle disse Kvardage og trak dem fra 24 Kvardage, og Resten blev multipliceret med Daglønnen. Ved denne simple Regnskabsmaade havde han det altid saaledes, at han Ugen igennem kunde se, hvilken Kvardag de var borte.

I mit Hjem i Reffsgaard i Volling har Johan Schønning drænet ca. 90 Tdr. Land, foruden at han om Foraaret var der at rense stoppede Dræn m. m. Han var der til Tider 2—3 Maaneder ad Gangen. Far vilde ikke have andre end Johan, saa vidste han, at Arbejdet var udført samvittighedsfuldt.

Vi Drengene var alle glade for Johan, han havde saa mange morsomme Udtryk og Talemaader, desuden lærte han os at tælle og tale lidt Tysk, og det morede jo os at bruge saadanne Udtryk og fremmed Sprog overfor Kammeraterne. Johan kom meget tidlig op om Morgenens. Naar han vaagnede ved 4—5-Tiden strakte han sig og kunde ofte udbryde „Ak, Gott im Himmel“, mon det ikke snart skulde være Dag, saa man kunde komme op og faa noget bestilt igen“. Vi Drengene var meget sammen med Johan; drænede han, skulde vi lægge Rørene paa Grøftekantene, og det skulde være pinlig nøjagtigt. Det var ogsaa interessant at se, med hvor stor Omhu Rørene blev lagt paa Plads i Grøften. De skulde ligge baade lige og faste, og til Slut strøg han med Læggejernet hen over den sidste Sammenføjning for at overbevise sig om, at Rørene laa nøjagtigt. Johan vilde gerne gaa og tale med sig selv, og ikke mindst naar han lagde Drænrør ned, da var det,

som det var levende Væsener, han gik og talte med. Maa-ske tænkte han, at de trængte til et fornuftigt Ord, inden han overlod dem til deres egen Værdighed som Kultur-bringere. I saadanne Diskussioner med Rørene var det som oftest sit Modersmaal, han benyttede. Til Trods for, at Johan var Godheden selv, kunde han ogsaa blive vred, det erfarede jeg en Formiddag, jeg kom ud i Marken med Mellemmader til ham og hans Folk. Jeg gik selvfølgelig hen til Johan med Maden, hvor han stod og lagde Rør ned, Klokken var 8½, og det var Spisetid, hvorfor Johan kaldte Karlene sammen ved at fløjte i Fingrene, saa det kunde høres ca. 1 km bort. Jeg kunde straks mærke paa Johan, at der var Uregelmæssigheder ved Grøften, som han netop stod og lagde Rør i, og han vilde, at den af Karlene, hvis Grøft det var, skulde gøre Arbejdet om med Slæbeskovlen, hvilket denne absolut ikke var villig til, hvorpaa det ene Ord tog det andet. Johan, som stod med den store Bund-spade i Haanden, hævede den paa 0,5 over sit Hovede og raabte: „Tre Skridt fra Livet, eller jeg kløffe din Kopfe til din Nabbel“. Dette Udbrud, som blev sagt paa gebrokket Dansk, bragte Ro over Gemytterne, og i god Forstaaelse lod de Maden og de respektive 3 smaa Snapse vederfares Retfærdighed. Senere udbedrede Karlen den daarligt grave-de Grøft, og Johan kunde fortsætte akkurat Nedlæg-ning af Rørene. Jeg husker, at da jeg senere kom hjem og fortalte Far det skete, sagde han med et Smil, det skal du ikke bryde dig om, Johan er en god Mand. Selv har jeg dog aldrig kunnet glemme dette noget dramatiske Optrin.

Det var ofte min Bestilling at hjælpe Johan, naar han skulde rense Forstoppelser i de gamle Rørledninger; jeg kunde gaa til Haande med mange Ting, særlig med at føre Rensetraaden frem og tilbage i Ledningen. Jeg husker en Dag, vi arbejdede dermed, oppe i den gamle Overmølle, som var bleven tørlagt ved Dræning (udført af Johan)

nogle Aar tidligere. Vi havde faaet gravet et Hul ned til Rørene, ca. 10 m ind, men dermed sagde det ogsaa Stop. Johan stødte og stødte, men kunde ikke komme en Tomme videre, og jeg hører ham begynde at bande over de satanske „Tussar og Hondrak“. Nu skal i faa med mig at gøre, og pludselig giver det efter, og han raabte til mig: „Skynd dig at komme og se“. Og ud af Rørene væltede snesevis af Tudser og en enkelt lille Aal, som havde søgt Vinterhi der. Johan ordrer mig til at løbe Traaden ud, og da jeg kom hen til Hullet, væltede Vand og Tudser ud. Saa siger Johan: „Heraus med I Dæwle“, hvorefter han med Fingrene smider dem allesammen og den lille Aal langt ind over Marken. Storkene, som holdt til paa Gaarden, og som gik i Nærheden, blev opmærksomme paa, at her var Lejlighed til et mægtigt Orgie, og var straks over Tudserne, og Maaltidet varede ikke mange Minutter.

Naar Johan havde faaet Bugt med en saadan Forstoppelse, kunde hans Øjne straale af Glæde over, at han havde faaet Magt over disse Djævla til Tudser. Han sagde ved samme Lejlighed: Vilde de forædte Bønder saa endda sætte noget Traad for Udløbet om Efteraaret, saa det Dæwelskab og „Tussar“ ikke kunde komme ind, men det vil de ikke, de vil kun æde og drikke og køre i „Fjedervogn“, imens en anden kan slide og slæbe i deres „Honrak“.

Det var ikke Smaating, Johan Schønning fik Lov til at udrette for sit nye Fædreland, i de 51 Aar, han levede i Danmark. Blandt andet har han forvandlet ca. 5000 Tdr. Land (som et stort Sogn i Salling) fra sur og sumpet Jord til frugtbare Græs- og Kornmarker og saaledes været med til at gøre Danmark rigere og større. Ansætter vi Værdiforøgelsen til 500 Kr. pr. Tdr. Land, bliver det ikke mindre end 2½ Million Kroner, den fattige Arbejder har skænket Danmark, men hvad var Johan Schønningens Løn derfor? Et Liv i Forsagelse og Savn. Desuag-

tet naaede han at opføde 10 Børn, som alle blev dygtige og selvforsørgende. Fagforening eller anden Hjælp fandtes ikke, og om Vinteren, som var den dyreste Tid at leve i, og da Indtægterne tillige var de mindste, gik Johan, som tidligere nævnt, paa Jagt eller Aalestangning, hvis der ikke bød sig andet Arbejde. En Tærskedag med Plejl rundt omkring i Gaardene betaltes den Gang med 35—50 Øre om Dagen, og det maa bemærkes, at en Arbejdsdag den Gang var adskillige Timer længere end i 1945.

Alle hans 10 Børn kom i gode Stillinger, 3 Sønner er Landpostbude i Salling, en i Hem og to i Lem.

Som jeg før har nævnt, stod Johan højt hos min Far, og om Vinteren, naar han var paa Jagt, kom han undertiden derhen. Jeg har en Anelse om, at Far, naar han vidste, at Vinteren havde tæret særlig haardt paa Johans slunkne Pung, da ved saadanne Lejligheder hjalp ham lidt. Jeg husker engang min Mor spurgte ham, hvorledes de havde det hjemme. „Jo Tak, nu kan det nok gaa, nu er den yngste af Børnene konfirmeret, og to af vore Døtre har giftet sig ind i Adelsstanden, den een med Peter, den anden med Martin Rosenvinge (som virkelig var adelige), og nu bliver jeg vel ogsaa nok adlet“. Ja, i Sandhed, han fortjente det, men hvad fik han. „Hans Liv var fuldt af Sten, men paa hans Grav i Døden, man gav ham ikke een“.

I 1901, da jeg flyttede til Krejbjerg, skulde jeg have 7 Tdr. Land drænet, og hvem anden end min Ven, Johan, kunde jeg bruge til dette? Det var noget slemt med Væld og Kviksand, og her som ved tidligere Lejligheder benyttede han Brædder og Lyng. Da vi afregnede, gav jeg ham 20 Kroner, vel lige saa meget som 100 Kroner i Dag. Som allerede tidligere nævnt arbejdede han meget paa min Fødegaard, „Reffsgaard“ i Volling, og det skulde ogsaa blive hans sidste Arbejdsplads.

Han blev syg derhjemme og maatte køres hjem og blev aldrig rask mere. Johan Schønning fik dansk Statsborger-

ret den 19. Juli 1898 og døde i Hindborg i sit Hjem den 12. Oktober 1906 og ligger begravet paa Hindborg Kirkegaard. Hans Enke, Ane, flyttede da til Højslev og var hos sin Datter, Sine, og dennes Mand, Martin Rosenvinge, og flyttede senere med disse til Skive, hvor hun fik en god Pleje til sin Død den 2. Marts 1927. Nu hviler ogsaa hun efter fuldendt Gerning paa Hindborg Kirkegaard ved Siden af sin trofaste Mand, Johan Schønning.

Der kunde være meget mere at fortælle om denne Mand, men lad det nu være Slut, og det skulde glæde mig, om jeg igennem disse Linier har evnet at give Læserne Forstaaelsen af, at Dygtighed, Selvhjælp og Tilfredshed er uvurderlige Dyder.

NAVNELISTE

A.

Aakjær, J. 5 ff, 17, 25, 31, 109,
110.
Abel, Hertug 94.
Abraham, Morten 39.
Adam av Bremen 92.
Albert av Orlamünde 11.
Andersdatter, Dorthe C. 35.
Andersen, Nikolai 14.
Andreassen, Ingeborg 90.
Angul 90.
Arup, Prof. 93.
Authari, Konge 93.

B.

Bagger, Præst 71.
Bang, J. P. 13.
" Oscar 9.
Bärner 115.
Barthling, Provst 25.
Behrend, Rasmus 86.
Bendix, Wolle 41 ff.
Benoit de St. More 92.
Bernstorff 95.
Berntsen, Anton 14.
Bette Erik 41.
" Laurs 41.
Bircherod, Biskop 28.
Birthe Marie 47.
Blaatand, Harald 93.
Blicher, St. St. 5.
Boeck, Kapt. 83.
Boel, An 51.
Borreby, Povl 98.
Bostrup, Niels 34.
Brandt, Prof. 85.
Brasen, Ole 24.
Bredsdorff, Chr. M. 33.
Bregnholm, Helene J. 27.

Bregnholm, Jochum S. 26.
" Johanne J. 28.
" Søren Th. 27.
Brinkmann, Josef 98.
Brorson, Biskop 95.
Brønsdorff, Anders P. 31 ff.
Buchardt, Johanne 11.
Bugge, Alexander 79 ff.

C.

Chamberlain, H. S. 80.
Clausen, Hans 98.
" H. V. 87.
" Poul 115.
" Sven 13.
Clementsens, Niels 24.
Clemmensens, Niels 34.
Christensdatter, Johanne 34.
" Maren 34 ff.
Christensen, S. P. 9.
Cramer, Anders S. 16.
Cæsar, Julius 84, 87.

D.

Dal, Frode 9.
Dan, Konge 88 ff.
Danebod, Thyre, 82.
Degn, Søren 45 ff.
Dinesen 95.
" Stefan 9.

E.

Ejegod, Erik 94.
Ejerslev, M. P. 9.
Ejstrup, Jens 60.
Ellekilde, Hans 34.
Enevoldsen, Lars 18.
Eskesen, Morten 77.
Espersen, Jep 45, 49.

F.

- Fabricius, Hans 98.
Fich, Lars 98.
Frandsen, Axel 24.
Frederik III 23.
 " VII 77.
Frederiksen, Emil 9.
Friis, Assessor 20, 32.
 " Else K. 33.

G.

- Gal Johannes 40.
Ganger-Rolf 92.
Glud, Chr. 68 ff.
 " Kr. 11.
Gobineaus 80.
Godfred 91.
Gorm den Gamle 85 ff.
Grethe 9.
Grundtvig 89 ff.

H.

- Haaning, Maren 49 ff.
Hansen, Martin 14.
Harder, Hans 33.
Hegelund, Chr. S. 17.
 " Maren Chr. 17.
Heidemann, J. H. 9.
Heise, A. 29.
Hellig Olav 82.
Hengest 84.
Hjarvard, Konge 84.
Holm, Jens P. 25, 31.
Horsa, Fyrste 87.
Hrodulf, Konge 84.
Hygelac 88 ff.
Hyws, Simon 69 ff.

I.

- Ibsen, Henrik 13.
Inger Christine 47.
Ingerslev, Stationsf. 76.

J.

- Jakob i Kjærsgaard 74.
Jankuhn, Arkæolog 79 ff.
Jensen, Anders Chr. 35, 46.
 " H. 5.
 " Jens P. 68.
 " Johannes V. 5 ff.
 " Madsen L. 10.
 " Thit 8 ff.

- Jespersen, Justitsraad 31.
 " Marie 34 ff.
 " Otto 80.
Johansen, J. J. 19.
Jørgensen, Hans 22.
 " Pæ 74.
 " Stub 9.

K.

- Kaalund, Præst 98, 99.
 " Else S. 99.
Kaalund, Jacob 99.
Kaastrup, Jens 60.
Karl den Store 85 ff.
Karstensen, Præst 14.
Kirketerp, R. J. 66.
Kjeldsen, Søren 43.
Kjesten Marie 41.
Kjærsgaard, Jens 36.
Knud den Store 94.
Knudsen, Jakob 14.
Knudtzøn, Oluf 24.
Konrad, Kejser 94.
Korsholm, Lærer 68.
Krake, Hrolf 84.
Kristensen, K. S. 9.
 " Torolf 10.
Kristian 62 ff.
 " II 24.
 " V 95.
Krog, Børge N. 27.
Kæmp, Præst 56.

L.

- Laang Margret 41.
la Cour 83.
Lamm Dorre 41.
Larsen, Thøger 14.
Lassen, Dorthea J. 28.
 " Jochum 28.
 " Magister 98.
Lauritsdatter, Birgitte M. 29.
 " Birthe 29.
Lauritsen, Laurits 16.
Levin 12.
Lintrup, Søren 31 ff.
Lise, Jomfru 36.
Lorenzen, Andr. 90.
Lukman 89 ff.
Luther 77.
Lykke, Frederikke 55.
 " Per 38.

Løvenbalk, Jens N. 24.
" Mogens 24.
Løvig, Jens 10.

M.

Madsdatter, Johanne 45.
" Sidsel 23.
Madtzen, Laurits 22.
Magdalene 28.
Magnus, Konge 82.
Maren i Damgaard 77, 78.
Mechtild, Hertuginde 94.
Mela 89.
Melangton 77.
Melchior, Pastor 36 ff.
Muller, Kamma 10.
Munch, P. 116.
" P. J. 115.
Munk, Anders 18.
Mætt 41 ff.
Mølgaard, Kræn 40.

N.

Nielsdatter, Ane 45.
Nielsen, Ane 116.
" Laurits 18.
" Morten 59.
" Poul 34.
" Pæ 63.
Noc Nygaard 14.

O.

Offa, Konge 86 ff.
Olesen, Mads 46.
" Løkken, Th. 14.
Otto II, Kejser 93.
Ottosen, Johan 79.

P.

Paaske, Anna A. 27.
" Niels A. 26.
" Niels Chr. 16 ff.
Pedersdatter, Ane 17 ff.
Pedersen, Maren 46.
" Mehlsen 74.
" Niels 46.
" Oluf 18.
Plinius 89.
Pludder Mads 41.
Poulsen, Christen 34 ff.
" Hans 14.
Ptolemaios 87.

R.

Rantzau, Junker 86.
Rode, Helge 12.
Rosenvinge, Martin 122.
" Peter 122.
Roslev, Maren 57.
Rudbek, Frederik 85.

S.

Sahl, Chr. 37.
Saxe 88 ff.
Scholder, Gjertrud 18.
Schütte, Gudmund 9.
Schønning, Johan 115.
Skade, J. 115.
Skautrup, Peter 14, 80.
Skjoldborg, Johan 14.
Skrædder, Josef 67.
" Jørgen 70 ff.
Skyum, A. C. 9.
Smed, Jens 74.
" Maren 37.
Snorre 82 ff.
Sommer, Jep 47.
Sprænghest, Margrete 82.
Starcke, C. N. 79.
" Viggo 79 ff.
Steenberg, Thomas 98.
" Thomas K. 98.
Steenstrup 79 ff.
" Jacob 28.
" Johanne 27.
" Lucas N. 27 ff.
Stocken 95.
Strøm, Pæ 72.
Sveigaard, Kren 10.
Svendsdatter, Johanne 27.
Swothwol, Frederik 39.
Sønder, Inger 47.

T.

Tacitus 87.
Tallehals, Aksel 54.
Theoderik, Konge 84.
Thomasen, Jens 33.
Thomsen, Carsten 14.
Thøgersdatter, Ane M. 29.
Tjørring, J. P. 29.
Toste 91.

U.

Uffe, Konge 88 ff.

V.

Valdemar II 11, 95.
Velling, Provst 62.
Vilhelm Erobreren 91 ff.
Vind, Kræn 47.
Vistesen, Mikkel 17 ff.

W.

Warnefrid, Poul 93.
Wessén 84.
Wiberg, Præst 97.
Willadtzen, Peder 25.
Winding, Andr. 19.
Woetmann, N. 115.
Worsaae 79 ff.

Y.

Yttrup, Laust 66.

Z.

Zethlitz, Kathrine 100.
Zola 6.

Æ.

Ægal Student 41.

Ø.

Øllgaard, Biskop 54.
Ørregaard, Peder I. 16.

INDHOLD:

<i>Gudmund Schütte</i> : Det jyske Røre	5
<i>J. P. Lundøe</i> : Præstedynastiet Paaske i Vridsted-Fly 1618—1748.	16
<i>Marie Jespersen</i> : Almueliv i Salling	34
<i>Gudmund Schütte</i> : Et dansk Historiesyn	79
<i>Erik Qvistgaard</i> : Thomas Kingo Nielsen Steenberg	97
<i>Otto L. Sørensen</i> : De berømte sorte Skive-Gryder	100
<i>Carl Nørgaard</i> : Barndoms minder	109
<i>M. M. Refsgaard</i> : Pioneren Johan Schønning	115
Navneliste	124